

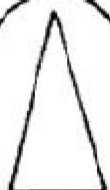
Fantastic Club

KARINTHY FRIGYES

MOARTEA HIPNOTICĂ

EDITURA ALBATROS

Fantastic Club

KARINTHY FRIGYES

MOARTEA HIPNOTICĂ

În românește de
COSTACHE ANTON
și
EUGEN HADAI

EDITURA ALBATROS • 1975

Ilustraţia copertei:
GH. MARINESCU

KARINTHY FRIGYES
A DELEJES HALAL
KOZMOSZ KONYVEK, BUDAPEST, 1969

DOUĂ CORĂBII

Căpitanul Cristofor şi Sinezius, alchimistul, stăteau împreună în port, pe ţărmul spaniol al Atlanticului. Se apropia ziua plecării. Căpitanul Cristofor era un om plin de prestigiu: regina îl primise în audienţă, vistieria îi încredinţase sume uriaşe de bani. Om lucid, modern, adept al ideilor noi, era în acelaşi timp un spirit întreprinzător, care nu se dădea înapoi de la înfăptuirea celor mai îndrăzneţe planuri. Pe Sinezius îl iubea mai mult pentru excentrismul său, dar zâmbea cu indulgenţă, numindu-l zănatic, ori de câte ori prietenii aduceau vorba de el. Sinezius avea şi el ciracii săi, nişte tineri cu părul ciufulit şi faţa palidă, care îl ascultau cu priviri entuziaste când vorbea despre cabalistică sau astrologie. Aceste ştiinţe începuseră să-şi piardă strălucirea: novatorii pretindeau teorii clare şi limpezi din toate punctele de vedere, bătându-şi joc public şi vehement de adepţii lui Ptolemeu. Ştiinţa devenise dintr-o dată ceva palpabil şi foarte simplu, ceva de la care se cereau rezultate, rezultate imediate. Era mai bună o ţară nouă, unde aurul pământului putea fi smuls azi ieftin şi fără risc, decât acel aur de mâine pe care alchimiştii voiau să-l făurească din cărbune şi nisip, când poziţia stelelor avea să fie favorabilă. Cei ce ţineau pasul cu moda îşi dăduseră seama dintr-o dată cât de comodă şi măgulitoare era conştiinţa că Pământul e doar o bilă, pe care puteai să mergi fie înainte, fie înapoi, în orice direcţie şi, ca atare, să o stăpâneşti. Farfuria întinsă în infinit, povârnită pe undeva în marea enormă a Cerului de cristal, se restrânse dintr-o dată şi se făcu mică de tot, cât o bilă de fildeş pe care o puteai vârî în buzunar, iar câţiva se şi gândiseră serios să procedeze astfel.

În apropierea ţărmului se găsea o cârciumă, din a cărei fereastră se deschidea panorama portului, de unde se zărea, zveltă, corabia căpitanului Cristofor. Aici, lângă fereastră, Cristofor şi Sinezius discutau despre corabie, deoarece se însera, iar a doua zi, în zori, urmau să pornească amândoi la drum.

Căpitanul i se adresă zeflemitor:

— Deci îţi menţii pariul, Sinezius! De azi în patru luni vom acosta în Indiile de Vest.

Sinezius privea undeva în depărtarea pe care o socotea infinită. Îşi ridică încet mâna şi împunse zarea cu un gest plin de mister:

— Dar nu spre apus...

— Ba spre apus, tocmai că spre apus. Vom înainta spre apus, mereu

spre apus, şi deodată vom vedea Soarele răsărindu-ne în faţă. Vom merge tot înainte şi într-o bună zi ne vom trezi că suntem iarăşi acasă. Da, da, Sinezius. E ca şi cum ai ieşi pe uşa din faţă, ca să sperii gazda la fereastra din spate. Aşa vor ajunge primii să fie ultimii. Eu voi merge mereu înainte, până mă voi găsi în spatele dumitale, Sinezius.

— Încolo se întinde marea nesfârşită, zise Sinezius cu glas scăzut, făcând o plecăciune în înserare.

— Ba să avem iertare, în partea aceea sunt hinduşii, iar mai departe, tot într-acolo, e Europa. Şi mai încolo e Spania. Şi dacă nu te opreşti, dai peste cârciuma asta în care ne găsim acum. Apoi o să întâlneşti iar hinduşii şi iarăşi cârciuma asta. Şi tot aşa mereu. Închipuieşte-ţi, Sinezius, că te-ai plimba într-o cameră cu oglinzi, căreia nu-i afli sfârşitul pentru că-i prea mică.

— Trebuie să mergi o mie de ani, şi atunci vei întâlni oameni înaripaţi, rosti îndârjit Sinezius. Priveşte colo, în zare, Cristofor! Iată, din adâncurile Cerului de cristal răsare acum Mercur. Acolo sălăşluiesc uriaşii care pun în mişcare sferele. N-auzi o muzică venind din timpuri străvechi, din depărtări neştiute? Eu o aud adesea în fapt de seară.

Şi Sinezius începu să vorbească în şoaptă despre muzica sferelor, despre Cerul de cristal şi despre oamenii înaripaţi. Ştia o mulţime de poveşti fantastice despre uriaşi, despre pitici, despre stelele duble, unde totul e verde şi violet, despre focuri umede prin care mişună salamandre, focuri ce-nvăluie trupul fără să-l ardă. Vorbind, în ochi îi pâlpâia o lumină stranie. Începu să înşire apoi numele unor minerale ce s-ar găsi doar pe Saturn. Susţinea că pe Saturn s-ar putea umbla pe aer, că acolo femeile ar avea trupul dintr-un gaz galben-verzui. Căpitanul Cristofor râdea de se prăpădea, bătând cu pumnul în masă.

— Păi, nu-l crezi pe Regiomontanus? întrebă el înfuriat. Pământul nu e decât o bilă!

— De unde ar şti spiritul meu cele ce ţi-am spus, dacă n-aş avea dreptate? strigă alchimistul, ridicându-şi braţele spre cer, încât mânecile mantalei sale largi îi căzură pe umeri. Spiritul e născut liber!

— Trupul, însă, trăieşte aici, pe Pământ. Acesta este domeniul nostru.

— Spiritul din trup se trage, căpitane Cristofor. Stelele revarsă muzică, materia degajă forţă; materia se însufleţeşte, începe să cânte şi devine forţă, dacă animalele cu spirit o vor. Trupul s-a născut din Pământ, spiritul din trup, dar spiritul totuşi se înalţă până la ceruri. Priveşte stelele de la orizont; lumina lor îţi pătrunde-n ochi şi acolo, printr-un contact demiurgic, se întâlneşte cu spiritul. Spiritul se naşte din Pământ — aceasta e premisa. Abscisa minor: spiritul se-nalţă la cer; Abscisa major: ergo şi Pământul ajunge până la cer. Punctul de întâlnire cu cerul se află acolo de unde aud muzica oamenilor aeroizi. Dacă aş pricepe această muzică, aş descoperi cu ajutorul ei substanţa

şi m-aş transforma în aeroid ca să pot zbura în aer. Voi reuşi cândva. Voi înţelege cândva muzica sferelor.

— Astfel de nerozii spuneau şi cei care îl aruncaseră în temniţă pe marele Regiomontanus. Pământul ajunge până la cer şi este nemişcat, îl apostrofau ei batjocoritor, şi l-au întemniţat.

Sinezius întoarse faţa înspre amurg şi nu răspunse. Căpitanul Cristofor, fire violentă, se înroşi de furie şi ceru în gura mare să i se răspundă:

— Hai, recunoaşte în mod deschis, ai curajul s-o spui pe faţă că eşti de acord, că dai dreptate celor care l-au întemniţat pe marele Regiomontanus!

Sinezius îşi întoarse alene privirea spre căpitan.

— El ne aruncase pe toţi în temniţă, rosti întunecat.

— Cine? Regiomontanus? se miră Cristofor.

— El. Şi ţi-ai dat seama şi dumneata că ne pricinuise un mare rău. Când l-au silit să-şi dea cărţile pe faţă, el n-a avut curajul să azvârle în faţa judecătorilor josnicul său crez. În spate, rugul îşi înălţa flăcările spre cer. „Las’ să se înalţe!“ Fumul rugului ajungea până la cer; cuvintele lui — doar până la urechile oamenilor. Ştia ce făcuse şi, cu capul plecat, îşi recunoştea păcatele în faţa aristocraţilor spiritului. Iar când aceia, mărinimoşi, l-au lăsat liber, s-a oprit în poarta temniţei, în mijlocul mulţimii, şi, cu furie, i-a azvârlit acesteia provocarea: „Şi totuşi, pământul e o *bilă*!“ — „Şi totuşi, sunteţi cu toţii nişte cerşetori, nişte robi întemniţaţi!”

— L-ai fi lăsat pe marele Regiomontanus să ardă pe rug, sau să putrezească în adâncul temniţei! se îngrozi căpitanul Cristofor.

— L-aş fi lăsat. S-ar fi prăpădit în fundul temniţei un singur om, dar a fost eliberat, şi el v-a întemniţat pe voi toţi. L-aţi crezut. L-aţi crezut că Pământul nu-i decât o mică bilă, proiectată în infinitul spaţial, pe care mişună furnicile. L-aţi crezut că totul se reduce la atât, că dincolo de asta nu e nimic. L-aţi crezut că de jur împrejur, pretutindeni, sunt ziduri uniforme, plicticoase, iar între aceste ziduri, în dosul uşilor zăvorâte, se găseşte pâine şi apă — prânzul robilor, şi atât. Acum aţi vrea să înconjuraţi Pământul, să înconjuraţi zidurile acestea, pentru ca toată lumea să vadă că ne reîntoarcem mereu în cuşca robiei noastre, iar printre ziduri, peste tot, se află numai deţinuţi îmbrăcaţi în haine vărgate, deopotrivă de nenorociţi. Sunteţi gata să porniţi la drum de aici, şi să vă întoarceţi tot aici, cu toate că mergeţi înainte. Aţi lua-o înainte spre albastrul acesta nesfârşit (Sinezius îşi întinse braţele spre zare) zicând că pe acolo ar fi Indiile de Vest, lanuri dincolo de apă şi apă dincolo de lanuri, apoi hinduşii nenorociţi, care stropesc pământul cu sudoarea frunţii lor. Vă veţi duce la polii Pământului ca să închideţi acolo nişte uşi grele în calea imaginaţiei mele. Sunteţi nişte inşi rătăcitori, bănuitori, nişte cârcotaşi, nişte aventurieri. Staţi aici pe

ţărmul oceanului şi vreţi ca acesta să nu fie oceanul la capătul căruia ne aşteaptă planetele veşnice, unde viaţa e veşnică, ci vreţi să fie o oglindă ordinară, care ne amăgeşte cu veşnicia, dar nu-i în stare să reflecte decât uniformele, tristele noastre chipuri pe care se ofileşte şi încărunţeşte tinereţea ce ducea dorul depărtărilor. Mergem pe această oglindă şi ne ajungem din urmă pe noi înşine... Ne reîntoarcem în Europa... Pornim spre apus şi ajungem la răsărit... Şi de la răsărit iarăşi la apus...

— Dacă-i aşa, de ce vii cu mine, Sinezius? întrebă sarcastic căpitanul Cristofor.

— Pentru că nu te cred, Columb. Spre apus e numai apus!... În vecii vecilor apus. Spre apus se găsesc doar apele întinse şi spiritul reincarnat al filozofilor greci. La apus pâlpâie flăcări ademenitoare şi se revarsă o muzică necunoscută, pe care o vom înţelege cândva, peste o mie de ani, când se va întoarce cometa, şi dacă noi vom fi în stare să ne păstrăm tinereţea pentru a naviga înainte, mereu înainte, timp de o mie de ani, în oceanul în care corabia noastră ar putea alerga şase mii de ani, întâlnind mereu şi mereu ceva nou... oameni înaripaţi... femei cu corp de văpaie... În răsărit sunt pământuri dogoritoare şi arabi senzuali. La răsărit e capătul lumii. Mergând spre apus, nu poţi să ajungi la răsărit!

— Ştii ceva, Sinezius, zise căpitanul Cristofor, întinzându-i mâna. Să facem prinsoare. Dacă de azi în patru luni, din vârful catargului nu vei zări cu ochii dumitale ţărmul răsăritean al Indiilor de Vest, îţi dau — ce să-ţi dau? Îţi dau barca cea mare cu vele pe care o luăm cu noi.

— Mă prind, căpitane Cristofor, zise Sinezius. Trecând pe barca aceea, am să vă părăsesc, am să plec singur spre apus.

Şi se întoarse iarăşi cu faţa spre ocean. Se înserase, se lăsase şi ceaţă. Soarele asfinţea, pierzându-se în ceaţă, şi tot acolo, în ceaţă, se pierduse şi linia subţire a orizontului.

Vântul bătea dinspre insula Palos.

Santa Maria îşi îndreptase cârma spre apus, vela mijlocie se şi umflase. Seara, pe la şase, în ziua de paisprezece octombrie, căpitanul Cristofor şi Sinezius, alchimistul, sprijiniţi de balustradă, stăteau la prora corăbiei, unde — agăţată de un uriaş braţ încovoiat de fier — atârna deasupra apei o lanternă cu sticlă verzuie. Păienjenişul de frânghii dintre vele fâlfâia ca prin ceaţă: corabia trosnea din toate încheieturile.

De câteva săptămâni, căpitanul Cristofor trecea în jurnalul de bord date false, pentru că în inima echipajului se furişase spectrul din ce în ce mai neliniştitor şi galben al fricii. Ce se va întâmpla? De trei luni brăzdau apele cenuşii ale oceanului, spre apus, mereu spre apus, iar în urma pupei teşite apa despicată de corabie îşi recăpăta suprafaţa

netedă. Căpitanul promisese bani şi slujbe dacă vor ajunge la ţărmul răsăritean al Asiei. Asta era adevărat, dar cine mai ajunsese acolo înaintea lor? Nimeni. La apus de ţărmurile portugheze se întindeau apele nesfârşite ale oceanului. Numai aceşti oameni noi susţineau că pe globul pământesc n-ai cum să te rătăceşti, pentru că te întorci în locul de unde ai pornit.

Oamenii aceştia pot să spună orice, că Sinezius cu privirile-i sumbre şi cei doi discipoli ai săi, tineri şi palizi, cunosc o altă cabală. Cârmaciul îi auzise noaptea discutând în cabina de sub punte. Amestecau nişte prafuri, iar din piuă izbucnise o flacără verzuie, care făcea ca pielea să devină străvezie, lăsând să se întrevadă scăfârlia. Tot atunci, în vârful catargului pâlpâise flacăra sfântului Elm. Cârmaciul mai auzise şi discuţia dintre Sinezius şi căpitanul Cristofor; nu pricepuse el prea multe, dar fusese destul ca să-i dispară somnul.

La plecare, căpitanul Cristofor fusese vorbăreţ şi bine dispus, iar Sinezius tăcea posomorât. Acum parcă schimbaseră rolurile. Zâmbind enigmatic, Sinezius, care stătea de zile în şir pe scara de frânghii, îl strigă pe căpitan:

— În zori, peste patru ore, se împlineşte sorocul pariului, căpitane Cristofor! Atunci mi-o vei da pe *Nina*, bărcuţa cu pânze. Va fi a mea!

— Mâine în zori, din vârful catargului, Sinezius, vei zări uscatul, zise Cristofor, cu neclintita-i încredere în sine. Aşa spunea prinsoarea. Dacă nu: barca e a dumitale.

— Nici acum nu-ţi dai seama? strigă Sinezius, cu buzele albite de mânie. Nu-ţi dai seama că ai greşit? Acasă păreau simple şi clare cele înfăţişate de Regiomontanus şi ceilalţi nebuni... Spre apus, mereu spre apus... şi iată Asia... Dar de două luni încoace alergăm spre neant... Oho! Cristofor! Ia te uită, n-ai observat cum se schimbă culoarea mării, din verde în azuriu şi apoi din albastru în cenuşiu? Ridică-ţi ochii spre tării... Aminteşte-ţi ceea ce ţi-am spus... Nu zăreşti focul acela uscat în care mişună salamandrele?

În vârful catargului licărea într-adevăr o lumină albăstruie. Columb se cutremură uşor.

— Eşti nebun, Sinezius, zise apoi ca să-şi dea curaj. Ţi-e capul numai la Cerul de cristal.

Sinezius căzu pe gânduri. Apoi, uşor, de parcă şi-ar fi vorbit sieşi, spuse cum vedea el lucrurile:

— Voi vreţi aur, Cristofor, voi nu mă înţelegeţi. Eu te cunosc. La curte eşti socotit ca un entuziast, un om preocupat de treburile publice, fiindcă ai promis că, navigând spre apus, vei ajunge în Asia. Eu ştiu însă ce urmăreşti: vrei ţări noi, aur cât mai mult şi titlul de vicerege, glorie, recunoştinţă, triumf. Iată de ce nu crezi în salamandre, nici în femeile aeroide, nici în muzica sferelor pe care le caut eu; acestea te încântă şi nu faptul că i-ai da crezare lui

Regiomontanus, care vrea să îngrădească fantezia. Pe insula Palos mi-ai arătat nişte scrisori, în care regele Ioan ţi-a promis bani şi corăbii şi gradul de amiral, după ce va încheia asediul Granadei. Asta vrei dumneata, căpitane, şi toată adunătura asta care te urmează. Aur şi o ţară nouă, cât mai repede şi cât mai aproape. Alunecăm doar de două luni pe apă, dar voi vă şi neliniştiţi...

Se aplecă mult spre căpitan.

— Ce-ar fi, îi şopti, dacă timp de un an, doi ani, trei ani, ba chiar mai multă vreme, corabia ar fi purtată de vântul ce bate spre apus şi n-ai vedea nicăieri o bucăţică de ţărm?...

— La jumătatea lui octombrie ajungem în Indiile de Vest sau la vreo insulă nouă! Dumneata eşti nebun, Sinezius.

Vântul prinse cuvântul din zbor. În faţa lor, în depărtări, pe cerul dinspre apus, noaptea răsuna ca un hău pustiu, ameţitor. Stelele licăreau departe, teribil de departe.

— Am lucrat sub punte, continuă Sinezius, ştii că sunt în căutarea elixirului tinereţii, Cristofor...

Pentru prima oară Cristofor nu zâmbi la cele auzite. Era noapte şi aici, pe întinderea aceasta de ape necunoscută, unde omul nu mai ajunsese vreodată, cuvintele răsunau altfel decât în cârciumioara aceea spaniolă. Se strâmbă, dar simţi că păleşte.

— Mi-a lipsit focul miraculos, Cristofor. Dar l-am găsit. Priveşte-l cum pâlpâie... Astă-noapte am introdus pe furiş sub punte câteva limbi de foc... Şi am simţit cum — reci şi dense — îmi pătrund în sânge... Acesta e focul pe care nimeni nu-l cunoaşte. Acum sunt sigur de mine, căpitane Cristofor. Încă o oră şi vin zorile, iar eu îmi voi lua în primire barca şi voi părăsi *Santa Maria*. Pusson Marton Alonsi şi Yamez, discipolii mei, mă vor urma. Au fost cu mine în cursul nopţii, Cristofor, am văzut împreună salamandra.

Columb râse forţat.

— Ia spune-mi, Sinezius, cum poţi să-ţi imaginezi aşa ceva? Unde o să vă duceţi cu o barcă şubredă? Numai dacă...

— Ieri barca mai era şubredă, şopti Sinezius.

— Dar azi?

— Eşti sigur... eşti atât de sigur, căpitane Cristofor, că acum, în clipa de faţă, sub noi se găseşte apă, se mai găseşte oceanul?...

Căpitanul îl privi stupefiat. Deschise gura, dar nu reuşi să scoată o vorbă. Cu o reţinută înflăcărare, alchimistul continuă să-i şuşotească la ureche:

— Am văzut toţi trei salamandra. Era din foc şi din aer. Apoi şi-a schimbat înfăţişarea... Pâlpâia o lumină galben-verzuie, un foc din mijlocul căruia s-a înălţat o femeie. Am privit în urma ei. Avea corpul diafan şi plutea pe punte, spre prora, şi de aici pe apă... S-a depărtat repede, spre apus. În urma ei alerga o rază de lumină. Noi priveam.

Priveam în urma ei. Ajunsese foarte departe... Şi se făcuse mică. Aproape cât o stea. Dar vedeam că tot se mai depărtează. Deodată ni s-a părut că urcă, deşi raza luminoasă arăta că aleargă mai departe pe apă... Aşadar, acolo, în depărtări, apele începuseră să urce... Ne uitam crezând că o mai vedem, dar acolo, în punctul acela luminos, strălucea acum trandafirul roşu al lui Saturn. Acolo, priveşte într-acolo!

Îl îmbrânci atât de violent pe căpitan, încât acesta se sperie.

— Priveşte în partea aceea, spre Saturn! Acolo a dispărut, a dispărut în mai puţin de o jumătate de oră, deşi, cum scrie Trismegistos, corabia trebuie să alerge două mii de ani ca să parcurgă distanţa asta.

— Ei şi, bolborosi căpitanul, care nu prea se simţea în apele lui.

— Două mii de ani! Dar ce contează, dacă descopăr elixirul tinereţii? Ce mai contează două mii de ani? Alergăm şase sute de ani pe apă, trăind doar cu elixirul tinereţii, cu nimic altceva. După şase sute de ani, apele, nesfârşitele ape ale oceanului, se rarefiază. Barca noastră începe să urce. O ridică apa care devine solidă. Dedesubt se învolburează ceţuri reci şi luminoase... Pământul... Dar barca noastră pluteşte acum la douăzeci de mii de metri înălţime. Pânzele se aştern pe aer şi plutesc asemeni unui nor. Privită de jos ar putea să pară că e chiar un nor.

Glasul alchimistului vibra acum ca vântul. Velele se înfiorau sus pe catarg.

— Şi apoi plutim mai departe pe apele prefăcute în aer. În jurul nostru se perindă oameni înaripaţi... Ei obţin fructe din aur şi aur din fructe, încă patru sute de ani şi vom ajunge la Cerul de cristal. Înspre apus se găseşte doar apusul, Cristofor. Înspre apus se întinde doar oceanul nesfârşit, care se îmbrăţişează cu cerul, cu cerul de unde răsună muzica sferelor. Eşti victima unei cumplite erori, Cristofor, iar eroarea acum e evidentă. Credeţi că întemniţând zborul liber al spiritului şi demonstrând că de pe Pământ nu-i chip să se ajungă la cer lumea va încăpea pe mâinile voastre. Aţi luat pâine şi apă doar pentru un an, deşi aţi pornit pe calea infinitului şi a veşniciei. Pentru asta trebuie să plătiţi din greu, fiindcă nu-i chip să treceţi nepedepsiţi hotarul împărăţiei zeilor... Priveşte, Cristofor, priveşte! Orizontul a dispărut, Saturn nu se mai află pe cer. Pluteşte acolo, sub ape. Nu simţi? Corabia nu se mai leagănă... Noi nu mai plutim pe apă. Planăm acum în aerul uşor, fără greutate. Priveşte pânzele. Sunt ca nişte nori... Simţi această goană nebună... Auzi? Auzi?... Auzi o muzică? Acolo, acolo unde a dispărut orizontul. E muzica sferelor!...

Căpitanul simţea că i se opreşte inima; urechile îi vâjâiau, sângele îi năvălise în obraji. Din depărtări răsuna incredibil o muzică necunoscută şi rece ca gheaţa.

Spre apus, cerul începea să se lumineze.

Cristofor îşi înfipsese unghiile în braţul alchimistului fără să-şi dea

seama. De teamă să nu cadă, se agăţase de el ca naufragiatul de ultima scândură.

Alchimistul se ridică triumfător. Îşi deschise amândouă braţele să mai spună ceva, dar înainte de a vorbi, aerul fu spintecat, ca de fulger, de un strigăt:

— Pământ!

Un timp rămaseră amândoi nemişcaţi. Primul îşi reveni căpitanul Cristofor. Trezit ca dintr-un coşmar, lăsă braţul alchimistului şi slobozi un răcnet:

— Pământ!

Îl îmbrânci apoi pe alchimist şi, bucuros, alergă pe punte şi de acolo la prora. Spre apus licărea bolnăvicios o lumină gălbuie: o lumină gălbuie şi o fâşie cenuşie, firavă şi subţire ca un fir de păr.

— Priveşte într-acolo! spuse scuturându-l pe alchimist. Priveşte într-acolo, Sinezius, Indiile de Vest!... Pornind de la apus, am ajuns la răsărit! Am reuşit, deci. Ştiam eu, nebunul de mine! Noaptea m-a ameţit... Am avut dreptate!

Râdea şi ţopăia ca un copil.

— Ei, Sinezius, priveşte! Vezi pământul? Am câştigat prinsoarea. E ora patru dimineaţa!

— Nu-l văd.

— Ce spui? Nu-l vezi?

— Nu-l văd şi nici nu vreau să-l văd, spuse acru Sinezius, având în glas ceva din trufia aristocratului scăpătat, a cărui slugă nimerise lozul cel mare. Pariul l-am câştigat eu. Ne-am înţeles că barca cu pânze va fi a mea, de nu voi vedea în zori pământ la apus. Dă poruncă să se dezlege barca, Cristofor, şi trimite după discipolii mei. Pe urmă n-ai decât să porneşti spre panglica aceea murdară, cenuşie, despre care crezi că-i pământ. Iar eu, împreună cu ei, voi porni spre apus.

Santa Maria dispăruse la orizont. Sinezius, alchimistul, şi cei doi discipoli ai săi, Yamez şi Paracelsus, se aşezaseră pe o băncuţă lângă cârma bărcii şi se holbau la pânzele întinse. Barca se întoarse cu botul spre nord-vest; la orizont, spre apus, în apele crescânde ale fluxului, apărea şi dispărea o fâşie de un alb spălăcit. Era Pământul Nou, pe care cu câteva ore în urmă Columb îl zărise de pe *Santa Maria*.

Sinezius dădu din mâini a lehamite şi-i învălui pe tineri cu privirea senină, curată a ochilor săi negri, care fermeca pe oricine.

— Vă pare rău că l-aţi părăsit şi aţi venit cu mine? îi întrebă apoi cu milă.

Discipolii tăceau.

— Nu vă fie teamă, le spuse. Pământul Nou descoperit de el nu era demn de noi. Nu puteam admite, nu-i aşa, ca dreptatea să fie a lor, a celor ce retează aripile visului. Pământ şi iarăşi pământ. O neghiobie!

O să-i zică Lumea Nouă. Eu, în schimb, vă asigur că nu vor găsi nimic nou acolo. Vor găsi aur în pământ, şi oameni, nişte roşcovani care le vor semăna totuşi. Au să le înveţe graiul, şi de pe malurile Europei vor porni corăbioare sârguincioase pentru a pune stăpânire pe bogăţiile lumii celei noi. La rândul lor, pozitiviştii, astronomii şi fizicienii germani vor jubila. Iată, teoria s-a transformat în ştiinţă! Pământul e o bilă dură, iar noi cei care-o populăm suntem nişte viermi, ce ne-am născut ca să ne-nfruptăm din caşcaval, ca apoi să se facă praf tot ce cunoaştem despre om: trupul. N-am nevoie de Pământ. Să le rămână lor. Lor să le rămână Pământul Nou şi Pământul întreg, sferic şi limitat. Eu îi părăsesc. Dau crezare maeştrilor mei, lui Aristotel, acel învăţat care a vorbit despre femeile aeroide; evanghelistului Ioan, care a văzut cerul despicându-se şi mielul cu şapte coarne; îi dau crezare lui Albertus Magnus şi lui Hermes Trismegistos, şi mai dau crezare Depărtării nemărginite asemenea imaginaţiei a cărei operă este.

Discipolii tăceau.

— Aţi uitat? spuse Sinezius cu umilinţă şi aproape rugător. Aţi uitat nopţile din Stuttgart? Aţi uitat cuptorul verde, în fundul căruia strălucea într-o lumină albastră-verzuie Magisteriul? Nu mă credeţi? Nu credeţi că vom ajunge până la Cerul de cristal?

Se însera. Focul sfântului Elm licărea iar în vârful catargelor.

— Iată elixirul, spuse Sinezius, arătându-le fiola. Nu-l pizmuiţi pe Columb şi pe ai lui. Ei se duc să moară în ţărâna Pământului Nou. Îi aşteaptă nisipul pustiu şi trecerea monotonă dintre zi şi noapte, până va veni ultima zi şi ultima noapte. Calea noastră e alta. Ea ne va purta pe ocean. Şase luni vom merge şi vom bea zilnic din apa înţelepţilor. Şi atunci vom auzi mai limpede muzica aceea, şi atunci va răsări soarele pentru ultima oară. N-o să mai apună niciodată şi n-o să mai fie înserare, o, Paracelsus! Iar noi ne vom continua drumul pe întinderile văzduhului, tineri, cu trupul nemuritor şi cu sufletul aidoma. Timp de şase sute de ani, ne vom continua drumul acesta, o, Yamez, iar peste şase sute de ani se va deschide învelişul Exterior. Apoi, peste alte şase sute de ani ni se va deschide Cerul de cristal. Acolo vom vorbi cu oamenii înaripaţi, pentru că vom învăţa până atunci graiul lor, graiul sferelor, care exprimă prin muzică gânduri profunde, profunde, profunde. Şi atunci, Paracelsus şi Yamez, dacă o să doriţi, ne vom putea întoarce. Peste două mii şase sute de ani vom reveni iarăşi pe insula Palos, iar de acolo vom intra apoi în portul Lisabonei. Acum suntem în anul o mie patru sute nouăzeci şi doi; atunci popoarele Europei vor scrie în calendare anul două mii şase sute nouăzeci. Vom găsi o lume schimbată, Columb şi adepţii lui vor schimba faţa Pământului. Se vor găsi savanţi care să măsoare suprafaţa acestei bile, pe care ei o consideră mărginită, şi toate calculele mărunte, meschine îi vor justifica. Savanţi care să măsoare

depărtările şi să ia în stăpânire Pământul. Timp de o mie de ani, toată lumea le va da dreptate, va da crezare ştiinţei „pure“ şi populare care afirmă numai ceea ce poate să dovedească şi acceptă numai ceea ce se poate vedea cu ochii şi auzi cu urechea, pentru că timp de peste o mie de ani Ochiul şi Urechea vor fi idoli, o, Paracelsus, iar ei se vor închina acestor idoli aidoma perşilor şi asirienilor vechi, care credeau în forţa pietrelor. Numai noi ştim că orice idol e fals, pentru că Esenţa este insesizabilă. Dar ei vor crede în Ştiinţa voluminoasă şi palpabilă care linguşeşte gloata. În cinstea ştiinţei, atât în lumea veche, cât şi pe Pământul Nou vor fi ridicate palate: palate şi maşinării. La întoarcerea noastră vom găsi maşinării care se zbenguie prin aer şi fac ocolul Pământului în zbor, vestind gloria deşartă a acestor savanţi şarlatani: minuni mărunte de care sunt în stare aceşti Cristoşi mărunţei.

Şi atunci, în două mii şase sute nouăzeci, când totul va glorifica bătrâna ştiinţă, dându-i crezare numai ei, şi când în sosirea noastră vor spera în taină doar câteva genii necunoscute, noi trei vom apărea deasupra Europei. Vom apărea, şi-n urma noastră va izbucni flacăra unei imense bucurii şi uimiri. Vom aduce cu noi învăţătura cea nouă, care va preface în ruină şi pulbere toate cârpăcelile lor vechi, pentru că atunci greoiul păpuşar care a inventat bile şi joacă popice cu ele în spaţiul nesfârşit va fi îmbătrânit. Vom aduce vestea: fraţilor, am descoperit adevărata Lume Nouă, dincolo de vălurile albastre! Columb şi oamenii lui vor fi devenit de mult pulbere şi cenuşă. Pământul Nou descoperit de ei va fi bătrân şi zbârcit. Şi va fi semănat de ruine; savanţi osteniţi vor vesti cu vocea lor răguşită, tot mai pierită, învăţătura Ochiului şi a Urechii, care a întemniţat imaginaţia, a uscat creierul şi tânărul, înfloritorul trup. Vom aduce vestea: Fraţilor, la nord-vest, deasupra oceanului, am găsit o cărăruie, îngustă, bărcuţa noastră abia s-a strecurat prin ea, dar cărăruia asta iese direct în Spaţiu, în ţara oamenilor fără trup, cărora le-am spus că există un drum ce coboară pe Pământ. Ei vin în urma noastră pe aripile fasciculului de lumină, vor sosi în curând şi vom trece şi noi în ţara lor, unde aurul nu-i galben şi tare ca pe Pământul Nou descoperit de Columb — acolo aurul e lichid, o adevărată vâlvătaie, din care, sorbind, uitaţi de vedenia apăsătoare a morţii, căci moartea vă părăseşte, ca un vis urât de care zâmbeşti uşurat după trezire. Fraţilor, Aristotel şi Columb v-au tras pe sfoară: şi teorema şi concluzia erau minciuni sfruntate. Veniţi, am descoperit Calea cea Nouă şi v-am adus Magisteriul, de care aţi râs secole de-a rândul, precum am râs şi noi de el când se oprise în faţa porţilor, zicând: *Eppur si muove*...

Alchimistul se aplecă înainte; tăcuţi, discipolii săi se întorseseră cu faţa spre apus, unde dispăruse *Santa Maria*. Nu se mai zărea nici măcar vârful catargului. Discipolii erau copleşiţi de o durere nespusă. Alchimistul vorbea:

— Se înserează. Paracelsus, dragul meu, îndreaptă cârma. Stelele tremură acolo pe cer; Mercur abia a răsărit şi se leagănă liniştit pe ape. Simţiţi? Ne înălţăm, Oceanul alunecă tot mai uşor şi mai fluid sub noi şi se umflă pe neobservate. Să-l urmăriţi în linişte şi cu sufletul înfiorat, pentru că am trecut în împărăţia unor ape noi. În linişte şi cu sufletul plin de voluptate, să-mi ascultaţi cuvântul: pentru că nici n-o să observaţi, şi eu n-am să mă mai adresez vouă prin cuvinte, ci prin sunete, iar voi o să le înţelegeţi ca şi cum ar fi cuvinte. Cuvintele dispar tot mai frecvent din vorbirea mea, doar ici-colo mai apare câte unul, celelalte se estompează, se înalţă, se contopesc, reunite într-o unică melodie prelungă; iar din depărtări, din infinit, o nouă, o necunoscută orchestră rece ca de violoncele va acompania această melodie. Aplecaţi-vă acum peste balustradă şi priviţi în adânc. Fundul mării începe să se lumineze.

Discipolii se aplecară vrăjiţi deasupra oceanului, şi-atunci, din depărtările pustii, pustii şi adânci, dedesubtul lor, începu să mijească paloarea zorilor. Departe, departe, în adâncuri, sub ape, zăcea într-o pâclă albastră un oraş imens. Pe zidurile sale se zăreau turnuleţe şi bastioane, ciudate cupole colorate, aşa cum le ştim de la vechile cetăţi sumeriene. Deasupra oraşului zburau fiinţe uriaşe, viu colorate: de pe corăbioară păreau ca nişte peştişori, dar de fapt erau mari cât casele. Unele aveau forma unui zmeu, altele semănau cu ihtiozaurii ale căror oase sunt păstrate la Universitatea din Halle. La marginea oraşului se afla un deal, iar de pe coama dealului se înălţa un rug de flăcări verzui: printre flăcări se strecura silueta cu corp de şarpe a unei fiinţe — aceeaşi pe care o zăriseră noaptea trecută în cabina de pe *Santa Maria*.

POVESTIRE DESPRE MOARTEA HIPNOTICĂ

La începutul lui februarie, în anul 19..., am fost detaşat prin ordin telegrafic la Melbourne, unde, în calitatea mea de conducător al Institutului bacteriologic de pe lângă Universitatea din Filadelfia, trebuia să adun date şi să întocmesc un raport despre o nouă şi îngrozitoare molimă care îşi făcuse apariţia în acest oraş şi despre care, până atunci, circulaseră tot felul de zvonuri îndoielnice. Descrierea acestei boli, mai bine zis a acelui nou mod de a muri — nu se înregistrase niciun singur caz de vindecare — părea cu totul incredibilă.

Îmi amintesc cu precizie că în timpul călătoriei m-am gândit la Edmund Dale, un fost coleg de şcoală. Ultima oară aflasem că, după terminarea Teologiei, fusese hirotonisit preot şi ceruse să fie numit la Melbourne. O dorinţă vagă îmi fulgerase prin minte: mă gândeam că ar fi minunat să-l întâlnesc, ca să nu mă simt atât de singur.

Primele zile petrecute la Melbourne, într-o stare de agitaţie, m-au făcut să-l dau complet uitării pe fostul meu coleg. De la hotel mă îndreptasem neîntârziat spre Universitate, unde lucra profesorul X, căruia trebuia să-i predau scrisoarea mea de recomandare. El mi-a relatat apoi detaliile înspăimântătoare ale molimei. Aceasta apăruse pe neaşteptate, în urmă cu vreo lună şi jumătate. Prima victimă — un comerciant — nu lăsase să se întrevadă niciun indiciu al pacostei care cuprindea oraşul — se prăbuşise pe stradă, fără să fi fost suferind, iar la autopsia (făcută de mântuială) se constatase un atac de cord. Abia la cercetarea mai atentă a celui de al patrulea sau al cincilea caz se stabilise că nu era vorba de nişte cauze speciale, individuale: în inima şi în creierul victimelor se găsise aceeaşi modificare, neştiută până atunci — şi acest lucru era cel mai surprinzător — asemănătoare cu modificările constatate de medici doar la cazurile de electrocutare. De altfel crisparea feţei şi încleştarea spasmodică a degetelor dădea aceeaşi imagine tipică, iar profesorul X mă informă că boala, molima fusese denumită popular: „moarte hipnotică” sau „moarte electrică”. Nimeni nu avea idee care să fie cauza determinantă: un singur lucru părea că se conturează cu certitudine, şi anume că, de astă dată, nu era vorba de vreun fenomen contagios — întrucât nici bolnavii, nici cadavrele victimelor nu periclitau pe cei sănătoşi, nici măcar indirect, ca purtători de bacili, iar la microscop nu se observaseră decât

modificări fizice ale ţesuturilor. În punctele cele mai diferite ale oraşului, victimele — peste trei sute la număr, dintre care două sute doar în ultimele zile — erau cuprinse pe neaşteptate de un rău necunoscut, cădeau, se zvârcoleau puţin şi mureau.

Nu sunt scriitor şi de aceea relatez sec, reportericeşte ceea ce am văzut şi auzit; nu mă încumet să prezint imaginea acelei atmosfere de groază, a panicii obsedante pe care, ca unul ce cunoşteam motivul ei, o citeam tot mai frecvent pe feţele sau în privirea îngrijorată a oamenilor de pe străzi, din pieţe sau din acel oraş, cu o viaţă atât de trepidantă; fiindcă, în ciuda nenorocirii care se abătuse asupra lui, oraşul continua să-şi trăiască viaţa. Pe scurt pot spune doar atât, că am avut posibilitatea să văd, încă din prima săptămână a sosirii mele, cadavrul unui om secerat de „moarte hipnotică" şi, din păcate, chiar moartea hipnotică.

Tocmai mă îndreptam spre hotel, intenţionând să iau cu mine nişte seruri — trebuie să mărturisesc că, în sinea mea, atunci mă preocupa încă ideea de a dovedi că „moartea hipnotică" e determinată de un bacil, de un agent patogen, aidoma oricărei epidemii — socotind, cu maliţia şi îngâmfarea specifică omului de laborator, drept o fantasmagorie şi o naivitate nedemnă de un savant părerea cercurilor medicale de aici; aveam chiar gata pregătite câteva pagini dintr-un studiu destinat revistei *Bacteriological Weekly*, pe care, dacă le-ar fi citit aceşti domni, s-ar fi dezumflat binişor.

Cele ce urmează s-au petrecut într-o staţie, mai bine zis în tramvaiul cu care călătorisem. Coborâsem şi făcusem câţiva paşi, când nişte ţipete înăbuşite m-au ţintuit locului. Un om zăcea lângă scara tramvaiului: probabil că atacul îl surprinsese tocmai când cobora din tramvai. Corpul i se zbătea în convulsii epileptice, iar faţa lui grasă era îngrozitor de crispată. Lumea se adunase imediat, câţiva se aplecaseră asupra omului şi sunt sigur că şi auzisem pe cineva rostind din prima clipă: „moartea hipnotică". M-am apropiat în grabă de locul accidentului, unde aproape că m-am lovit de Edmund Dale, care încerca să se îndepărteze, s-o ia la goană spre trotuar. L-am recunoscut.

— Dale! l-am strigat.

Se opri uimit şi se uită ţintă la mine. Era palid la faţă şi, în afară de asta — paloarea putea să se datoreze scenei de mai înainte — surprinzător de slăbit, de istovit.

— Intenţionam să te caut, îi spusei, mă gândeam să te vizitez. Ştii ceva, hai să luăm masa împreună. De fapt, lămureşte-mă, ce s-a întâmplat aici?

Dădu enervat din umeri, fără să răspundă, dar când încercai să mă apropii de grupul de oameni, mă apucă de braţ.

— Mai lasă-l încolo, zise el supărat, cu vocea răguşită, ce vezi la el?

Voiam să-i explic că problema aceea mă interesa ca medic, dar el mă tot strângea spasmodic de braţ şi mă târa spre bordură. Între timp, cu vocea înăbuşită, pe un ton repezit, îmi spuse:

— O fi vreun filistin idiot, sau mai ştiu eu ce. Mi s-a proţăpit în faţă, tocmai când voiam să cobor. Cred că m-a şi îmbrâncit. Acum zace acolo.

— Ce, şi tu erai în tramvaiul acesta?

— Da. Scuză-mă, nu te-am văzut.

— Nici eu.

Câteva minute am mers unul lângă altul, fără să scoatem o vorbă. Nu ştiu de ce mă tulburasem: un sentiment straniu pusese stăpânire pe mine.

— Totuşi trebuia să-l vedem, rostii eu într-un târziu. Se pare că epidemia asta... căreia pe aici i se zice „moarte hipnotică“... Ştii, tocmai pentru asta mă aflu aici, la Melbourne.

Se opri din mers, întorcându-se spre mine, şi mă privi lung în ochi. Am deschis gura să zic ceva, dar n-am mai fost în stare să scot o vorbă. Mă cuprinsese o spaimă neştiută, în vârful degetelor simţeam un fel de furnicătură, o zvâcnire ciudată, iar prin păr, pe creştet, parcă-mi trecuse un suflu rece. Deşi privirea lui era profundă şi tristă totodată, îndurerată parcă şi cordială, în acelaşi timp.

— N-ai să-l vezi, nu-i aşa? spuse blând, zâmbind mâhnit. N-ai să-l vezi pentru că te rog eu, şi pentru că tu n-ai să mi te împotriveşti.

Eram incapabil să-i răspund, nervii îmi vibrau într-o încordare mută, plină de spaimă.

Merse un timp cu capul plecat, apoi începu să vorbească obosit, cu o voce monotonă, de parcă şi-ar fi vorbit sieşi...

— De-acum e totuna... azi sau mâine... şi aşa plec de aici... Dacă nu te întâlneam pe tine... poate îi spuneam altuia... unui străin...

Se opri.

— Marius, zise tremurând, te-am iubit întotdeauna... cel puţin aşa ştiu, aşa cred... Şi totuşi, te rog, pleacă de aici, fugi cât poţi mai repede din oraşul acesta...

— Şi eu te-am iubit întotdeauna, reuşii să îngaim.

Era bizară discuţia asta, acolo, în stradă. El mă privi din nou.

— Eşti sigur de asta?

Bâiguii ceva în loc de răspuns. Mintea mi se înceţoşase. Era cât pe-aci să leşin, nu-mi dădeam seama dacă stăteam acolo de câteva ore sau dacă trecuseră doar câteva minute. Cu o sforţare teribilă, ca aceea de care e nevoie ca să te smulgi din vis, am spus pe un ton jalnic şi îngrozit:

— Nu... nu... nu vreau să-mi spui...

Era însă prea târziu.

— Eu sunt „moartea hipnotică”, zise Edmund Dale. Marius,

continuă el, am crezut întotdeauna că-mi iubesc semenii, aveam încredere în mine şi în bunătatea mea atunci când m-am făcut preot şi am venit aici, în Australia. Când s-a petrecut faptul acela cumplit, acolo pe insulă, şi când, peste câteva zile, am înţeles că lucrurile nu stau chiar aşa, că asta devenise acum o însuşire a mea, aşa cum o are cameleonul pe aceea de a-şi schimba culoarea, peştele-torpilă de a-i ataca de la distanţă pe peştii mai mici, i-am mulţumit lui Dumnezeu că mă blagoslovise pe mine cu această putere şi nu pe un altul, care să fi abuzat de ea. Ce ştiu eu ce sunt şi ce suntem noi toţi, cei care ne credem buni şi iubitori pentru că ni-e groază de sânge şi ni-e silă să vedem suferinţa! Acolo, pe insulă, când frica de moarte a declanşat în mine pentru prima dată această capacitate distrugătoare, când agresorul care a atentat la viaţa mea s-a prăbuşit, fără ca eu să-l fi atins, atunci mă puteam încă amăgi că totul se datorase instinctului de autoapărare şi că sufletul meu se păstrase pur, forţa teribilă a creierului meu nu se conjugase cu nici o intenţie criminală. Dar când comerciantul care trecuse pe lângă mine pe stradă s-a prăbuşit după vreo sută de paşi şi a murit, eu, cu părul măciucă de spaimă, am recunoscut pe faţa lui crispată acelaşi spasm, aceeaşi convulsie; o bănuială cumplită m-a cuprins şi mi s-au oprit până şi bătăile inimii: mi-am amintit că atunci când trecuse pe lângă mine îl invidiasem pentru paltonul său frumos şi că-mi dorisem să am şi eu unul la fel. Voinţa mea, pe care o crezusem stăpânită şi dirijată de judecată şi de chibzuinţă, voinţa mea ascunsă în adâncurile întunecate, neştiute ale creierului — unde instinctul nostru sigur şi imuabil lucrează liber şi nestingherit — îl condamnase la moarte pe acest nefericit, pentru că avusese un palton mai frumos decât al meu, iar forţa mea blestemată executase sentinţa. Nu mă întrerupe, nu-mi afla justificări şi nu-mi vorbi; oare nu visezi şi tu adeseori moartea cunoscuţilor, a rudelor, a mamei sau a fraţilor tăi? Te trezeşti lac de sudoare. Odată treaz, îi compătimeşti şi te bucuri că totul n-a fost decât un vis urât, deşi în vis lucrase în tine voinţa nezăgăzuită, în vis le doriseşi moartea şi i-ai şi ucis! Iar dacă te vei gândi la întâmplările petrecute în ziua precedentă visului, îţi vei da seama că în ziua aceea făptura trimisă pe lumea cealaltă în vis te-a jignit cu ceva: ori s-a uitat strâmb la tine, ori ţi-a adresat un cuvânt mai tare, ori presupui că are mai mulţi bani decât tine. O, ştiu dintr-o teribilă experienţă că uneori, pentru un fleac care-ţi lezează sensibilitatea, eşti în stare să doreşti moartea oricui — moartea, chiar dacă respectivul este nevinovat, fiindcă în adâncurile noastre sălăşluieşte o pasăre de pradă, care nimiceşte, care ucide mai mult decât ar fi în stare să devoreze. Fii atent la ce-ţi spun, Marius. Am ucis până acum trei sute de oameni, de a căror moarte — dacă n-ar fi intervenit această descoperire — n-aş fi ştiut niciodată că eu le-am dorit-o. Cea mai mare parte dintre aceşti trecători îmi erau

indiferenţi, necunoscuţi. Pe unii i-am întâlnit doar o clipă şi poate că nu mi-au plăcut mutrele lor, ori pur şi simplu nu m-au privit prietenos. Dar printre ei s-au aflat şi mulţi prieteni apropiaţi şi mulţi alţii despre care până atunci crezusem că-i iubesc ca pe mine însumi. Ţi-l aminteşti pe cel de azi, care s-a prăbuşit lângă tramvai? A vrut să răpească o clipă din timpul meu luându-mi-o înainte la coborâre. L-am ucis, deoarece — fie şi numai pentru o clipă — mi s-a aşezat în cale.

Priveam buimăcit în jur. Pentru mine va rămâne mereu o taină de nedezlegat cum am ajuns în camera lui. Edmund Dale stătea sprijinit de un scrin, cu mâinile la spate şi cu privirea aţintită înainte.

— Şi am ucis-o chiar pe fata care mi-a fost dragă, pentru care oricând mi-aş fi dat viaţa, fiindcă odată, pe stradă, s-a întors după un ofiţer britanic.

Fără să ştiu cum, mă trezisem pe jos, cu mâinile tremurânde scotocind involuntar prin buzunare. Scosesem din ele, ca prin vis, tot ce aveam la mine.

— Edmund Dale..., bâlbâiam eu cu fruntea brobonată de o sudoare rece, ia-le... uite aici tot ce am... Vrei ceasul meu? Vrei banii?... Ţi-i dau...

El făcu o schimă dispreţuitoare şi ridică din umeri. Distrat, începuse să scotocească printre obiectele scoase din buzunarele mele şi ridică doar câteva file de hârtie, vrând să le citească.

— Aha, spuse el, aruncându-le, un mic studiu... Împotriva medicilor noştri... Dacă va apărea, le va strica niţel reputaţia... Poate îi va ruina chiar... Ar fi desigur mai bine dacă ai avea curajul să-ţi înjunghii colegii pe faţă... Dar ce să-i faci, legile...

Râse urât.

— Nu-ţi fac niciun rău, dar numai pentru că te dispreţuiesc şi nu mă interesezi. Eşti un nenorocit aşa cum sunt şi eu. În evul mediu oamenii se omorau mai puţin între ei, fiindcă nobilul cavaler putea să-l ucidă într-o luptă deschisă pe îndrăzneţul trecător care cuteza să-i atingă mantia. Fiara din noi e azi ferecată printr-o sumedenie de legi; dar puterea ei e mai mare şi-şi găseşte astfel mai multe căi lăturalnice.

Minute în şir se plimbă prin cameră, cu mâinile la spate şi cu capul plecat. Mi-am amintit mai târziu că în acest răstimp, înfricoşat, ghemuit la podea, îl urmărisem pe furiş, încordat, aidoma unui cotoi aruncat în cuşca lupului. El se opri.

— Nu-ţi fie teamă, Marius, du-te şi vezi-ţi de treburi în linişte. Şi poţi să anunţi că la Melbourne „moartea hipnotică” a încetat, poţi să scrii şi poţi să-ţi faci praf colegii cu câteva cuvinte usturătoare, după obiceiul vostru. Eu n-am ce să mai caut printre voi. Slavă domnului, mi-am dat seama că forţa mea n-are niciun efect asupra animalelor; ea se revarsă doar asupra oamenilor. Specia umană va dispărea de pe faţa pământului pentru că i s-a denaturat instinctul, pentru că sufletul i-a

putrezit. Ea va ajunge să se devoreze pe sine în nemăsurata-i lăcomie şi ură. Fiu al celei mai scârboase specii de vieţuitoare de pe pământ, eu, care sunt conştient de păcatele acestei specii, mă lepăd cu dezgust de numele şi de tradiţiile acestei familii decăzute şi voi merge să trăiesc în mijlocul fiarelor pure şi nobile, care se sfârtecă într-o luptă deschisă şi unde cel care ucide îşi pune măcar pielea în joc, împlinindu-şi astfel destinul întru ticăloşie şi moarte — pentru a vieţui printre blândele flori şi tăcuţii copaci şi surdele ape...

După două săptămâni m-am întors în America cu un raport din care rezulta că misterioasa maladie dispăruse fără urmă şi pe neaşteptate, după cum şi apăruse. Publicarea studiului meu a stârnit senzaţie. De atunci nu m-am mai gândit la ce mi se întâmplase şi n-am povestit nimănui despre Edmund Dale, iar când mi-l aminteam, îl alungam din amintire ca pe o vedenie urâtă. Am aflat acum câteva zile că fusese găsit sfâşiat într-o pădure: lângă el zăcea o fiară dintr-o specie rară pe care le mai întâlneşti numai în grădinile zoologice; se pare că pieriseră într-o încleştare teribilă: capul preotului fusese zdrobit de fălcile uriaşe ale bestiei, iar degetele lui deformate erau încleştate în grumazul fiarei atât de puternic încât cele două trupuri — al omului şi al fiarei — abia au putut fi despărţite.

CHIPUL EULUI

Nu sunt membru al vreunei societăţi ştiinţifice şi nu mă simt stăpân nici în domeniul fizicii experimentale, în sensul în care specialiştii ar putea recunoaşte în mine un savant: cel ce se încurcă în terminologie nu este un cunoscător în ochii lor. Aceste câteva cuvinte dezlânate prin care consemnez la repezeală descoperirea mea nu se adresează de altfel specialiştilor, nici măcar publicului. Aş vrea mai degrabă să notez pentru mine, în vederea unei folosiri ulterioare, rezultatele pe care le deţin de câteva ore, rezultate care mă tulbură atât de mult încât, în clipa de faţă, cred că nici n-aş fi în stare să dau o descriere coerentă şi clară a descoperirii făcute.

Pe scurt, este vorba de o simplă experienţă optică, ce mi-a reuşit după ani de cercetări, dovedind, în sfârşit, că presupunerile mele au fost juste. Ce însemnătate practică şi teoretică va avea reuşita mea nu pot să apreciez în clipa de faţă. Am însă certitudinea că în urma acestei experienţe se deschide drum unor fenomene extraordinare, nebănuite. Şi ca să mă adaptez stării mele de spirit, printr-o exprimare cât mai simplă, pot să spun că misterul vieţii a devenit, începând de azi, mult mai clar.

Dar mai întâi trebuie să dau unele lămuriri.

Mă preocupă de mulţi ani problemele psihofizicii, nu pe bază deductivă sau speculativă, ci la flacăra intuiţiei, dibuind în întuneric peste tot unde simptom e inexplicabile şi obscure perturbă ordinea conexională a metodelor folosite de ştiinţele naturii. Cred în ştiinţă. Cred că tot ceea ce-i misterios şi obscur ni se prezintă aşa din pricina ochilor noştri slabi, că, în realitate, totul e stăpânit de legi simple şi de nezdruncinat. Dar, tocmai pentru că sunt convins de evoluţia cunoaşterii umane, nu cred şi nu pot să cred în niciuna din metodele sau teoriile ştiinţifice care se târăsc în urma unei cunoaşteri profunde, intrinsece. Orice metodă e ca un opaiţ închis sub un clopot de sticlă, ce arde mai strălucitor decât celelalte, dar stă pe loc şi luminează doar o suprafaţă mică. Metoda dă ax gândirii, o înaripează, dar o astfel de gândire se-nvârte în loc şi nu progresează. Accept o singură metodă: aceea de a nu crede în nimic şi a nu codifica nimic. Creierul, această maşină imperfectă, poate produce doar ceva imperfect şi, ca atare, trebuie să căutăm conexiunile nu înlăuntrul nostru, ci în afară, în lumea exterioară, în natura care a creat, care a făurit totul.

În tinereţe suferisem de o puternică astenie şi adeseori aveam

vedenii. Seara, cum se stingea lumina, în colţul camerei apărea o scăfârlie albă care, apropiindu-se de mine, creştea nemăsurat de mult. Începeam să ţip, să strig după ajutor. Câteodată simţeam că nişte mâini îmi ating obrazul. Mă cuprindea o teamă cumplită, numai când îmi aduceam aminte de această scăfârlie. De aceea, uneori ziua nu îndrăzneam să rămân singur în casă. Scăfârlia era mereu aceeaşi şi mie mi se făcea din ce în ce mai groază să mă gândesc la ea.

Mai târziu, după ce m-am mai vindecat, vedeniile s-au rărit. Odată însă, într-o carte de spiritism, am văzut ceva ce s-ar putea numi imaginea unui spirit. Era o fotografie făcută, chipurile, de către unul dintre membrii cercului la strălucirea fulgerului de magneziu. În clipa aceea am simţit că mă furnică ceva pe şira spinării. Era scăfârlia atât de cunoscută mie, cu contururi albe, difuze, cu trăsături prelungi, şterse. Abia mi-a trecut prin minte acest gând, şi vedenia a reapărut, dar nu ştearsă, fantomatică. Am văzut o cameră semiobscură, în care şedea o fată palidă, cu ochii închişi, iar în jurul ei se găseau nişte oameni obişnuiţi cu chipuri uimite.

Din clipa aceea, un instinct obscur mi-a spus că anumite simptome pe care le ridiculizăm sau le negăm de atâtea ori sunt într-o strânsă legătură cu simptome cunoscute şi înţelese de mult în conexiunea lor fizică. Începusem, în măsura în care puteam, să mă preocup de teoriile asupra acestor vedenii. Le acceptam dintr-un singur punct de vedere. Anume că ele sunt imagini reale, nu visate (oare şi visele noastre sunt realităţi? Tot ce se poate!), că, aidoma peliculei de film, un mecanism ultrafin înregistrează, pe punctul galben al retinei, imaginea reală a ceea ce am văzut cândva în lumea largă. Şi că, uneori, procesul poate fi reversibil, imaginea ascunsă pe retina ochiului reapare, reflectându-şi copia în spaţiul gol, astfel că în faţa noastră, pe placa vidului negru, apare o figură, o imagine. Aceasta e vedenia.

Cred în existenţa materiei din care suntem făcuţi şi sunt convins că ăsta este singurul adevăr. Dar într-o zi, când mă gândeam la toate acestea, dintr-o dată mi-a trecut prin minte posibilitatea acelei experienţe de care vorbeam mai înainte. Dacă lucrurile se prezintă astfel, îmi ziceam, atunci e sigur că activitatea creierului se desfăşoară pe această bază, gândirea nefiind altceva decât o reconstituire, o retrăire şi o înlănţuire de imagini care au pătruns şi s-au fixat cândva în creierul nostru. De aici nu era mult până la ideea că imaginile, pentru a lua cunoştinţă de ele, pentru a ni le aminti şi a le retrăi, trebuie să apară în mod obligatoriu pe pata galbenă a retinei. Aşadar, în faţa petei galbene a retinei se desfăşoară o peliculă, cu negativul unor imagini de mult înregistrate, iar fenomenul dă naştere gândului, imaginaţiei.

Dar cum ne putem convinge că este aşa? Dacă privim în ochii noştri sau în ai altcuiva, ochii, asemeni unei oglinzi, nu reflectă decât

imaginile pe care le-a privit. De ce? Pentru că în fundul ochiului e beznă, iar bezna transformă suprafaţa transparentă într-una care reflectă imaginile. E ca şi când ai privi în obiectivul unui aparat de proiecţie. Dacă în dosul lentilei becul nu-i aprins, nu vezi nimic, în afara chipului tău, cu toate că între lentilă şi bec există imaginea care urmează să fie proiectată. Dar dacă în dosul lentilei şi al imaginii se aprinde becul, lumina proiectează imaginea care se formează pe peretele opus. Tot aşa, în ochii noştri, se vede doar imaginea pe care o percepem în realitate, dar se mai găseşte acolo şi o altfel de imagine, imaginea reconstituită: gândul şi imaginaţia pură, care ar putea fi proiectate în exterior, dacă...

Concluzia era atât de simplă! Dacă în spatele cristalinului şi al retinei s-ar putea aprinde un bec minuscul, care să lumineze ochiul din interior, atunci imaginea reală — numită gând, imaginaţie — s-ar proiecta în spaţiu, lumea ar dispărea din faţa noastră, iar în locul ei ar apărea imaginea mărită a ceea ce gândim.

Experienţa se reducea acum la o singură problemă: poate fi iluminat ochiul din interior? La început m-am gândit să rezolv problema printr-o grosolană intervenţie anatomică. Să introduc prin cavitatea nazală, în spatele globului ocular, un beculeţ electric. Dar studiind zona respectivă, mi-am dat seama că acest lucru este imposibil.

Tot ce a urmat poate fi rezumat în câteva cuvinte. Ani de zile am crezut că experienţa este irealizabilă. Abia cu câteva luni în urmă am auzit despre efectul secundar al mezotoriului, a cărui lumină penetrantă trece şi prin oase. Mi-am procurat câteva grame din elementul acesta care nici n-avea măcar o denumire, că apoi, timp de două luni, să nu fac altceva decât să calculez, din diferite unghiuri, intensitatea şi distanţa necesară ca lumina penetrantă, aplicată pe craniu, să fie focalizată în spaţiul dintre retină şi cristalin.

În noaptea asta am isprăvit pregătirile. Mi-am pus pe cap aparatul — o cască specială cu mezotoriu — şi am făcut întuneric în cameră.

În clipa aceea, pe ecranul din faţa mea a apărut o pată luminoasă, circulară. Mi-am recunoscut îndată pata galbenă a retinei, mărită de o mie de ori. O puternică emoţie a pus stăpânire pe mine. Mi-am amintit că în copilărie am simţit vag că voi descoperi şi eu cândva nişte fenomene noi, care vor sta la baza unor noi cunoaşteri. Apoi, pe pata rotundă s-a ivit o potecă de pădure, şerpuind printre brazi înalţi, pe care se apropia gânditor un băieţaş blond cu ochi mari, albaştri. Eram eu la vârsta de zece ani în pădurea de lângă Mariabesnyo, unde îmi petreceam atunci vacanţa.

Imaginile se succedau: vedeam păduri, câmpii, munţi, văi, tot felul de încăperi şi oameni de mult uitaţi.

Am încercat să-mi stăpânesc emoţia. Voiam să mă văd pe mine însumi, fiinţa mea reală, acel ceva abstract care se cheamă „eu“.

Pata galbenă s-a întunecat, şi-n clipa următoare în centrul ei a apărut o figură albă, spălăcită. Un fior rece m-a străbătut: era figura aceea atât de cunoscută mie, vedenia de care mi-era groază şi pe care o văzusem şi-n cartea de spiritism. Era chipul acela nălucitor fotografiat la o şedinţă de spiritism.

Mi-am smuls casca de pe cap şi am aprins lumina. Mi-am revenit abia după câteva ore. Acum stau să notez cât mai repede, dezlânat, aşa cum pot, tot ceea ce am reuşit să aflu. Încă nu-mi dau seama ce semnificaţie are descoperirea mea, ce va putea să însemne vreodată, în ce categorie de fenomene se va încadra, ce portiţă va deschide în faţa ştiinţei. Rămâne o taină a viitorului, a unui lung şir de experienţe şi teorii care abia vor urma. Mie să mi se permită însă ca, dincolo de orice reflexii şi interpretări, să simt acea emoţie pe care a simţit-o şi Volta când a luat pulpiţa de broască, lipsită de viaţă, şi, conectând-o cu firul metalic cufundat la un capăt în acid clorhidric, a obţinut prima convulsie.

MOLECULA VIE

Trebuie să repet aici ceea ce am scris şi în articolul intitulat „Chipul eului", publicat cu prilejul descoperirii mele: nu sunt membru al nici unei Societăţi ştiinţifice, nu sunt nici savant în accepţiunea universitară, care refuză acest titlu celor ce se încurcă în terminologie. Nu am şi nu am avut un sistem propriu; în cercetările mele m-am călăuzit după instinct şi intuiţie, iar ceea ce am descoperit prin mijloace proprii mi-a apărut întotdeauna ca o revelaţie uimitoare, neaşteptată, asemeni pârâului din pădure care ţâşneşte la rădăcina unui copac în faţa călătorului pribeag. Acum, însă, am motive temeinice să fiu încrezător în forţele mele şi să nu mă sinchisesc de alţii care se mulţumesc să caute — poate cu rezultate bune şi corecte — eu însă am şi găsit, deşi, după părerea lor, calea aleasă de mine ar fi greşită. Acum, la numai câteva ore după cea de a doua descoperire a mea, pot să fiu chiar mândru. Mi-a folosit amara, chinuitoarea experienţă trăită cu doi ani în urmă, după ce am dat publicităţii, cu febrilitate şi oarecum improvizat, prima mea descoperire mai importantă (aceea că ochiul, iluminat din spatele retinei, proiectează, pe un ecran aşezat în faţă, imaginea a tot ceea ce gândim, fie că e vorba de ceva concret sau de ceva abstract). Am aşteptat atunci, tremurând, o serie lungă de experienţe şi cercetări încununate de succes care trebuiau să urmeze descoperirii mele. Dar, contrar aşteptărilor, nu s-a întâmplat nimic. Am primit doar câteva scrisori şi, de câteva ori, unii m-au bătut pe umăr cu un aer de superioritate. În lumea ştiinţifică, preocuparea de prim ordin era transplantul ţesuturilor, socotit de savanţi o problemă de domeniul realului, nu al fantasticului, ca aceea de care mă ocupam eu. Cu mijloacele mele modeste, în micul meu laborator, nu era chip să-mi continui cercetările. Lucrurile au fost deci date uitării, şi gata.

Am să relatez acum, în câteva cuvinte, noua mea descoperire, a cărei semnificaţie n-o cunosc încă nici eu. Mă voi strădui să fiu obiectiv, să-mi stăpânesc emoţia şi entuziasmul. Cel interesat n-are decât să asculte, deoarece voi povesti doar faptele nude, fără să le cunosc semnificaţia.

Mai întâi voi rezuma în câteva cuvinte datele precedente întâmplării. Eram preocupat de histologie, de chimia organică, dar numai aşa, pentru că-mi plăcea mie, folosindu-mă de câteva instrumente pe care le meşterisem singur şi fără cărţi. De altfel îmi

dădusem seama de mai multă vreme că, oricât de bune ar fi, pe un cercetător empiric cum sunt eu cărţile îl zăpăcesc, îl dezorientează, îl îndrumă pe căi greşite sau de-a dreptul îl împiedică. Strategii au scris cărţi despre imposibilitatea de a trece Alpii cu o armată, iar comandanţii de oşti, citind astfel de cărţi, şi-au dat seama că într-adevăr aşa ceva nu era cu putinţă. Dar Napoleon, care n-a citit nimic, a trecut cu armata lui Alpii şi a aflat abia după aceea că Alpii nu pot fi trecuţi. Ce aş fi putut eu să aflu de la Haeckel? Că viaţa e o enigmă de nedescifrat, că cea mai mică unitate la care o putem reduce este celula organică, iar dincolo de asta e negură şi beznă în vecii vecilor. Metoda mea însă este metoda lui Descartes: a nu crede în nimic, a te descotorosi de tot ceea ce ştii (a ignora orice sugestie), iar atunci când vrei să gândeşti, ia totul de la capăt, ca şi cum ai fi primul care gândeşte; *dubito ergo sum*. Omul ori ştie, ori gândeşte, aceasta este mişcarea contrariilor raţiunii umane; progresul se poate obţine având ca premisă una din ele. Enciclopedistul francez Clairaut a întocmit la vârsta de şaisprezece ani, fără studii prealabile, o algebră, una dintre cele mai clare şi mai sintetice apere de acest gen.

Pornisem de la un fenomen general, de care ştiinţa se ocupase multă vreme, dar pe care-l prezenta aşa cum înfăţişează religia misterul Sfintei treimi: este, dar e inexplicabil că există. Ce este de fapt fenomenul acesta care se cheamă ereditate? Orice fiinţă este o complicată asociaţie de celule. Celula trăieşte, se dezvoltă şi se divide în celule asemănătoare: aşa o ştiam. Procesul de reproducere la fiinţele vii, la animale şi la om are loc în fond la fel ca şi la generaţiile spontanee: câteva celule ale individului mascul trec la femelă, acolo încep să se dividă, pentru ca, în cele din urmă, să se organizeze într-un tot independent de celule, asemănătoare cu acelea ale părinţilor.

Din floare rezultă o floare, din câine un alt câine, din om tot un om. Cel din urmă element, celula, trebuie să poarte în sine, aşadar, toate caracteristicile distinctive ale acestei lumi celulare din care rezultă şi în care se transformă. Toate acestea sunt recunoscute de ştiinţă, deşi pe de altă parte, analizând celula, ştiinţa se străduieşte să găsească cel din urmă element al vieţii organice, care, în mod necesar, e o materie omogenă a naturii, funcţionând pe baza unui principiu unic. Chimia organică are tot atâta nevoie să presupună unisexualitatea materiei primare ca şi cea anorganică: unitatea lumii, remarcată din afară, poate fi în interior numai în acest fel concepută.

Dar să mergem mai departe. Nu e suficient că ereditatea la diferite specii, ca experiment, sfidează toate încercările de a presupune unisexualitatea celulelor: transmiterea caracterelor în cadrul aceleiaşi specii transformă definitiv într-un paradox confuz această teorie. Dintr-un spermatozoid şi un ovul nu numai că va rezulta, în mod cert, un alt om, dar va rezulta într-un mod de netăgăduit un anume om,

unic în felul său, prezentând similitudini cu cel din corpul căruia s-a desprins celula respectivă. Că mă asemăn la înfăţişare cu maică-mea, cu taică-meu, mai treacă-meargă, dar de aci şi până la a le moşteni mişcările, firea sau vocea este un lucru mult mai complex şi mai profund. Când avea vreo zece ani, taică-meu a căzut din scrânciob, spărgându-şi capul; pe frunte i-a rămas o cicatrice adâncă. Ei bine, exact în acelaşi loc port şi eu o cicatrice pe frunte.

Ce legătură au toate acestea cu generaţiile spontanee? Celula doar nu poate să fie aceeaşi cu cea pornită în urmă cu o sută de mii de ani din apele Eufratului.

Simţeam că, pe undeva, teoria e greşită. Găsisem sursa greşelii citindu-l pe Bergson (ştiinţele naturii trebuie studiate prin intermediul filozofilor, iar filozofia prin acela al ştiinţelor naturii), şi anume acolo unde vorbeşte despre acea lege aparte, specifică vieţii, care nu poate fi dedusă din legile mecanicii, aşa cum se crezuse până atunci. Este evident, mă gândeam, că şi de astă dată în procesul de cercetare a materiei primare organice gânditorii fuseseră derutaţi de asemănarea mecanică: luaseră asemănarea drept identitate, vrând să descompună cu orice preţ ultimul element organic — celula — în molecule anorganice. Până la un anumit grad descompunerea le reuşise: obţinuseră carbon şi altele, dar mai rămăsese ceva, acea rădăcină organică care-i esenţa întregului.

Descoperind izvorul unei greşeli, este limpede că s-a descoperit şi greşeala comisă. Desigur, legile vieţii organice sunt fundamental deosebite de legile existenţei anorganice — lumea s-a născut pe baza a două principii fundamentale: trebuie deci să renunţăm la comoda teorie a monismului. De vreme ce până la cel mai infim element al ei materia anorganică tot anorganică rămâne, tot aşa şi cea mai mică particulă de materie organică este tot organică.

Fiind de acord cu toate acestea, mi-am pus la un moment dat întrebarea: oare constatarea că molecula materiei anorganice prezintă similitudini prin toate caracteristicile sale cu întregul nu s-ar potrivi şi moleculei organice? Dacă da, înseamnă că partea cea mai infimă a celei mai infime celule este o vietate, şi anume...

Ajuns aici, zăpăceala unei uimitoare presimţiri m-a oprit din speculaţii. Ceea ce voi arăta în continuare nu mai are nici o legătură cu tot ce ar putea ţine de teorie. Voi înfăţişa pur şi simplu ce am văzut. Totul este atât de evident, încât ceea ce urmează încetează să fie teorie şi este explicaţie.

În acea vreme, cu ajutorul instrumentelor modestului meu laborator, făceam cercetări în domeniul opticii. Dispuneam de un microscop foarte fin pe care mi-l construisem singur, un instrument excelent, sub lentilele căruia îşi trădau prezenţa corpusculi extrem de mici, invizibili la microscoapele cele mai perfecţionate. Făcusem din

sângele meu un preparat foarte interesant — ar fi prea complicat să-l descriu (nu sunt sigur, dar bănuiesc că înaintea mea nu s-a mai încercat realizarea unui astfel de preparat), e suficient să spun că preparatul, pus la microscop, mi-a dat un rezultat cu totul neobişnuit; astfel, o singură globulă roşie era mărită atât de mult, încât apărea divizată în trei sute de unităţi aparte. Pe lamela înclinată, acolo unde un microscop oarecare arată o singură globulă, apăruseră trei sute de puncte strălucitoare.

Încă de pe atunci bănuiam că cele trei sute de puncte strălucitoare erau ceea ce căutam: trei sute de molecule organice. Curiozitatea nu-mi dădea pace. Voiam să ştiu cum arătau aceste molecule în realitate? (Pentru că microscopul meu nu indica nici dimensiunile, nici forma particulelor sesizate. El le trăda prezenţa doar prin acele sclipiri uniforme, amorfe.)

Pe scurt, iată ce a urmat. Timp de cinci luni mi-am continuat experienţele, apropiindu-mă pas cu pas de ţintă. Ieri, în sfârşit, mi-a reuşit ceea ce aproape că nu îndrăzneam să cred. Cum şi în ce mod, voi povesti altă dată. Pot să precizez doar că izbutisem să pun la punct un instrument, mai precis să obţin o asemenea reglare a lui, încât să permită proiectarea formei reale a particulelor ultramicroscopice pe lamela microscopului obişnuit. Când la lumina gazului fulminant, mai intensă decât lumina soarelui, mi-a reuşit pentru prima oară această reglare, în aparat aveam un preparat din cristale de cuarţ. În obiectivul microscopului apăruseră nenumărate cristale având toate forma bucăţii de cuarţ din care obţinusem preparatul pentru lamela transparentă. Pe mine însă nu asta mă interesa. M-am uitat la ceas. Era cinci şi un sfert. Simţeam că inima îmi bate puternic. M-am înţepat la un deget, am întins o picătură din sângele proaspăt pe o lamelă şi am introdus-o sub obiectiv.

Reglând aparatul, am declanşat din nou lumina gazului fulminant şi m-am aplecat asupra lentilei. Am scos un strigăt — şi-apoi, degeaba, oricât aş încerca, nu sunt în stare să descriu totul amănunţit, îmi tremură mâna, pentru că ceea ce mi-a fost dat să văd era atât de fantastic, încât depăşea cu mult cea mai îndrăzneaţă imaginaţie. Mi se părea că am halucinaţii.

Pe lamelă alergau sute şi sute de fiinţe mici, sute şi sute de omuleţi minusculi, sute şi sute de oameni perfect identici, cu cap, cu mâini şi cu picioare, în pielea goală, şi fiecare dintre ei eram eu, până la cea mai neînsemnată trăsătură, cu sprâncenele încruntate, cu o mină serioasă, aşa cum eram probabil şi când stăteam aplecat asupra microscopului.

Omuleţii au mai alergat un timp, apoi, încet, unul câte unul, s-au oprit şi au înţepenit în aceeaşi poziţie: sângele de pe lamelă se coagulase. Mâna mi-a alunecat de pe întrerupător, am stins lumina şi

am început să mă frec la ochi.

Atât am văzut, atât ştiu. Acum sunt cuprins de nelinişte şi zăpăceală. Nu sunt în stare să mă mai gândesc la altceva. Presupunerea mea a fost, aşadar, justă. Cine s-ar fi gândit că ar putea să se confirme până într-atât? Şi cine ar putea să-şi dea seama de consecinţele ce decurg de aici? Un lucru e sigur: problema eredităţii mi se pare acum mult mai clară. Dacă cea mai infimă parte din corpul meu e un corp identic, un om identic cu mine, cu aceleaşi trăsături ale feţei, cu acelaşi creier, e firesc ca un număr din moleculele corpului ajunse în trupul străin, matern, să înceapă înmulţirea şi să determine formarea unei structuri asemănătoare eului meu, alcătuind în totalitatea lor, în fiul meu, Eul cel mare asemănător mie. Aşa se poate explica transmiterea pe cale ereditară nu numai a caracterelor fizice, ci şi a celor spirituale, dezvoltarea individului fiind de fapt dobândirea treptată a ceea ce fiecare din eul acesta mărunt a adus cu sine din trecut. Ar trebui să mă mai gândesc măcar o oră, două. Am impresia că ar urma nişte explicaţii extrem de simple, dar uimitoare...

Sunt însă obosit, las totul pe mâine. Ziua de azi e bine să o însemn totuşi: 1 aprilie, 1915.

ASCENSORUL URCĂ MAI SUS

I

În faţa laboratorului era o terasă unde ieşeau seara profesorul şi tânăra sa soţie. Femeia se aşezase jos şi-şi lăsase capul pe genunchii lui. Deasupra se desluşea un cer imens, fără Lună, presărat cu puzderie de stele. Jos, se vedea până departe câmpia în pantă lină spre care cobora, tăcută şi încremenită, aleea cu plopi. Tânărul profesor se purta cam ciudat, de parcă ar fi băut ceva, vorbea mult, se entuziasma de orice şi era neobişnuit de drăgăstos. Vorbea mai ales despre bătrânul său profesor, savant renumit, cu care-şi petrecuse toată după-amiaza şi care — de obicei tăcut şi prudent — îi spusese lucruri foarte măgulitoare, mai mult chiar, îi încredinţase pentru câteva zile acea bucăţică de radiu, pe care o avea la el, în buzunarul vestei, închisă într-un tub greu.

Tânărul profesor era mândru. Scoase tubul din buzunar şi-l ţinu în mână.

— Îl vezi?

Cam pe direcţia axei acelui tub lunguieţ licărea un punct luminos, pal-albăstrui. Era emanaţia minusculei bucăţi de radiu ferecate între pereţii groşi. Teribila lui energie luminoasă străbătea placa de oţel, groasă de un deget.

Femeia privea, se minuna şi nu vroia să creadă. Dar pe profesor îl încălzeau propriile-i cuvinte, jongla cu cifre uluitoare, vrând s-o fascineze.

— ... Treizeci de mii de calorii... Ştii cât reprezintă asta?... Din minusculul element sunt eliberate milioane şi milioane de particule pe secundă... Şi ce lucruri extraordinare spunea bătrânul!... Îţi dai seama că forţa de respingere a acestor particule, dacă aş exprima-o sub forma atracţiei, ar fi atât de puternică încât o asemenea bucăţică de metal ar fi în stare să mă poarte aşa cum sunt tocmai la şase sute de milioane de kilometri. Bineînţeles, dacă la această distanţă ar exista o masă corespunzătoare de radiu care să atragă bucăţica asta ruptă din ea...

— Şase sute de milioane... spuse femeia cu respiraţia tăiată. Cât înseamnă asta?

Profesorul scrută cerul, căutând un argument.

— Vezi punctul acela roşiatic? E Saturn. Dacă-ţi mai aminteşti, ţi-am arătat la telescop inelul lui. Ei bine, analiza spectrală a arătat că

materia semifluidă a planetei Saturn conţine foarte mult radiu... Să presupunem că acest element misterios, necunoscut, care se găseşte atât de greu pe Pământ,... această materie afurisită, care ne-a întors pe dos chimia înjghebată cu atâta trudă, silindu-ne să reformulăm toate teoriile...

Tăcu brusc şi rămase pe gânduri. Mai apoi, când reluă firul întrerupt, avea o voce stranie. Privea undeva în faţă, cu ochii larg deschişi. După uşoara încruntare, se vedea clar că ideea pe care încerca s-o dezvolte, atunci, în clipa aceea, îi venise în minte.

— ... De ce nu?... Sigur, e o bucată smulsă dintr-o altă lume... O lume îndepărtată, unde gravitaţia e de altă natură... Şi-acum eu ţin în buzunar un fragment dintr-un meteorit, poate din Saturn. Un meteorit care o fi rătăcit mult ca să ajungă aici, pe Pământ... Şi-acum ne răstoarnă toate legile terestre... Pentru că nu se cunosc încă forţe care se atrag sau se resping, atât de puternice. Da, da... O bucăţică ruptă din Saturn... Ar fi înspăimântător dacă forţa de respingere cu care planeta a trimis spre noi acest firicel de praf s-ar transforma pentru o clipă în forţă de atracţie...

— Ar putea fi posibil? întrebă femeia.

Profesorul se gândi o clipă, apoi spuse clipind:

— De ce nu?... Aici, pe Pământ, dispunem de mii de exemple asemănătoare. Forţa de respingere a atomilor oricărui gaz care ajunge în stare lichidă se transformă în forţă de atracţie. Iar pentru asta este nevoie doar de schimbarea temperaturii... Închipuie-ţi că pe Saturn s-ar schimba pentru o clipă temperatura. Radiul ar zbura cu o viteză ameţitoare înapoi, la locul de baştină, antrenând cu sine tot ce-l înconjoară...

— Tot ce-l înconjoară?

Profesorul privea încordat printre gene. Simţea cum îl împresoară nişte idei bizare. Spuse:

— Da, cu tot ce-l înconjoară. Aşa cred, sau cine ştie?... În ultimii zece ani s-au clătinat aproape toate teoriile. Materia şi forţa sunt cam acelaşi lucru. Odată, îmi aduc aminte, mă plimbam şi mi-a venit brusc ideea că de fapt limita materiei e forţa. Particula cea mai mică a materiei nu mai e materie, ci forţă... Forţă, vitalitate, spirit dacă vrei... Spiritul e emanaţia creierului. Iar radiul... care se transformă chiar aici, pe Pământ, în forţă în faţa noastră... e unicul, uluitorul... necunoscutul... Spiritul emană din creier... Înţelegi?... Spiritul este singurul care ia fiinţă aidoma energiei radiului... iar radiul e singura materie care emană forţă, aşa cum creierul emană eul nostru abstract, adică spiritul... Radiul, da... Şi spiritul... Inteligenţa radioactivă... Adică dacă tot ce a fost odată forţă de respingere redevine forţă de atracţie şi tot radiul s-ar întoarce în zbor la locul de unde s-a desprins cândva, întreaga raţiune s-ar elibera. Adică tot ce-i spirit ar porni, ar

zbura odată cu radiul...

Cuvintele lipsite de legătură între ele aveau ceva rapsodic, ceva incendiar. Erau aidoma flăcărilor ce ţâşnesc pe fereastra unei case cuprinse de incendiu. Femeia îşi privea bărbatul neliniştită.

— Fii cuminte, îi spuse, prinzându-l de braţ.

Tânărul profesor se cutremură şi, pentru o clipă, o privi fără să o vadă. Deodată începu să râdă în hohote.

— Ce gogomănie! Ei da, sistemul, sistemul, despre asta vorbea bătrânul azi după-amiază. Bunul şi bătrânul Kant formulase viitorul oricărei metafizici posibile... Dar asta nu se afla printre formulările lui. Avea dreptate. Ce stupiditate, ce copilărie!

Îşi frecă uşor fruntea, apoi zâmbi şi strânse drăgăstos la piept trupul cald al femeii. Îi şoptea în neştire cu vocea lui plăcută:

— Atracţie... respingere... Ce vorbe idioate... Să existe oare vreo forţă de atracţie care să mă poată smulge de aici dacă tu nu vrei? Să existe vreo atracţie mai puternică decât aceasta?

Şi-o strânse la pieptul lui. Femeia se ghemui lângă el ca o pisicuţă.

— Îţi aduci aminte? îi şopti. Când ne-am logodit... eram la Fuzes... Îmi spuneai că inelul lui Saturn mi s-ar potrivi pe deget...

Bărbatul râdea cu poftă, de parcă l-ar fi gâdilat cineva.

— Oho! Saturnuleţul! Asta da!

Râdea cu privirea spre cer şi trimitea bezele stelelor. În clipa aceea le vedea ca la vârsta de şase ani, când bunica, în seara de Crăciun, în faţa ferestrei, îi spunea că stelele sunt nişte lumânări mici pe care le aprinde Moş Crăciun pe bradul din cer. Şi adormi aşa în braţele soţiei.

II

La ora unsprezece înainte de masă soarele dogorea, tramvaiele zăngăneau, vânzătorii de ziare strigau, în birouri scârţâiau peniţele, prin hale se zăreau tot felul de legume şi măcelari cu halate pătate de sânge. Tânărul profesor rămase o clipă pe gânduri, apoi alese un drum mai scurt. Trecu printr-un pasaj şi se văzu la universitate. Se grăbea. La douăsprezece avea întâlnire cu bătrânul savant ca să-i restituie tubul cu radiu. După-amiază urmau să aibă loc nişte experienţe. Dimineaţă se trezise puţin cam ameţit, contururile caselor unduiau într-un fel curios. Mai târziu, ţinea minte, mormăise pentru sine „anemia“, sau aşa ceva, deoarece avusese ameţeli, ba chiar şi bătăi de inimă. Îşi adusese aminte de asta când urcase în lift; pentru o clipă remarcase şi faţa omului de serviciu. Acesta trântise în urma lui uşa de sticlă. Omul de serviciu era ultimul ins pe care-l văzuse. Pe la etajul al doilea îl cuprinse spaima. Simţea ceva ce aducea a asfixiere. Grilajul etajului doi se strâmbase, iar liftul începuse să planeze ca un „balon

captiv“ căruia i s-a tăiat frânghia. „Ce-i asta? îşi spuse speriat. Doar nu s-o fi întâmplat ceva?“ Dar liftul continua să urce, deci nu se defectase. „Acuşi ajungem la etajul patru, se mai gândi, şi ne oprim.“

„Ce-i asta? mai zise pentru ultima oară, încercând chiar să râdă, să alunge o presimţire. Ce-i asta? Urcăm mai sus?“

Începu să fie atent la ceea ce se întâmpla şi să numere în gând. Încă nu avea curajul să privească în jos. Pe chip îi apăru un zâmbet schimonosit şi-l cuprinse un fel de resemnare. „Bine. Să văd ce-o să se întâmple.“ Până la urmă groaza puse stăpânire pe el şi se hotărî să nu se mai gândească la nimic. Măcar până se va opri.

Dar totul durǎ mult, neînchipuit de mult, iar el nu mai avea putere să reziste. I se păru că ore lungi, lungi de tot nu avusese curajul să mai gândească. Mintea îi amorţise. Se chinui să-şi întindă puţin braţele. Auzea un fel de huruit surd, monoton. De fapt, îşi dădu seama că-l auzea de mult, prelung, aşa cum huruie trenul pe şine. Îşi adună greu gândurile ca să-şi aducă aminte ce se întâmplase, şi-acum privea în jur.

În întunericul care-l înconjura rece, încercă cu o vagă melancolie să se orienteze. Se uită spre cerul înstelat. Era în stare să recunoască unele regiuni. Aceea de colo e formaţia Alcione, dincoace-i Carul mic, pe care-l ştie încă din copilărie. Dar se găsea oare dedesubtul sau deasupra lor? Nu-şi dădea seama. În depărtări mijea palid şi pustiu un disc uriaş. Era brăzdat de umbre. Şi deodată desluşi conturul Americii. Da, îl văzu cât se poate de clar. Îi recunoscu linia suplă, numai că era puţin mai înclinată de cum o ştia de pe hărţi. Ar fi vrut să urle, să-şi manifeste zgomotos bucuria. Îl cuprinse o dorinţă năprasnică de a împărtăşi cuiva această teribilă desfătare.

Deci totuşi, deci totuşi! Bucuria îl speria, îl înspăimânta, era incredibilă. Deci totuşi, deci aşa era, putea fi văzut de el, de oricine! Sau numai de el? îşi aminti de Madach[1], şi-n suflet îi reînviară cu o vie intensitate amintiri uitate, de pe când era de şaisprezece ani. O, da, ştiuse asta, simţise de-a lungul întregii sale vieţi că imaginea neghioabă, înfricoşătoare a morţii îi era sugerată de trupul neputincios şi-i venea să râdă că se lăsase prostit, că uneori, pentru o clipă, crezuse şi el în moarte.

Dar asta nu durǎ mult. Dintr-o dată îl cuprinse o durere cumplită, vecină cu nebunia, un ghemotoc confuz, încâlcit, surd şi insuportabil în care se cufundă şi pieri.

Şi-acum nu mai ştia cât timp trecuse: secole sau milenii? Asta bănuia numai. Bănuia, ca la trezire, când — deşi ai zăcut mult într-o stare de inconştienţă — simţi vag cam câtă vreme putea să treacă în acel somn ce ţi s-a lăsat pe ochi.

Se întoarse spre orizont, şi când deasupra oceanului roşiatic de ceaţă apăru din nou acea stea minusculă şi strălucitoare despre care

ştia că era Soarele, îi trecu prin minte pentru prima oară că ar trebui să afle cât timp a trecut. Se adânci în calcule. Ca să ajungă până aici trecuseră vreo patru sute de ani. Se întoarse cu gândul înapoi, în timp, şi singurul punct de sprijin era omul de serviciu care îi trântise uşa. Dar era la o distanţă atât de mare cum e distanţa la care îşi imaginase cândva unele întâmplări din istorie. Era ca şi cum s-ar fi gândit la Henric al VIII-lea, sau la Maria Stuart. Simţise odată ceva asemănător la Londra, în faţa Turnului, sau la Madrid, în mijlocul curţii leilor. Aerul acela vechi, cu miros de mucegai, îl simţise şi în pivniţele Bastiliei, unde îl însoţise un ghid care la ieşire trântise la fel uşa în urma lui.

În jur plutea continuu o ceaţă vâscoasă. Şi prin această ceaţă se întindeau, se dilatau sau se strângeau nişte figuri difuze. Ar fi vrut să le observe mai de aproape, dar gândul îl obosi. Ştia că nu merită. Tot aşa renunţă şi la speranţa de a face cândva o incursiune mai mare în pâcla aceea deasă, semiobscură, ca să poată ajunge undeva, la un ţărm solid. Se gândi la imensitatea sferei pe care fusese aruncat, unde putea să meargă ani de zile prin mâlul şi norii negri şi lipicioşi ce se târau greoi, fără să poată parcurge nici a suta milioana parte din circumferinţa ei. Forţa care îl azvârlise încoace încetase. Nu mai era în stare să zboare, să se îndepărteze. Şi nici nu va mai fi vreodată!

Când ajunse să priceapă acest lucru, nu se mai mişcă deloc, ori foarte puţin. Văzu de mii şi mii de ori sfera măruntă a Soarelui cum răsare şi apune şi iar răsare şi iar apune. Stătea trândav, în vârful unei coloane de vapori, privea meditativ cerul negru, pântecos, stelele şi inelul triplu, roşu ca para focului, de deasupra capului său. Dedesubt se în volbura duşmănoasă materia, acest amestec plicticos, această masă călduţă, mătăhăloasă, care se prăbuşise atât de departe de unda fierbinte a Soarelui şi care, răcindu-se, nu mai fusese în stare să se adune, iar acum evolua în spaţiu ca o imensă băşică, inertă, amorfă. O masă nesfârşită de mâl, din care nu mai avea cum să iasă.

La început ar fi vrut să ştie dacă sunt în jur fiinţe vii ori măcar urme de vegetaţie. Dar abandonă această idee. În pâcla umedă, difuză se mişcau uneori nişte figuri, care însă niciodată nu-şi păstrau forma. Se descurajă, deveni indiferent, apatic. Trecură secole până să priceapă că de pe Pământ nu ajunsese nimeni aici, că era singur, singur şi n-avea cui să-i spună că-i singur. Se adresa din când în când Luminii, sau Căldurii, dar ele nu-l înţelegeau când le spunea că spiritul poate să fie uneori singur, şi asta pentru că el nu ştia să explice, pentru că el însuşi avea o senzaţie vagă, abia perceptibilă, că e copil, o senzaţie străveche care îi apărea ca o fulgerare de-o clipă, ca o amintire de la vârsta de doi ani. Le vorbise şi despre Pământ şi ele ştiau unde se află Pământul, dar când le spusese că el e de acolo, îl întrebaseră mirate cum se putea ca spiritul să fie de undeva? La asta, el însuşi căzuse pe

gânduri şi rămăsese consternat. Apoi le părăsise.

Da! Pământul! Uneori, cu un efort dureros, încerca să şi-l amintească. Stătea în vârful coloanei de vapori şi îşi aţintea privirea în Trecut. I se părea atunci că lângă minusculul disc al Soarelui vedea străfulgerând o scânteie cât un fir de praf, iar el zâmbea naiv, şovăitor, se agăţa sufocându-se de amintiri — da, asta era.

Şi imaginile străvechi se succedau una după alta. O mie de milioane de mile. Da, el, departe, departe, infinit de departe. „Poate că nici nu-i adevărat, se gândea câteodată, poate-i doar o impresie înşelătoare." Dar atunci cum era totuşi posibil să-l obsedeze amintirea, aşa cum l-ar obseda un vis? Şi nu mai ştia dacă ceea ce se întâmpla aici, în această pâclă, era vis sau realitate. Încercase de multe ori să-şi vadă trupul, îşi amintea cu certitudine că-l avusese, dar nu mai ştia cum era. Uneori îl vedea ca pe ceva prelung, verzui, din care ieşeau tot felul de crengi şi crenguţe, însă îşi dădu seama că acel ceva nu fusese el, ci altcineva, căruia i se spunea Copac şi Natură. Odată făcu un efort disperat şi văzu pentru o clipă un obraz cu două pete umede la mijloc, despre care însă nu mai ştia ce puteau să fie.

Ideea însă îl obseda şi el făcu un efort să-şi amintească. Din trecutul imemorial şi din spaţiul îndepărtat reuşi pentru o clipă, două să aibă o amintire limpede. Era un obraz lunguieţ, pe care licăreau două steluţe violete, şi un alt obraz, rotund şi palid, iar în apropiere se zărea un beţigaş mic, alb, prelung. Începu iar să se forţeze, pentru că i se păru vag că odată, demult, demult, poate cu o mie de ani în urmă, pe acest beţigaş el ar fi trebuit să tragă arcul roşu ce se găsea deasupra lui: inelul lui Saturn.

Dar cu ce scop şi când şi cum, de asta nu-şi mai aducea aminte.

Şi, încet-încet, chinuitor de greu şi nespus de trist, se şterse şi această întrebare, se şterse şi ideea că avusese trup şi că aparţinuse cândva Pământului. Iar pâcla se aduna tot mai deasă deasupra lui şi din toate n-a mai rămas nimic în afară de nesfârşita, uniforma jale, o jale grea, aidoma Căldurii sau Atracţiei, care mişcă uniform şi sever sferele prin spaţiu, le mână şi le roteşte fără să se ciocnească măcar o singură dată, pentru că se rotesc insensibile în depărtări şi se privesc reciproc fiecare cu singurul ei ochi.

III

Tânărul profesor fusese găsit în lift după-amiază la ora două. La autopsie se constată că avusese un atac de cord. Mai târziu, în buzunarul de la piept se descoperise tubul cu bucăţica de radiu. Atunci apăru ipoteza că emanaţia radioactivă paralizează anumite funcţiuni ale organismului. S-au făcut şi experienţe în acest sens şi,

pentru orice eventualitate, la facultate s-a interzis ca primejdiosul element să fie purtat prin buzunare.

A PATRA STARE DE AGREGARE

Thorsen închise uşa. Era ora trei, începuse să se întunece, dar stâncile fiordului se conturau cu destulă claritate pe fundalul oţeliu al cerului nordic.

Ne găseam la etajul douăzeci şi trei al Laboratorului Internaţional, în galeria circulară de sticlă, unde cu vreo cinci ani în urmă începuseră experienţele cu aer lichid. Această parte a clădirii fusese pusă la dispoziţia lui Thorsen încă de pe atunci, ca să-şi încheie şi să verifice rezultatele cercetărilor sale, pornite în urmă cu douăzeci de ani. Trecuse un an de când nu-l mai vizitasem şi m-a surprins schimbarea pe care am constatat-o la el. Omul liniştit, domol, precaut în vorbe dispăruse, mişcările îi deveniseră bruşte, vocea dură, metalică, aproape răstită. O anume indiferenţă îi înlocuise privirea îngrijorată, şovăitoare, cu care avea obiceiul să mă cerceteze altă dată când îmi explica ceva.

Cum se mişca acum grăbit prin sală, împingând încoace şi încolo măsuţele, aparatura montată pe rotile, părea că nici nu mă bagă în seamă, de aceea nu m-am putut abţine să nu-i atrag atenţia asupra acestei schimbări. Izbucni în râs.

— Observaţia este remarcabilă, zise apoi. Îndeosebi aceea legată de privirea „îngrijorată”. Cel care îşi priveşte aşa discipolul, când îi explică, are de ce se îngrijora: probabil nu e prea sigur de treburile respective, nu înţelege nici el pe deplin ceea ce vrea să facă pe altul să înţeleagă.

— Vrei să spui că azi mi-ai explica altfel? riscasem întrebarea.

Mă privi zâmbind enigmatic.

— Azi nu mai am nevoie de explicaţii.

— Da?!

— În urmă cu o săptămână aş mai fi avut... Azi nu mai am.

— Şi... în loc de explicaţii?

— În loc de explicaţii — dovezi.

Îşi frecă mâinile, râzând într-un fel sănătos, deschis.

— Ce curios! Nici nu mă mai interesează atât de mult... toţi aceşti douăzeci de ani. Frământările, încercările, ideile fixe concentrate în jurul unei singure probleme se chircesc dintr-o dată, devin detalii neînsemnate. Un vis tembel... Ca apoi totul să se rezolve într-o clipă. Iar cele ce au fost înainte pot fi socotite doar un fel de preparative bune pentru...

L-am privit nedumerit.

— Spui că toţi aceşti douăzeci de ani... s-au irosit în van? Imensa teorie a materiei-forţă nu reprezintă decât o speculaţie copilărească?

— Ei nu, poate ceva mai mult decât atâta. Dar ce adevăr simplu, firesc, aproape banal: rezultatul unei munci amarnice de peste douăzeci de ani, rezumat în câteva fraze! Ei da, un lucru e sigur: de la vechile capricii atomice până la însuşirea organică a realităţii electronice a fost nevoie de vreme. Când mă gândesc însă cât timp aş fi câştigat dacă în urmă cu douăzeci de ani cineva ar fi formulat întreaga problemă aşa cum o formulez azi — în trei teze fundamentale! Dacă şi-ar fi spus doar atât: „Forţă şi materie — ce vorbe stupide!“ Exista încă de pe atunci certitudinea că particula cea mai mică, cea indivizibilă, nu poate fi ea însăşi materie, corpuscul, dar despre electron, despre cea mai mică particulă cu încărcătură electrică, despre această curiozitate nemaipomenită, care defineşte însuşirea reală a unui *ce* ireal (încărcătură electrică în sine -— ca şi cum ai spune: uite, vine un om de treabă — fără să vină şi omul!), ca şi despre centrul de forţă încă se mai vorbea ca despre nişte cubuleţe de beton, din care „e construit” corpul materiei.

— Dar...

— Sigur că dar... Ştiu, nu trebuie să-mi aminteşti, n-am uitat lecţia pe care mi-am predat-o singur... „Materia, deci, este doar una din formele de manifestare a forţei, ca realitate mai sintetică, mai generală: e ca lumina, căldura, electricitatea, adică un fenomen egal cu acestea.” Desigur, aşa totul e mai atrăgător. Dar situaţia se schimbă puţin: nu forţa este proprietatea deosebită a materiei, ci materia este una din multiplele proprietăţi ale forţei. Însă cum ajunge să fie forţă?!... Pentru că, oricum, scornirea mincinoasă despre radiu a devenit incomodă!

Se apropie de mine şi începu să-mi smucească un nasture de la haină, ceea ce, la el, constituia întotdeauna semnul maximei surescitări.

— Ascultă, îţi aminteşti când ţi-am vorbit despre stările de agregare?

— Cum să nu? Forţa... ca una din stările de agregare ale materiei...

Izbucni într-un hohot de râs, de parcă l-ar fi gâdilat cineva. Ochii îi străluceau.

— Bravo!... Îţi aminteşti foarte bine: exact aşa ţi-am spus! Nici n-am bănuit, cap sec ce eram, cât de aproape mă găseam de adevăr, rostind aceste câteva cuvinte!... Ar fi trebuit să vorbesc şi să gândesc ceva mai simplu, ar fi trebuit să uit ceva mai mult din cele învăţate în prima oră de fizică din clasa a treia de gimnaziu şi mai târziu, şi poate că aşa aş fi rostit încă de atunci, când erai de faţă, cuvintele acestea. Simplu de tot, firesc, aşa cum spui aer, sau apă, sau vis.

— Cuvintele?... Care cuvinte?
— Păi, acestea: stare de agregare.
— Le-ai rostit, doar.
— Da, dar mult prea circumspect, cu o anumită rezervă, ca una dintre stări.
— Ca una?... Dar cum trebuia să le spui?
— Aşa: a patra. După ce cunoaştem trei: pe cea gazoasă, pe cea lichidă şi pe cea solidă.
— Nu te înţeleg. Adică forţa... Forţa poate fi socotită ca a patra stare de agregare?
Izbucni încă o dată într-un hohot de râs:
— „Poate fi socotită!” „Forţă!“ Ce cuvinte! Sunt din dicţionarul visurilor somnambule ale metafizicii speculative! Ce-mi pasă mie de,,forţă“?... Pe mine mă interesează materia, pe care poţi s-o apuci, s-o palpezi, s-o miroşi, pe care poţi să calci, să te culci!
Nu ştiam ce să-i răspund, îl priveam nedumerit.
— Atunci chiar că nu ştiu despre ce vorbeşti.
Se apropie de balustradă, privi în jos, bătu din degete darabana şi zâmbi într-un fel ciudat. Nu ştiu de ce mi-am amintit atunci de expresia feţei tatălui meu când, în ajun de Crăciun, cu degetul la gură, ne semnala apropierea surprizei. Se întoarse brusc către mine.
— Ascultă, îmi spuse cu o prefăcută degajare, vezi de acolo, de unde eşti, strada, trotuarul de jos?
— Da, le văd.
— Maşinile aleargă neîntrerupt pe bulevard. Dacă îmi aduc aminte, partea carosabilă e pavată cu cuburi de granit.
— Aşa este.
— Turismele s-au dovedit fără îndoială mijloace potrivite de transport, deşi... În orice caz, trebuie să recunoşti că ai fi foarte surprins văzând că de după colţ, dinspre strada Hadesterna, ar apărea o bărcuţă de toată frumuseţea, un fel de gondolă, ca la Veneţia.
— Cum adică, în caz că marea ar inunda străzile?
— Da’ de unde! Gondola ar înainta pe bulevard.
— Pe roţi?
— Gondolă pe roţi? Eşti nebun! Nu, aşa cum alunecă gondola de obicei, cufundată pe jumătate în materia în care ar înainta... La spate ar sta gondolierul, care şi-ar înmuia ritmic lopeţile în şosea.
Tot nu puteam să-l înţeleg.
— În ce şi-ar muia lopeţile?
— Păi, în pietrele de granit. Gondola ar înainta legănându-se cufundată pe jumătate între pietre, iar valurile de piatră stârnite de vâsle ar clipoci zuruind. Ei, ce spui?
Am ridicat din umeri. Simţeam că ameţesc... Sau că îmi ard ochii... Că la mijloc era o scamatorie. Căzu pe gânduri.

— Mai ales dacă ţi-ai da seama că, pe măsură ce se apropie, barca se micşorează şi nu invers, cum ar cere legile perspectivei... Încât ajunsă aici, sub fereastră, ar dispărea... Făcând însă abstracţie de asta, te-ai gândi în orice caz că barca şi vâslele acelea trebuie să fie dintr-o materie fantastic de dură, dacă pur şi simplu împroşcă piatra... fără să explodeze...

— Thorsen, habar n-am ce vrei să spui.

— Te întreb doar atât: ai crede că totul e real dacă ai vedea o astfel de gondolă?

— La naiba, sigur că n-aş crede!

— Nu?!...

Se întoarse brusc şi plecă de la fereastră. Se îndreptă spre un recipient în formă cilindrică şi-i ridică zgomotos capacul. În mână îi sclipi ceva ce aducea a cleşte.

— Rămâi acolo unde eşti. Nu te mişca. Priveşte! îmi strigase autoritar. Fii atent, dar să nu scoţi o vorbă!

În clipa următoare, în vârful cleştelui apăru o bilă strălucitoare. Însă numai pentru o clipă. În apropiere se găsea o măsuţă metalică. Thorsen scăpă bila pe măsuţă. În acelaşi moment bila dispăru.

— Vino încoace!

Mă apropiai în fugă de măsuţă.

— Ce vezi aici?

— O gaură.

— Priveşte-o cu atenţie.

— Un canal tubular, mai precis conic, ce se strâmtează în interior, în direcţia în care a dispărut bila...

— Dar ştii că orificiul acesta n-a existat mai înainte?...

— Am văzut. Bila...

— A pătruns în metalul mesei, gros de vreo treizeci de centimetri. Dar ştii unde a dispărut?

Am privit sub masă.

— N-o văd nicăieri.

— Nici n-ai s-o vezi. În timp ce a pătruns în metalul mesei, se poate observa asta din îngustarea canalului săpat, şi-a restrâns volumul la o pătrime din cel iniţial. A dispărut înainte de a fi străbătut complet placa.

M-am uitat pe masă, m-am uitat sub masă, apoi la Thorsen. Din nou pe masă şi din nou la Thorsen. Cred că făcusem o mutră tare idioată.

— Ei? mă privi el întrebător şi zâmbi.

— Ei?! am bâiguit şi eu. Nu înţeleg o iotă.

— Hm, dar tare mai eşti de cap! Era un fragment din materia folosită la construcţia gondolei. S-a cufundat în placa de metal a măsuţei. Asta-i tot.

După câteva minute stăteam încă ameţit pe canapea, iar Thorsen

începu să măsoare încăperea în lung şi în lat şi să-mi vorbească repede ca un profesor care, aflat la ore, voia să isprăvească lecţia şi să plece mai devreme. Ora se prelungea însă şi el aştepta cu nerăbdare să sune de ieşire. Ţin minte că de câteva ori îşi consultase ceasul.

— Care va să zică... Dar te rog să mă asculţi ca şi cum ai fi într-a treia, în ultima bancă, alături de mine. Trebuie să uiţi ceea ce ai învăţat mai târziu. Deci, care a fost lecţia predată ora trecută?

— Asta... stările de agregare... orice corp... în funcţie de raportul dintre molecule...

— Ia-o de la temperaturile cele mai ridicate.

— În primul rând starea *gazoasă*... este acea stare de agregare în care moleculele se resping... În acest caz corpul este difuz, se împrăştie în toate direcţiile, ocupând orice spaţiu disponibil... Apoi în starea *lichidă*... moleculele sunt neutre, nu se atrag, nu se resping, decât într-o măsură extrem de redusă. Atât cât e nevoie la capilaritate... În această stare, corpul îşi păstrează volumul. Nu însă şi forma. O preia pe cea a vasului... În sfârşit, cea de a treia posibilitate. La o temperatură relativ scăzută, când moleculele se atrag, corpul are o stare *solidă*, formă proprie, pe care şi-o păstrează. Adică se opune modificării formei...

— Ai terminat?

— Da.

— Ai spus: în sfârşit, cea de a treia posibilitate. Cu alte cuvinte o altă posibilitate nu există?

— După câte ştiu, nu.

— Ia gândeşte-te. Moleculele lichide nu se atrag, nici nu se resping, dar corpul îşi păstrează totuşi volumul. Moleculele corpurilor solide se atrag iar corpul solid îşi păstrează volumul. În dreapta sunt situate corpurile gazoase, ale căror molecule se resping, iar corpurile respective se împrăştie, mărindu-şi volumul. Ei bine, ca o posibilitate, nu ne putem imagina şi ceva situat în stânga corpurilor lichide şi a celor solide?

— O stare de agregare? am îngăimat eu nesigur.

— Hai, fii mai curajos, numeşte-o! mă îmboldi el.

— O stare de agregare în care moleculele se atrag atât de puternic încât...

— Încât?

— ... Corpul se restrânge, îşi micşorează volumul...

— Bine, văd că ţi-ai revenit. Pregăteşte-te acum pentru lecţia următoare: cea de a patra stare de agregare. Această stare de agregare se află deci în stânga, în acelaşi raport cu cea solidă, care la rândul ei se află în dreapta faţă de cea lichidă. Are coeziunea cu atât mai mare faţă de starea solidă, cu cât cea solidă are coeziunea mai mare în raport cu starea lichidă. Moleculele celei de a patra stări se apropie

între ele cu o mişcare accelerată... corpul se restrânge, în timp ce greutatea sa specifică creşte depăşind cu mult greutatea specifică a celui mai solid corp. În cele mai multe corpuri...

— Dar atunci, electronii...

— După cele spuse mai înainte, întrebarea e pe deplin justificată. Ştim, nu-i aşa, că electronul nu are corp, nu este un corpuscul şi nici nu e impenetrabil, în consecinţă nu există nici o contradicţie în cazul contopirii, fuzionării electronilor. Corpul, aşa cum era iniţial, dispare, adică se transformă în forţă.

— Corpul... se transformă în forţă?

— Întocmai, dacă vrei... Dar, înainte de a se întâmpla acest lucru, trece prin cea de a patra stare de agregare. Iar pe mine mă interesează această stare şi numai aceasta. Din clipa în care m-am văzut faţă în faţă cu cea de a patra stare de agregare, problema raportului materie-forţă nu mă mai interesează. O las pe seama metafizicienilor...

— Faţă în faţă, ai spus?

— Da. Faţă în faţă.

— Adică bila pe care am văzut-o mai adineauri...

— Era o bucată ordinară de plumb, în cea de a patra stare de agregare. Se restrânge şi dispare, dar cât timp durează acest proces, duritatea plumbului — ca să mă folosesc de acest termen, până când nu găsim un altul mai potrivit — este atât de mare încât trece prin diamant aşa cum trece vâsla prin apă sau apa prin aer.

— Cum ai ajuns la această descoperire? l-am întrebat mai târziu, la el în cameră.

Nu mi-a răspuns imediat. Căzuse pe gânduri. Părea distrat, vioiciunea, surescitarea îi dispăruseră de pe chip.

— Ei da, mormăi într-un târziu, întâmplător... Ca la orice descoperire, întâmplător... Ştiu doar atât, că n-a fost vorba numai de scăderea temperaturii... Asta n-ar fi fost de ajuns, deşi am obţinut o mie de grade sub zero. A mai fost ceva. Şi tocmai despre asta e vorba...

— Despre ce? îl zorii.

— Tocmai asta e, că nu ştiu, izbucni în cele din urmă, furios. Nu ştiu, nici dacă mă tragi pe roată. Nu ştiu nici ce înseamnă, şi nici cum se poate, nici ce se va alege din toată povestea asta! M-am trezit deodată că era acolo. Înţelegi?... Apăruse în retortă, trecuse prin sticlă, se prăbuşise, se contractase şi dispăruse...

— Dar ce anume? Ce se întâmplase?

Thorsen sări în picioare.

— Nu înţelegi? N-am nici o idee!... Habar n-am!... Nici nu bănuiesc măcar despre ce-i vorba! Nu ştiu nimic, doar atât cât...

Se apropie de fereastră şi privi strada.

— Doar atât, spuse ca pentru sine, cât ştia Galvani, când pulpa de

broască zvâcnise în contact cu acel fir de sârmă...

Mă apropiai şi eu de fereastră. Cerul era roşu, cuprins parcă de vâlvătăi.

Spuse în şoaptă:

— Galvani! Numai că el bănuia atunci... Ştia că-i căzuse ceva în mână, că i se predase misterioasa zeitate care tuna şi fulgera pe cerul furtunos şi care până atunci fusese divinizată ca o zeitate necunoscută. Se uită la mine. Crezi că azi nu mai există astfel de forţe necunoscute? Priveşte într-acolo!...

Fasciculele de lumină ale aurorei boreale se strângeau ca într-o coroană, ca pe urmă să se împrăştie iarăşi într-un uriaş evantai.

— Priveşte!... Spiţele i se împrăştie. Sunt cu atât mai mari cu cât sunt mai îndepărtate; cu cât se apropie, se micşorează, dispar până să ajungă pe pământ. E tocmai pe dos în raport cu legile perspectivei...

— A patra stare de agregare..., bâiguisem.

Pe cer ardeau în vâlvătaie mii de culori.

ÎMPĂRĂŢIA RAZELOR X

Cuvintele mari sunt aride, lipsite de poezie şi totuşi, pentru moment, nu găsesc altele mai potrivite ca să pot defini acea lume de basm în care nimerisem mai zilele trecute.

Visam că fac o călătorie obişnuită cu trenul, având asupra mea paşaport şi vize în regulă. Prima ciudăţenie m-a surprins cu prilejul controlului vamal: în compartiment intrase un om gol-puşcă. Purta doar un chipiu de serviciu pe cap. Aruncasem o privire consternată asupra celor din jur, dar tovarăşii mei de drum nu păreau deloc uimiţi. Vameşul se înclină respectuos, îşi plimbă cu iuţeală privirea printre banchete, apoi veni drept spre mine:

— Portţigaretul dumneavoastră, îmi spuse politicos, se declară la vamă.

— Care portţigaret? m-am mirat.

— Cel din buzunarul drept al vestei.

Mi-am dus involuntar mâna într-acolo, ca pe urmă să arunc nişte priviri bănuitoare în jur: cine să mă fi divulgat?

— Vă rog să vă scoateţi şi pistoletul din buzunarul de la spate al pantalonilor, continuă vameşul, îl reţinem pentru că la noi este interzis portul de arme.

M-am supus înmărmurit şi ruşinat totodată. Văzând încurcătura în care mă aflam, unuia dintre călători i se făcu milă de mine şi se oferi să mă călăuzească în oraş, unde — îşi dădea perfect de bine seama — nu cunoşteam pe nimeni. El mai fusese de câteva ori pe aici, prin împărăţia razelor X, şi se descurca bine.

Astfel, în primele clipe de uimire, nici nu ştiu ce m-aş fi făcut. Pe străzi, având în vedere căldura toridă a verii, bărbaţii şi femeile umblau în pielea goală, doar câţiva bătrâni frigurosi îmbrăcaseră nişte burnusuri uşoare.

La început, de ruşine nici nu mai ştiam încotro să-mi îndrept privirea. Însă văzând că nimeni nu se sinchiseşte de mine, m-am liniştit, zicând că nimerisem printre sălbatici cum sunt boşimanii sau neozeelandezii, şi că era de prisos să roşesc, atâta timp cât această zonă se afla pe treapta cea mai de jos a civilizaţiei, goliciunea fiind la fel de firească precum smochingul sau ţinuta de seară la noi.

Însă, curând, mi-am dat seama că lucrurile nu stau chiar aşa. Călăuza mea, după toate semnele, s-a întâlnit cu un cunoscut, un bărbos cu privirea blajină, care i-a strâns mâna cu multă prietenie, iar

mai apoi s-a întors şi spre mine:

— Profesor universitar Bradula, doctor în medicină, se prezentă el. Încântat de cunoştinţă.

— Am onoarea, m-am bâlbâit eu.

— Vă cunoaşteţi de mult? întrebă familiar profesorul. A! Sunteţi străin, continuă el cât se poate de amabil, după ce prietenul meu îl lămuri în şoaptă cine sunt. Sper să vă simţiţi bine la noi. Avem o climă excelentă care, având în vedere uşoara turtire spre stânga a plămânului dumneavoastră drept, se poate considera că va avea chiar un efect curativ. De altfel, după cum am constatat cu satisfacţie, nu sunteţi nevoit să apelaţi la noi: cine dispune de rinichi atât de excelenţi suportă până şi condiţiile din Groenlanda. Apă să nu beţi însă prea multă, apa noastră e puternic radioactivă: ar fi păcat dacă splendidul dumneavoastră ficat s-ar inflama. Cine v-a scos apendicele? În orice caz, e o lucrare de toată frumuseţea!

Simţeam că lumea se învârte cu mine.

— Hultl humer..., am bâiguit.

— Vă sărut creierul, stimată doamnă! îl auzisem pe un trecător înalt, blond, cu pincenez, care făcea semne unei persoane aflate peste drum.

— Bună ziua, Feri, zise zâmbind de sub umbrela de soare o femeie frumoasă cu gropiţe în obraz, încotro? De ce n-ai fost ieri la partida de bridge? A! Dar ce-ai păţit la esofag, de ce-i atât de congestionat? Ai făcut-o iar lată?

— Eu?! Nu se poate! M-am culcat devreme, ca toţi oamenii serioşi!

— Lasă, pe mine nu mă duci! Cornul pe care l-ai mâncat la micul dejun, deşi e aproape mistuit, mai poartă pe el urme de şampanie...

Ultimele cuvinte mă luminară, făcându-mă să înţeleg fulgerător în ce ţară curioasă şi stranie nimerisem. Acum era cât se poate de limpede pentru mine că goliciunea oamenilor nu indica nici pe departe un nivel scăzut de cultură şi cu atât mai puţin lipsă de pudoare, ci pur şi simplu faptul că aici hainele erau de prisos, întrucât oamenii se puteau privi unii pe alţii ca prin sticlă, mai precis ca printr-o butelie umplută cu un lichid fin, rozaliu, în care plutesc, ca nişte obiecte transparente de diferite culori, organele interne, scheletul, rinichii, intestinele, inima.

Aproape concomitent cu descoperirea făcută mă cuprinse un entuziasm şi-o bucurie nemărginită. Împărăţia razelor X! mă gândeam în sinea mea. Aici e ţara dreptăţii, a adevăratei cunoaşteri. Aici se prăbuşiseră culisele murdare ale aparenţelor mincinoase. Omul se înfăţişa omului cu chipul său adevărat! Aici era lumea raţiunii pure, a categoricului imperativ kantian, era lumea lipsită de spoiala cu care se drapa viaţa noastră mizeră. Aici omul nu-şi putea înşela semenii cu zâmbet prefăcut, cu spoială de suprafaţă şi aparenţe înşelătoare. Aici

nu era nevoie de minciuni care să înfrumuseţeze adevărul. La lumina orbitoare a dreptăţii — izvorul şi scopul oricărei frumuseţi — totul pălea, devenea lipsit de însemnătate!

„Biblioteca! îmi trecu prin minte. Biblioteca împărăţiei razelor X trebuie să fie izvorul oricărei înţelepciuni. Mă duc acolo neîntârziat!“

Îndrumat de călăuza mea, peste câteva minute mă aflam în sala de lectură a uriaşei clădiri. Am răsfoit cu nerăbdare catalogul — îmi era indiferent ce lucrare primesc şi ce tratează — oricum aveam ceva de învăţat.

Am cerut, aproape la întâmplare, opera vastă a poetului Abracadabra, mândria şi gloria acelor zile, poet care în împărăţia razelor X era considerat de contemporani mai presus de Goethe şi Dante.

Aveam în mână un excelent volum de versuri. Cu atât mai bine, mă gândeam. Voi găsi aici, în sfârşit, acea revelaţie poetică pe care inima şi mintea noastră însetată le aşteaptă totdeauna din partea poetului — a acelui poet care n-are nevoie de sfatul lui Arany Janos: „Poete, să minţi“, pentru că el vede nu aparenţele, ci esenţa!

Atenţia mi-a fost reţinută de o poezie scurtă, bine făcută, ce se găsea în dreapta paginii deschise. Era adresată unei femei pe care o chema Lelia şi căreia poetul, după cum reieşea în cele din urmă, îi cerea un sărut. Ca să-şi susţină rugămintea, poetul descria farmecul acelei femei care i-a „tulburat şi vrăjit” inima. „Pentru că ai ficatul mai frumos decât un boboc de trandafir, scria poetul, iar pentru conturul gălbui al intestinului tău gros, aş da o lume întreagă... O, de-aş putea atinge roşiile-ţi amigdale, o, de mi-aş putea lăsa capul pe diafragma-ţi dulce, pentru că dintre toate femeile strălucirea umedă a pancreasului tău licăreşte în bezna dorului ce mă stăpâneşte, precum Alcione pe cer când răsare Luna.”

Azvârlind cartea cât colo, m-am trezit plin de scârbă.

GENIUS

Era seară, adică Eclipsă-de-Căldură, cum se spune în Or-Bia. Storurile apărătoare de vânt ale cafenelei fuseseră lăsate. În salonul mobilat cu distincţie — se găseau aici mese cu diferite suprafeţe tactile — începuseră să răsune harpele electrice, semnalizoare care chemau neîncetat, când în Sol, când în Fa major, oaspeţii să intre.

La aşa-zisa „masă aspră“ din centru se aşezară oaspeţii nelipsiţi ai cafenelei: muzicieni, scriitori, savanţi — figurile reprezentative ale lumii selecte. Conversaţia lâncezea, cei mai mulţi tăceau, pipăiau plictisiţi arabescurile spetezelor. Tocmai atunci sosi Podobiţă, scriitorul, un tânăr cu vocea profundă, cu pielea spongioasă, frumos mirositor. El pipăi la rând, politicos, feţele celor prezenţi, îşi mirosi degetele apoi se aşeză lejer.

— Chelner! strigă Colorofon, un compozitor la modă, cu vocea lui joasă în bemol. Adă una mică şi un cozonac mediu-mirositor. Dar să fie neted. Se întoarse apoi către Podobiţă şi-i pipăi obrazul.

— Ai aflat? îl întrebă cu o uşoară ironie în glas.

— La ce anume ai plăcerea să te gândeşti? se interesă Podobiţă, mirosindu-l.

— La articolul măscăriciului de Genius, din Tactilul Naţional de azi. Picolo! Adă-ne Tactilul Naţional!

Băieţaşul scund, cu faţa netedă, mirosi îndată spre masa lor şi se grăbi să le pună în faţă plăcile înguste, plăcut mirositoare ale Tactilului Naţional. Degetele lui Podobiţă trecură cam plictisite peste primele rânduri, apoi împinse plăcile spre mijlocul mesei,

— L-am citit, spuse indiferent. Despre Genius am părerea mea. E un ins care face pe originalul şi care pe deasupra tare ar vrea să fie primit la masa noastră. Ar vrea să inventeze ceva, cu care să ne dea la cap. E un snob.

— Va să zică, aşa vezi problema, zise cineva îngândurat.

— Fără îndoială. Fenomenele de acest soi nu trebuie să ne preocupe.

— Dar despre ce scrie în fond? se auzi o voce subţire, tânără, al cărui posesor adulmecă uşor întreaga societate.

— Asta aş vrea şi eu s-o ştiu, râse Podobiţă. Te apucă durerea de cap. Sincer vorbind, cred că a înnebunit.

Cei care citiseră articolul săriră să-i dea dreptate. Nu aveau nici o îndoială, Genius s-a ţicnit. Cum nu aveau ceva mai bun de făcut,

careva îşi aminti conţinutul articolului.

— Ştiţi, mie mi se pare chiar de la început bizar. Pe un ton de o naivitate copilărească, Genius spune că ar vrea să arate nişte lucruri fenomenale, că filozofia lui a făcut un mare pas înainte, că intenţionează să scrie şi o carte dacă articolul său va avea ecoul dorit. Vorbind despre această descoperire, foloseşte nişte cuvinte ciudate.

— Descoperire? Ce fel de descoperire?

— Deh, povestea nu-i chiar atât de simplă, cum vrea el să spună. Începe cu un studiu destul de confuz de fiziologie, în care vorbeşte despre subiectivitatea organelor de simţ, despre cunoaşterea absolută şi relativă. Arată că de la un timp încoace are nişte senzaţii curioase. Îşi dă seama că în cunoaşterea şi perceperea lucrurilor dispunem încă de mijloace extrem de reduse, subiective. Insinuează că existenţa noastră ar avea nişte însuşiri de o însemnătate covârşitoare, despre care, până în prezent, nu se ştie nimic.

— Ei, aş!

— Prostii! Povestea e veche.

— Speculaţii abstracte! spuse cu dispreţ profesorul universitar. Băiatul a înghiţit prea multe abstracţiuni.

— Nu vă pripiţi! Mai departe, folosindu-se de fraze, e drept, cam pompoase, Genius arată că în percepţia lui s-a produs o schimbare inexplicabilă, uluitoare, pe care ştie cu precizie că la noi, în Or-Bia, n-a cunoscut-o nimeni. Lasă să se înţeleagă că aceste fenomene noi, necunoscute, pe care numai el le-a simţit, ar ţine de esenţa naturii.

— Ei, dar asta ce să mai fie?

— Fiţi atenţi, am să citez: „La început aveam îndoieli, dar acum sunt convins, iar această convingere îmi dă o imensă, o supraomenească bucurie cum n-a mai avut nimeni în Or-Bia. Fenomenul are un aspect fizic. Da, fizic. De la o vreme, pe partea superioară a feţei, adică deasupra nasului, în cele două proeminenţe plate — al căror rost savanţii noştri nu-l cunosc nici acum pe deplin — deci în aceste două proeminenţe, am simţit o înţepătură ciudată, o excitaţie continuă. Dimineaţa, dacă mă plasam pe direcţia din care Răsare-Căldura, această senzaţie era atât de puternică încât îmi provoca dureri. Mi-am dat seama că excitaţia în cauză e provocată de obiectele înseşi, chiar şi de acelea pe care nu le-am mirosit şi nu le-am pipăit. Nu ştiu cum să vă explic toate acestea, or-bieni. Mi-e teamă că nu mă veţi înţelege."

— Ei da, e foarte solemn, interveni cineva.

— Vorbeşte ca un popă de la ţară, observă un altul. Degeaba, ăsta nicicând n-a avut stil!

— Fiţi atenţi, să continuăm. Ascultaţi ce ne mai spune tata Genius:

„Lucrurile, deci, şi asta e de-acum o certitudine, în afară de volum, sunet şi miros mai au o altă, o excepţională proprietate. Însă această

proprietate e mai generală şi mai însemnată decât cele cunoscute de toată lumea. Nu găsesc cuvintele cu care să exprim sentimentul ce mă stăpâneşte. Aş vrea doar să vă spun cât de încântat sunt că am descoperit acest Adevăr nou, absolut, care mă surprinde şi care răstoarnă tot ce ştim despre natură. Este, de fapt, o lume nouă, cu alte dimensiuni, o lume fără margini. Este, dacă se poate spune aşa, imperiul spiritului superior. Prin mintea mea, ca într-un extaz, roiesc impresii pe care nici imaginaţia cea mai înfierbântată nu ar putea să le născocească. Aş vrea să fiu înţeles: ştiu totul chiar şi despre lucrurile care nu intră în sfera simţurilor. Îmi întorc faţa în sus şi-n minte îmi năvălesc imagini molatice — unduitoare şi nesfârşite, pentru că depărtările au ceva mişcător — molatic şi nesfârşit. Îmi aplec capul în jos şi mă năpădesc zeci de impresii, fără măcar să întind mâna. Mă apropii de voi şi mă înfior. Vă simt fără să vă fi pipăit. Sunteţi biete lucruri lunguieţe, elastice, fâlfâitoare. Vă învolburaţi, vă despărţiţi; mi-e teamă de voi. Mă cuprinde o ameţeală buimacă. Mintea mea nu mai suportă acest tumult de noţiuni şi impresii. Aş vrea să strig în gura mare, să-mi întind într-una braţele! Se pare că am descoperit o sferă mai înaltă, mai largă a existenţei. Sunt foarte aproape de ceea ce s-ar putea numi Ideea infinită. Acum, când mi se deschid noi perspective de viaţă, drumurile noastre se despart. Fraţi din Or-Bia, îmi pare rău, mi-e milă de voi. Mintea mea caută un cuvânt nou, nemaiauzit, nedescoperit, cu ajutorul căruia, acum, la despărţire, înainte de a vă părăsi spiritual, să-mi exprim compătimirea şi fericirea. Alerg liber, cu braţele desfăcute şi din piept izbucneşte ca un chiot un cuvânt dintr-o limbă necunoscută: Lumină... lumină... lumină...”

Cel care pipăise textul tăcu şi împinse plăcile Tactilului Naţional spre mijlocul „mesei aspre“.

În jur se făcuse linişte. Un glas nu se mai auzea. Doar harpele semnalizoare sunau cu un ţiuit prelung ca scoicile de mare, care, cu mirosul lor sărat, se agăţau de inimile or-bienilor.

— Lumină..., repetă ca un ecou o voce timidă şi cam acră.

Aproape toţi tresăriră şi încercară să alunge senzaţia neobişnuită, stranie care îi cuprinse la auzul ciudatului cuvânt. Se însufleţiră. Colorofon dădu din mâini, a lehamite, profesorul universitar râse în silă.

— Decadenţă? întrebă un estet. Scriitorii noştri mai noi sunt decadenţi.

Scriitorul se înfurie:

— Decadenţă? Să fim serioşi! E un snob! Un arivist! Sforţări sterile. Vrea să ajungă aici, printre noi.

Rostise ultimele cuvinte aproape sufocându-se. Se lăsă o linişte penibilă.

— Dar din punctul de vedere al ştiinţelor naturii ce se poate spune? întrebă ziaristul.

— O fantasmagorie!

— Metafizică! strigă profesorul universitar vrând să pună capăt discuţiei. Şi metafizica nu-i decât o speculaţie gratuită, mai perfidă chiar decât ştiinţele oculte. Iscă numai absurdităţi şi confuzii în gândire.

Aici discuţia părea încheiată. După ultimele cuvinte spuse apăsat nu se mai putea adăuga nimic.

— Metafizică, aprobă din cap şi estetul.

— Metafizică, adăugă compătimitor ziaristul.

— Metafizică, răsuflă uşurat criticul, bucurându-se că problema a putut să fie rezolvată atât de simplu.

— Siiigur, metafizică, şopti la urmă şi muzicianul, căruia îi plăcea acest cuvânt.

În sfârşit, se mirosiră şi se pipăiră cu afecţiune. De spus nu s-a mai spus nimic. Scriitorul se gândea la Genius, convins că, la urma urmei, nu era altceva decât un măscărici. Muzicianul se gândea la spectacolul său de a doua zi. Ziaristul îşi zicea că tot ce se spusese i-ar putea folosi pentru un articol. Ceilalţi încercau să se gândească la ceea ce părea că se gândeşte profesorul universitar, şi de aceea zâmbeau cu dispreţ. Profesorul era foarte mulţumit de sine şi nu se gândea la nimic.

În capul mesei, într-un fotoliu, Genius şedea printre ei tăcut şi neclintit, cu tâmplele în palme. Avea rătăcit pe buze un zâmbet. Privea cum frunţile teşite şi netede ale or-bienilor se holbau goale la focul lucernei aprinse din mijlocul mesei.

ORAŞUL STRĂVECHI

I

Apa e destul de limpede. Acolo, la picioarele muntelui de lavă, e o linie regulată...

Studenţii ies din submersibil; branhiile mecanice înghit apa zumzăind. Timp de un minut se întrerupe curentul.

Cu mâna întinsă, tânărul savant Radion 23 arată în depărtare un bloc ceţos, difuz. Să fi fost vreo douăzeci şi cinci de kilometri până acolo.

— Acela-i oraşul.

Apa care-i desparte de oraş e verzuie, dar suficient de străvezie ca punctele reperate să fie desluşite şi fără ajutorul reflectoarelor. Radion 23 scrutează atent depărtările, apoi îşi aranjează calm branhiile mecanice fixate de frunte:

— Aşadar, spuse, întorcându-se cu faţa zâmbitoare spre studenţi, înainte de a intra în gară, să rezumăm cunoştinţele de care dispunem.

Se adunară cu toţii în jurul lui.

— Am descoperit primele urme acum trei ani... dacă nu vom păstra denumirea originală a oraşului, rămasă probabil pe vreo inscripţie, atunci oraşului i se va atribui numele meu. Şi apoi, trebuie să ştim — şi acesta-i lucrul cel mai important — că mai bine de trei mii de ani nimeni nu numai că n-a văzut, dar nici n-ar fi avut cum să vadă măcar o cărămidă din acest oraş...

Îl privesc cu toţii uluiţi, iar Radion 23 le arată cu un gest larg conturul semicercului muntos ce se zăreşte prin apă.

— Să ne gândim, prieteni, că ne aflăm cam la o mie cinci sute de metri sub nivelul mării. Aici e un strat de lavă — după calcule precise — vechi de zece mii de ani. Este urmarea acelei groaznice erupţii pe care geologia o plasează în secolul douăzeci după Cristos. În locul unde ne aflăm, pe vremuri era un continent ce se situa la o altitudine respectabilă faţă de nivelul mării. În câteva minute, cam jumătate din el a fost împins sub apă. Cealaltă jumătate s-a scufundat lent în decursul a câtorva secole. Aici era o câmpie, o căldare închisă de jur împrejur, şi tocmai asupra acestui fapt voiam să vă atrag atenţia. În câteva minute, lava a umplut complet căldarea, iar tot ce fusese oraş, sau cultură, sau vegetaţie, a rămas sub lavă. S-a pietrificat. Sunt abia zece ani de când un nou cutremur a scuturat povârnişul acesta, iar

stratul superior al lavei a alunecat, s-a răsturnat peste defileul nordic, dezlipindu-se de humus ca o mască de pe chipul unui mort; acest tipar ciudat s-a întors spre lumină. Acum, câmpia s-a eliberat, iar apa i-a spălat partea golaşă. Eu am descoperit-o în urmă cu vreo cinci ani. Zace sub apele mării de zece mii de ani şi sunt doar câţiva ani de când stratul care o acoperise s-a desprins de ea. Restul l-aţi citit în lucrarea pe care am scris-o atunci despre această problemă.

Îşi duse cu grijă la ochi caseta electrică de mărit şi continuă:

— Să ne lămurim deci asupra îndatoririlor ce ne revin. De data asta nu ne interesează raporturile geologice. Am venit din însărcinarea Universităţii exclusiv pentru a determina vârsta exactă a oraşului. Dacă starea materialelor o va permite, nu-i exclus să-l putem restaura în întregime. De altfel, se ştie că Statul Social vrea să realizeze diverse construcţii în regiunea asta părăsită, să mute în zone subacvatice facultăţile disciplinelor teoretice... şi n-ar fi exclus...

Se opri, copleşit de emoţie.

— Prieteni, reluă aproape în aceeaşi clipă cu o voce tremurată, prieteni, momentul e solemn. În oraşul acesta, timp de zece mii de ani n-a călcat picior de om. Pe străzi mişunau păianjeni, peştii se holbau pe la ferestre... Ceea ce mi-a fost dat să văd în urmă cu cinci ani este incredibil de interesant. Da, interesant... Până acum n-am spus nimic despre toate astea, vrând ca prima impresie să fie nealterată, obiectivă. Nu doresc să destram în ultima clipă emoţia şi uimirea ce vă stăpâneşte. Conectează curentul, Fizician 14, şi înainte!...

Printre roţi apare o lumină rece. Peştii tresar speriaţi din nămol, iar apa, datorită amurgului, prinde o culoare roşie, opalină. Maşina porneşte sâsâind, scânteind prin apă.

II

Dincolo de munţii de lavă orizontul se lărgeşte. În primele minute totul pare o masă pâcloasă, cenuşie, de stânci — detaliile apar abia pe urmă. Se vede însă de la început că Oraşul Vechi e alcătuit din două părţi: prima, un golf cu casele plantate des, se întinde plat, ca o farfurie, fiind despărţită de cea de a doua parte printr-o brazdă adâncă deluroasă, pe colinele căreia, ici, colo, se mai înalţă înţepenite, deşirate construcţiile vechi. Iar de sus lumina potolită şi rece a soarelui se strecoară până aici, prin apa limpede a mării.

III

În dreptul muntelui de lavă din mijloc, submersibilul îşi opreşte brusc roţile şi se ridică vreo două sute de metri pe verticală. Pătrunde plutind apoi prin defileu, iar la vreo trei sute de metri de prima clădire mai mare coboară din nou, continuând să ruleze pe roţi.

În dreapta şi în stânga defilează şiruri tăcute de case, în faţa aparatului zvâcnesc peşti, pe sub porţile întunecoase se văd alge fosforescente. În submersibil se lasă o tăcere încordată. Pe caldarâm, strivite de roţi, pocnesc surd trupurile unor caracatiţe lenevoase. Mase greoaie, ciudate, pot fi zărite uneori în lungul străzii.

— Acestea erau mijloace de locomoţie.

Studenţii tac. Niciunul dintre ei nu se încumetă să privească în interiorul obscur al vehiculelor. Submersibilul goneşte mai departe.

— Numai clădiri cu trei şi patru etaje. Uimitor mod de construcţie, ciudată creaţie... Da, e secolul douăzeci al unei civilizaţii dispărute. Timp de zece mii de ani o întreagă epocă a fost acoperită de lavă, fără să fi rămas măcar o amintire din ea... Epoca asta s-a rupt de istorie...

Cu o mină serioasă, Radion 23 priveşte fix în faţă.

— O epocă şi o cultură, pentru că aveau cultură, prieteni. Cunoşteau electricitatea, după cum rezultă din conductorii aceştia primitivi. Cunoşteau şi imaginea cinematică, pe care o proiectau pe ecrane de pânză, nu în spaţiu, cum facem noi. Dar, pe când firul roşu al istoriei ne leagă de strămoşii noştri, această parte a continentului s-a rupt, îngropată sub ape... Din viaţa lui spirituală nu ne-a rămas nimic, nu ni s-a comunicat nici o veste până acum. Am să vă arăt ciudatele lor cărţi, ale căror litere le studiem de cinci ani pentru a afla cheia limbii... a culturii ce s-a dezvoltat acum zece mii de ani aici, în centrul Europei, paralel cu cultura strămoşilor noştri. Un continent despre care se zice că ar fi ajuns încă de pe atunci la grad înalt de cultură, pe o treaptă superioară de dezvoltare.

— Cunoşteau şi imaginea cinematică? întrebă Fizician 15.

— Da, o cunoşteau. Însă o proiectau pe pânză, cum vă spuneam. Am găsit resturi din imaginile imprimate atunci, le-am restaurat, le-am preparat, şi, introduse în aparatele Piston, am constatat că pot fi proiectate în spaţiu.

Îşi deschide trusa de aluminiu şi scoate din ea un film ciudat, preparat anterior.

— Ia priviţi... l-am găsit printre ruinele unui vechi teatru... Am să vi-l proiectez.

Pe străzile laterale se înşirau tăcute, pironite locului, vehiculele acoperite de alge şi mâl. De-ar fi pornit vreunul, s-ar fi ciocnit de submersibil!...

IV

Submersibilul porneşte mai departe şi o coteşte brusc spre un bulevard spaţios. Cercetătorii îşi fixează bine branhiile. Pătrund apoi într-o străduţă lăturalnică, întunecoasă. Radion 23 opreşte roţile.

— Să coborâm aici, le spune, punându-şi mănuşile. Intrăm într-o clădire, în prima pe care o întâlnim.

Coboară cu toţii. Nu scot o vorbă, inima lor palpită de o puternică emoţie. Urcă unul după altul pe trotuarul de lângă clădiri. Se opresc în faţa unei porţi. Radion 23 luminează poarta. Prin pâcla apei apare o tăbliţă îngustă, cu nişte litere pe ea. Scoate o folie şi le transcrie una câte una...

„BUDAPESTA"

— Aşa se chema odinioară oraşul.

Înainte de a intra pe poartă, Radion 23 mai aruncă o privire de-a lungul străzii. În faţa lor, prin apă, se desluşesc tainic contururile împietrite ale gării Keleti.

V

Urcă unul în urma celuilalt scările. Păşesc unul câte unul în camera mea. Peştii se sperie. Radion 23 îşi ridică lanterna şi în pâcla ce se îndeseşte aruncă un fascicul de lumină pe masa mea de lucru. Branhiile îi zumzăie nervos.

— Un cap de femeie!...

Ridică de pe masă portretul iubitei mele şi-l priveşte cu atenţie. Într-un colţ, Fizician 13 găseşte partea anterioară, calcifiată a craniului meu. O răsuceşte între degete. Ne privim reciproc: el calm şi atent, eu scrâşnind din dinţi, neputincios, cu o invidie nemăsurată.

INCARNATORUL

24 decembrie 6826

Chepengul cabinei de seleniu instalate în centrul sălii se deschide şi Sylvia V_9, care în urmă cu patruzeci şi cinci de secunde intrase în cabina de seleniu emiţătoare, aflată pe partea opusă a globului, în Florida, se găsea în faţa noastră şi ne privea zâmbitoare, clipind des din ochi. Lumina albastră a lămpilor cu mercur îi evidenţia orbitor contururile.

Doi roboţi de control se apropiară de ea şi o palpară, vrând astfel să se convingă că aveau în faţă o fiinţă vie, în carne şi oase.

Câteva minute se aşternu o tăcere mormântală. Apoi, membrii congresului se ridicară şi, fără a scoate o vorbă, cu degetul arătător pe frunte, se închinară în faţa omului-zeu, aflat de faţă. Toată ceremonia se reduse la atât. Pe urmă Carbon 22 îşi continuă netulburat expunerea şi încheie:

— Cu acestea deci, stimaţi tovarăşi de idei, am rezolvat şi încheiat definitiv problemele deplasării omului în spaţiu. Pe baza unor calcule precise, constat că între această aspiraţie, această dorinţă a noastră, datând încă din epoca primitivă, şi posibilitatea de împlinire a ei în prezent — datorită realizării aparatului de proiecţie a materiei — nu mai există nici o deosebire demnă de luat în considerare. Dezideratul exprimat sub o formă naivă în urmă cu multe milenii prin cuvinte ca acestea: „Covoraş, covoraş, unde vreau — într-o clipă să mă laşi!“, după căutări asidue făcute de om de-a lungul a cinci mii de ani, se poate în sfârşit afirma că a fost împlinit. Spun cinci mii de ani deoarece avionul, telefonul, radioul, imaginea cinematică, datând încă din epoca hârtiei, pot fi socotite ca prima fază a împlinirii acestui deziderat — detaliile transmutării nemijlocite în spaţiul dorit, într-o unitate de timp dată, a elementelor componente ale omului începuse încă de pe atunci. Radioul, telehorul, telecinematograful au permis ca vocea, imaginea exterioară, intenţiile şi mişcările să fie proiectate într-o fracţiune de secundă la locul dorit, dar pentru ca fiinţa noastră să ajungă — în totalitatea componentelor sale materiale — dintr-un loc în altul era nevoie de utilizarea mijloacelor de transport, iar acestea, fiind ele însele de provenienţă materială, puteau să învingă rezistenţa distanţelor doar în cadrul unor limite determinate de timp. Atâta vreme cât se punea doar problema transmiterii forţei, respectiv a

fenomenelor forţei dintr-un loc în altul, rezolvarea era simplă, până şi strămoşii noştri descompuneau, la faţa locului, fenomenele sonore, luminoase şi de mişcare în elementele lor componente, pe care le transportau apoi cu ajutorul luminii sau electricităţii la locul dorit, unde, cu mijloace corespunzătoare, reconstituiau din elementele respective fenomenele sonore, luminoase şi de mişcare originale. În linii mari, pe acest principiu se bazează toate invenţiile de transmitere a fenomenelor: radioul, imaginea cinematică, telehorul şi celelalte. Descompunerea şi reconstituirea — analiza şi sinteza — acestea sunt baza pe de o parte a oricărei cunoaşteri, pe de altă parte a oricărei creaţii. Pe această bază trebuia să se realizeze dezvoltarea, aşa cum de altfel s-a şi întâmplat.

La începutul secolului douăzeci s-a aflat că materia în ultima analiză este doar una din formele de manifestare a forţei — a acelei forţe primare care apare când sub forma electricităţii, când a căldurii, când a luminii, şi a cărei formă de manifestare — în funcţie de un număr determinat de oscilaţii — noi o numim azi materie. Când a devenit evident că unitatea componentă a materiei, care cândva se numea atom şi moleculă şi ion şi electron, nu e materie propriu-zisă, ci centru de forţă, adică ceea ce este lumina, căldura şi electricitatea, atunci s-a aflat că la urma urmei ea nu e obiect ci calitate, nu e corp ci proprietate. Aici trebuie să remarc ceva. Şi anume că însemnătatea practică a acestei descoperiri fusese intuită încă acum cinci mii de ani, pe când nimeni nu visa măcar aparatul de proiecţie a materiei. O dovadă în acest sens o constituie acea foaie de hârtie pietrificată, ce se păstrează în muzeul din Cosmopolis, şi despre care s-a aflat că fusese preparată în decembrie 1926, fiind o părticică din ceea ce pe atunci, în Europa Centrală, se numea gazetă. Pe această rămăşiţă, sub o semnătură indescifrabilă, se poate citi, în limba maghiară, despre naiva, dar surprinzătoarea închipuire privind posibilitatea Incarnatorului. Autorul naiv, dar, incontestabil, genial, în speculaţia asta scrisă în chip de basm (studiu nu-i putem spune datorită formei sale puerile) dezvoltă ideea că, devreme ce materia nu-i decât o formă ca oricare alta a forţei, nimic nu ne împiedică în principiu ca s-o proiectăm dintr-un loc în altul, cum se întâmplă cu căldura, lumina sau electricitatea. S-ar proceda, în fond, la fel ca şi cu celelalte forţe: analiză şi sinteză, descompunere şi recompunere. Cu un aparat adecvat descompun orice materie în elementele de forţă componente, pe care le proiectez apoi în orice loc, unde un aparat de recepţie corespunzător le primeşte şi le recompune. Dacă receptorul le concentrează în aceeaşi ordine şi în acelaşi mod în chip de materie, aşa cum emiţătorul le-a descompus în forţă, atunci materia organică sau anorganică, moartă sau vie, minerală, animală sau umană, trebuie, la locul recepţiei, să se Incarneze într-un mod identic. Practic, aceasta

înseamnă că, intrând în emiţător, dispar, mă volatilizez în câteva clipe, dar peste alte câteva clipe apar reînviat, reîntrupat din cabina receptorului, oriunde doresc, în Australia sau chiar la Polul Nord.

Carbon 22 tăcu o clipă, apoi încheie emoţionat:

— Stimaţi tovarăşi de idei, nu vreau să spun că între închipuirile nebuloase, sus-amintite, ale autorului rândurilor din epoca hârtiei şi experienţa perfect reuşită ce s-a desfăşurat mai adineauri în faţa noastră ar putea să existe vreo legătură cauzală. Dar în acest moment înălţător, când domnişoara Sylvia V9, care în urmă cu o jumătate de oră a intrat, la staţia de proiecţie a materiei, din Florida, în cabina emiţătoare, unde a dispărut, s-a volatilizat, ca peste câteva clipe să iasă, reîntrupată, înviată în faţa ochilor noştri, din receptor, în acest moment simt că ziaristul necunoscut de acum cinci mii de ani care, după câte ştim, şi-a imaginat cel dinţii acea posibilitate ce a devenit azi realitate, şi care cu siguranţă fusese luat în derâdere şi zeflemisit drept umorist de către contemporanii săi, acest ziarist necunoscut merită să-i cinstim memoria înaintea încheierii congresului, prin ridicare de deget.

Participanţii la congres se ridicară şi-şi duseră degetul arătător în dreptul frunţii. Domnişoara Sylvia V9 zâmbea cu pleoapele întredeschise, încercând să-şi imagineze cum arătam eu.

APARATUL CARE VEDE ÎN VIITOR

— Din ce se compune? întrebă savantul, zâmbind liniştit, după ce închise uşa. Zău că nu e mare lucru. După cum vedeţi, nu-i nimic deosebit: un simplu aparat de proiecţie, al cărui mecanism poate fi oprit, câteva role de film, care nici ele n-au ceva deosebit: filmări obişnuite ale unor întâmplări cotidiene. Un om trece pe stradă, cineva se aruncă în apă. Nişte copii se zbenguie în parc. O cărămidă cade de pe o casă. Fixarea pe peliculă a unor scurte întâmplări: sunt filmele realizate de mine.

Atunci, în ce constă, totuşi, minunea? În procedeu, în cugetare sau, vorbind şi mai la general, în filozofie. La baza invenţiei mele stă o idee filozofică, ba mai mult, metafizică. Se ştie de altfel că şi în filozofie o epocă nouă, o concepţie nouă depinde de nişte idei, la fel ca în ştiinţă sau în artă. În accepţie tehnică, nu găsiţi aici nimic ieşit din comun, şi dacă veţi înţelege totuşi acest raţionament simplu pe care am fundamentat ideea aparatului ce vede în viitor, veţi recunoaşte că încă nu s-a realizat, cu un scop mai îndrăzneţ, o aparatură ca a mea. Aţi observat, desigur, o mică ciudăţenie: rolele sunt introduse invers în micuţa casetă. Adică sfârşitul filmului se află la început, astfel încât în timpul proiecţiei obţinem aşa-numita apariţie invers rulată, cu care s-a încercat de multe ori realizarea unor efecte comice. Pentru că, într-adevăr, e de un comic irezistibil să vezi pe cineva cum, ieşind din apă, sare cu picioarele înainte, sau pe trambulină, sau să vezi cum cineva, luând masa, scoate din gură cu lingura supa sau carnea, care se reconstituie apoi în bucată.

Văzând aşa ceva, pe oricine îl apucă râsul, dar nimeni nu s-a gândit la psihologia acestei curioase reacţii. Trebuia să vină un filozof, care să înţeleagă esenţa fenomenului şi să-i sesizeze incredibila însemnătate.

Nu vreau să vă plictisesc cu istoricul realizării descoperirii mele. Vă sunt cunoscute speculaţiile metafizice privitoare la timp, mai ales acelea pe care un om cu o cultură generală trebuie să le cunoască; în ce mă priveşte mă mulţumesc să vă atrag atenţia asupra teoriei timpului a lui *Bergson*, teorie care mi-a fost de mare ajutor în această descoperire; vă amintesc principiul potrivit căruia procesul *vieţii, al evoluţiei* se deosebeşte de procesul *mecanic, neînsufleţit* prin faptul că primul este ireversibil în raport cu cel de al doilea, de unde rezultă că procesele vieţii au o cu totul altă cauzalitate decât procesele mecanice

şi că trecutul şi viitorul în lumea vie reprezintă forme *categoric* diferite, ce nu se pot substitui.

Trebuia mai întâi să înţeleg profund toate acestea, pentru ca, într-o bună zi, fiind la un cinematograf, să mi se contureze brusc ideea acelui experiment uluitor care, aparent, e în contradicţie cu principiul bergsonian amintit, dar numai ca experiment, deoarece rezultatele lui confirmă acest principiu.

A-ţi imagina experienţa e cât se poate de simplu, începe cu analiza acelui proces inconştient cu care urmărim succesiunea determinată a acţiunilor fixabile pe peliculă. Dacă acţiunea se desfăşoară normal în faţa noastră, atunci pe linia

a — b — — — — — — — c — — — x,

care marchează scurgerea timpului, eu înţeleg acţiunea văzută pe secţiunea *bc* în legătura sa cauzală — tocmai ca o relaţie cauză-efect, aşa cum obişnuim de regulă în cazul acţiunilor — pentru că evoluează din *trecut*, dintr-un punct *cunoscut* notat cu *a*, pe secţiunea *bc*, spre un punct *x necunoscut*, spre viitor. Din tot ceea ce se petrece în *bc* se deduce şi se reconstituie în mod mecanic o acţiune, necunoscută, dar cu existenţă fixă în acţiunile invariabile ale trecutului, deci controlabilă, şi anume ceea ce s-a petrecut în momentul *a*. Cineva intră în momentul *b* în cameră, cu palton şi pălărie; nu l-am văzut, dar deduc că în momentul *a* se afla pe stradă, iar acum se mişcă în faţa mea de la *b* până la *c*; nu pot să deduc însă ce *va* face în momentul *x*, întrucât *x* aflându-se în viitor, n-am nici o informaţie despre acel moment.

Să inversăm însă în mod forţat acest proces şi să-l derulăm în ordinea în care s-a petrecut. Schema acţiunii pe pelicula *rulată invers* va fi:

x — — — c — — — — — — — — b — — — a,

Din imaginea proiectată obţin o acţiune *bc*, care, *aparent, pentru imaginaţia mea*, evoluează, se mişcă în direcţia înainte, silind şi gândirea mea, dirijată de forţa inexorabilă a cauzalităţii, să meargă *înainte*, deşi acţiunea se derulează dinspre viitor spre trecut. Ce va rezulta de aici? Nimic altceva decât că — nefiind în stare de altceva — gândirea mea, capacitatea mea deductivă va lucra în mod *mecanic*, ca şi cum ar avea de-a face cu o acţiune ce evoluează din trecut spre viitor. Dar ce va rezulta din toate acestea? Va rezulta ceva simplu, dar de o însemnătate teribilă. Lucrând mecanic, lăsată în voie, deducţia nu va identifica acum acţiunea momentului *a*, ci, *reaşezând*, va identifica acţiunea momentului *x*, or, în *realitate*, momentul *x se află în viitor*. Ceea ce identificăm, deci, *se va referi la viitor*; *din acţiunea cb vom vedea viitorul exact la fel cum din acţiunea bc am văzut trecutul*. Despre omul care se întoarce de la fereastră vom deduce că *va sări pe fereastră*, aşa cum despre omul cu pălărie dedusesem că a venit de pe stradă.

Priviţi... vedeţi aceste imagini? Le-am filmat ieri în parc... e un coleg... Le-am *inversat* şi am stabilit încă de ieri, *cu o oră înaintea acţiunii*, că respectivul *peste o oră va*...

N-am aflat niciodată ce stabilise că se va întâmpla, pentru că a intrat infirmierul şi l-a condus pe savantul meu îndărăt, în celula sa.

OGLINDA VIE

Alo, Pământeni!

Aici Preşedinţia Academiei Utopice de pe Acropole, care salută pe locuitorii Pământului!

Vă rugăm să ne scuzaţi pentru deranj! Sperăm că peste tot aparatele sunt în ordine!... Alo, circuitul 242... Australia nu se vede suficient de clar... Vă rugăm să conectaţi şi circuitul din New York... aşa, acum e bine... Atlantida a fost recepţionată de la adâncimea de cinci mii de metri sub ocean. Mulţumim, trecem mai departe!... Salutări guvernatorului Groenlandei!... Ne recepţionaţi cu claritate?! În caz contrar, vă rugăm să conectaţi înlocuitorul de radiu 463! Aşa! E clară imaginea?... Perfect!... Alo, cineva din Tasmania ne informează că nu ne aude bine. Cine sunteţi?... Aha, acum vă văd! Sunteţi un plantator de la etajul treizeci. Schimbaţi poziţia comutatorului... Linişte, vă rog!... Vă rog, linişte la Bucureşti! Nu deranjaţi emisiunea! Alo!... Dumneavoastră ce faceţi acolo, la Stockholm?!... Da, da, acolo! Cele două studente, nu dumneavoastră... Şi mai sus, în Norvegia... Da, dumneavoastră! Vă rog să fiţi atente, transmitem ceva important!...

Am onoarea să comunic locuitorilor Terrei că de azi într-o săptămână, la 20 decembrie 2500, va avea loc în mod sigur Marele Jubileu — aniversarea a cinci sute de ani de la descoperirea Oglinzii Vii.

Festivităţile vor avea loc la etajul două mii al Turnului Babel de pe Acropole.

Serbarea propriu-zisă începe la ora opt fix, cu toate circuitele în conexiune directă, şi durează până la orele douăzeci, când se va consuma şi ultima proiecţie. Rugăm pe toţi posesorii de Incarnatoare de pe Terra să-şi pună la punct aparatele până la data amintită, în aşa fel încât să nu se ivească nici o defecţiune. Atragem atenţia incarnatoriştilor că aparatele de proiecţie în spaţiu vor fi legate în direct, pentru că în timpul emisiunii, pe lângă imaginile proiectate, în Oglindă, să se vadă în prim-plan şi persoana interpretului.

Am reuşit să obţinem schiţa aproximativă a programului Marelui Jubileu. Muzeografii au prelucrat, se pare, un material atât de uriaş încât incarnatoriştii să beneficieze de un adevărat fast, de o mare varietate, reprezentativ pentru senzaţionalul eveniment. Specialiştii din toate colţurile lumii lucrează de cinci ani pentru a elucida, teoretic şi practic, toate izvoarele şi datele accesibile ale istoriei Oglinzii Vii,

încă din anul 1900, de la începuturile cinematografului. Ne putem aştepta deci la un ciclu foarte variat de reprezentaţii.

Festivitatea va fi marcată de trei momente principale: în primul rând, cuvântările de salut şi omagiul adus de delegaţiile participante, apoi partea demonstrativă, însoţită de explicaţiile specialiştilor în istoria cinematografului şi, în sfârşit, prezentarea celor mai de seamă creaţii dedicate evenimentului, ca un panoramic al stadiului actual al culturii în epoca Oglinzii Vii.

Pe baza unor informaţii certe, în afara punctelor principale ale programului, ne mai putem aştepta la următoarele:

1. Cuvântul de deschidere, rostit de către însuşi Bona Voluntas, preşedintele Statelor Unite ale Europei.

2. Salutul delegaţiei Academiei Cinematografice din Atlantida adus prin intermediul Marii Oglinzi; Naptun, primarul general al Atlantidei, va rosti o alocuţiune.

Câteva proiecţii cu caracter istoric, datând din anul 2200, din perioada descoperirii branhiei pentru om, care a făcut posibilă construirea de către emigranţi a unui oraş la adâncimea de cinci mii de metri sub apele mării, atingând un înalt nivel de cultură. Imagini din viaţa locuitorilor subacvatici. Câteva aspecte de pe străzile Atlantidei la lumina a şase mii de volţi. Vânătoare de rechini. Trăgătorul de elită, Tom Bill, doborând un şarpe de mare, la doi kilometri deasupra capului său. Lupte cu caracatiţele în arenele Atlantidei, renumitul poliptorero Mataia înfruntând caracatiţele în anul 2242.

3. Salutul adus de locuitorii Selenei prin intermediul Marii Oglinzi. Imagini cu caracter istoric: explorarea şi popularea Lunii în anul 2362, înregistrate pe benzi originale de platină. Imagini foto din viaţa familiei regale aflate la odihnă în Lună. Majordomul uriaşelor domenii selenare ale lui Kalman Jeno în plină activitate în vârful craterelor.

4. Delegaţia capitalei continentelor îşi aduce salutul în Marea Oglindă.

Pauză.

5. Masă rotundă pe teme de fizică. Dezbateri susţinute timp de două ore de către cinci savanţi cinematologi-arheologi despre apariţia şi epoca străveche a imaginii filmate. Perioadele premergătoare imaginilor filmate. Uriaşa, azi inimaginabila însemnătate a cuvântului scris în perioada primitivă. Trecerea de la cultura cuvântului înregistrat la cultura mişcării înregistrate. Edison. Filme primitive. Unicul film original datând din anul 1925 păstrat la British Museum. Acel Socrate al filmului — Charlie Chaplin — şi întrebarea: să fi existat el în realitate sau a fost doar o figură scornită de Max Linder? Actriţa de pe fragmentul respectiv este într-adevăr Asta Nilsen sau este Pola Negri? Rolul lui Mosiukin. Buster Keaton şi kitoniştii. Zoro şi

Huru să fi fost două fiinţe sau una singură? Răspândirea zorohurismului în secolul douăzeci şi doi. De ce a dispărut filmul primitiv? H. G. Wells — strămoşul naivilor. Creatorul sectei conservatorilor. Filmul bulevardier. Flecăreala şi limbuţia pe ecrane a vechilor cineviorişti şi cinesolişti. Fragmente din primul cineroman realizat în anul 2040. Să fie adevărat că pe vremea când filmele se proiectau pe ecrane de pânză, doar în alb-negru şi nu în spaţiu ca în zilele noastre, interpreţii puteau fi recunoscuţi? Banda celui mai vechi film ce s-a păstrat. Descoperirea platinei transparente. Watson şi şcoala sa. Concluzii.

6. 526 de profesori universitari prezintă rezultatele cercetărilor lor geologice. Ce reprezenta în fond teatrul şi arta animată a epocii primitive? E posibil ca actorii să fi jucat ei înşişi pe scenă, de fiecare dată, iar după ce încetau din viaţă nu-i mai vedea nimeni jucând? Ruinele teatrului Comedia Franceză din Paris. Ruinele teatrului de comedie din Budapesta, în prim plan. Cine a fost Job Daniel? Un papirus original în apropierea coloanelor prăbuşite ale Renaşterii, în care Bardos Artur promite un avans unui dramaturg, dacă acesta îi va aduce piesa la timp. De fapt, e o explicaţie a unei mici curiozităţi: în epoca teatrului, dramaturgul era o persoană mai importantă decât actorul. Caracterul nemuritor al artei dramatice: Vcopardi — primul actor căruia i s-a păstrat creaţia. Însemnătatea benzii de platină în arta cinematografică. Pantofii de sticlă de Molnar Ferenc. Această creaţie să fi fost realizată şi ca piesă de teatru? Concluzii.

7. Expunerea profesorului academic Klakk 42 despre prima sută de ani de cinematografie. Începuturile noii epoci. Benzile de platină şi filtrele de culoare. Vederea dublă. Studiul istoriei redescoperă filmul. Oglinda Vie. Ştiinţa în epoca Oglinzii Vii. Microscopul timpului sau mişcarea încetinită. Maşina timpului; problema peliculei derulate invers. Prima imagine istorică în Oglinda Vie. Istoria ca ştiinţă vie. Predarea istoriei în zilele noastre, pe baza înregistrărilor originale. Câteva imagini: luptele purtate de Napoleon al X-lea în anul 2320. În Oglinda Vie.

8. Evocări din epoca primitivă a filmului. Cine a fost Norma Talmadge? Concluzii.

9. Geneza Oglinzii Vii, însoţită de demonstraţii. Descoperirea radioului în 1920. Anul 2050 — data unirii definitive a Oglinzii Vii cu radioul. Cum a fost posibilă descoperirea Incarnatorului? Despre esenţa Incarnatorului. Prima definiţie: un aparat cu ajutorul căruia, din orice punct al spaţiului, văd şi aud perfect, datorită unei oglinzi, evenimentul ce are loc şi se desfăşoară în orice alt punct al spaţiului. Primii posesori de Incarnatoare. Transporturile internaţionale prin Oglinda Vie. Incarnatorul din zilele noastre.

10.Viaţă şi moarte... Versuri închinate evenimentului, în prelucrarea

lui Bleythrust; interpretează King Danison.

11.Trandafirul lui Menichelli... Povestire istorică, imaginată de Plusquam D'Annunzio; interpretează X.

12.Proiectorul de materie cu ajutorul căruia, pe baza descompunerii şi reconstituirii materiei, omul, în realitatea sa vie, poate fi proiectat în câteva minute în locul dorit.

Şi, în sfârşit, ca încheiere, punctul culminant al serbării:

13.Vis din anul 1925... Ce visase în noaptea de Crăciun a anului 1925 străbunicul crainicului; imaginile, extrase şi reconstituite pentru Oglinda Vie, cu ajutorul unor reactivi, din creierul mumiei descoperite de către Rosov Edison al VIII-lea, vor putea fi urmărite în culori într-o versiune originală!

Alo!... Alo!... Alo!...

Mutaţie!

DUEL ÎN SECOLUL AL XXV-LEA

— Va să zică aici am vrut să ajung! am exclamat cu încântare în acea seară.

Rătăceam de vreo trei zile, în compania lui Paolo 34, prin lumea de minuni de pe Acropole. Uitasem cu totul capsula de congelare în care zăcusem aproape cinci secole şi din care, într-o frumoasă zi din toamna anului 2427, un strănepot de-al meu, însărcinat prin testament cu aceasta, mă decongelase.

Paolo 34 zâmbea.

— Nu minunile tehnicii mă impresionează, continuai entuziasmat, nu-i vorba despre oraşul construit pe nouă nivele, cu bulevarde înălţate la o mie de metri, cu avioproiectile şi maşini perfecte, toate acestea puteam să mi le imaginez, să le prevăd şi, trebuie să recunosc, nu mă aşteptam ca ele să mântuiască lumea. Omul e trup şi spirit, iar minunile tehnicii nu-i pot ajuta decât trupul. De evoluţia spiritului şi a civilizaţiei eram îngrijorat. Am venit încoace adus de ideea unei orânduiri armonioase, în care să triumfe pacea, şi văd că am nimerit bine, pot să rămân.

— Pacea? mă privi Paolo 34 cu un zâmbet de simpatie. Ei da, pace avem. Dar cum de-ai constatat acest lucru?

— Cum? Pe mii de trăsnete! Pacea poate fi observată şi din aspectele negative — din tot ceea ce în acest oraş lipseşte ochiului obişnuit cu arme, cu războaie, cu lupta înverşunată pentru existenţă. N-am văzut soldaţi, n-am văzut arme, urechea mea n-a auzit cuvinte grosolane, n-am întâlnit fapte abuzive care să mă împingă la răzbunare; dimpotrivă, am văzut nişte străini care se sărutau pe stradă, am văzut oameni puternici sprijinindu-i pe cei slabi şi pe cei slabi dându-se la o parte cu modestie.

Paolo 34 rămase pe gânduri.

— Ei da, este neîndoielnic, spuse oarecum tărăgănat, este neîndoielnic că tonul, manierele s-au dezvoltat mult în ultimele secole. Nu înţeleg însă, pe de-a-ntregul, de ce tragi din asta concluzia că lupta pentru existenţă s-ar fi echilibrat?

— Cum adică? îl întrebai stupefiat. Nu înţeleg! Lupta pentru existenţă înseamnă sânge şi moarte, moartea celui mai slab! Unde sunt toate acestea în atmosfera strălucitoare a civilizaţiei de azi?

Paolo 34 ridică din umeri.

— În privinţa civilizaţiei se poate să ai dreptate. Numai că noi

vedem civilizaţia aşa cum este, în forma ei de acum, în acel mod şi acea manieră despre care ţi-am vorbit mai înainte. Poate că această formă schimbată împiedică ochiul dumitale neexperimentat să vadă esenţialul...

— Esenţialul? Despre ce-i vorba? Doar nu vrei să spui...

— Esenţialul pe care dumneata îl cunoşti la fel de bine ca noi, continuă Paolo 34, privindu-mă insistent.

— Nu înţeleg.

Rămase pe gânduri.

— Stai puţin. Mă vei înţelege îndată.

Făcu un semn, la care un vehicul tubular se şi opri în dreptul nostru. O explozie, şi în câteva secunde ajunserăm în partea de jos a oraşului. În dosul unor vitrine strălucitoare, puternic luminate, se găsea o încăpere luxoasă, cu pereţii de marmură, în care însă draperiile negre făceau atmosfera cam apăsătoare.

— Unde suntem?

În loc de răspuns, Paolo 34 se adresă uşierului îmbrăcat în negru şi cu pene de egretă la pălărie.

— Câte trageri la sorţi vor fi în după-amiaza asta?

— Trei.

— Cea mai apropiată?...

— Începe peste câteva minute.

— Bine. Până atunci îl voi introduce pe oaspetele meu în sala de operaţie.

— Tragere la sorţi? Sala de operaţie? Îl urmam tot mai uimit pe ghidul meu.

Am pătruns într-o sală puternic luminată. În mijlocul ei, două platforme împodobite, pe care se găseau nişte cabine de sticlă; în interiorul cabinelor, acoperit cu catifea neagră, se vedea câte un pat, sau canapea, sau catafalc, aşa în grabă nici nu ştiu cum să-i spun. Câteva aparate ciudate, pe un perete ceva ce aducea a ceas şi două uşi: una roşie, cealaltă neagră.

— Ai răbdare. Vei înţelege îndată.

Peste câteva clipe, doi slujbaşi în uniformă au introdus în sală doi bărbaţi. Slujbaşii erau îmbrăcaţi unul în roşu, celălalt în negru. Bărbaţii aduşi sunt îmbrăcaţi în alb. Au feţele palide, amândoi zâmbesc. Aud cuvinte spuse în şoaptă, dispoziţii. Apoi, cei doi bărbaţi îşi strâng mâna, se sărută. Paloarea de pe chipurile lor se accentuează. Se îndreaptă spre cabinele de sticlă, unde alţi slujbaşi ce amintesc de primii doi îi dezbracă complet. Cutiile de sticlă se deschid automat şi cei doi bărbaţi se aşază pe canapele, se întind, închid ochii. Apoi aud un bâzâit uşor şi cabinele de sticlă se umplu de nişte vapori fini, verzi sau liliachii, nu-mi mai dau seama, prin care abia se mai întrezăresc cele două trupuri întinse pe canapele.

— Vapori de narcotizare, îmi şopteşte la ureche Paolo 34. Amândoi adorm, cad într-un somn adânc, au senzaţii dintre cele mai plăcute.

Câteva minute trec în cea mai mare tăcere. În sală îşi face apariţia fără zgomot un ins bărbos, cu ochelari. Îşi consultă ceasul. Apoi începe să vorbească răspicat, oficial. Cei doi slujbaşi împietresc în poziţie de drepţi, cum se obişnuieşte în asemenea. momente solemne.

— Declar că cetăţenii Petrus 129 şi Carlos 344, care au cerut tragerea la sorţi a vieţii, au adormit. Consiliul Central le-a aprobat cererea. Mânuitorul bilelor să-şi facă datoria.

Un bărbat apasă un buton. Abia acum observ că soclul uneia dintre cabinele de sticlă este roşu, iar al celeilalte, negru. În clipa următoare, ceasornicul alb, foarte plat, de pe perete începe să zumzăie puternic. Privesc într-acolo: două bile aleargă pe cadranul lui cu o viteză ameţitoare. Ritmul încetineşte, bilele sunt tot mai obosite. Se opresc.

— Roşie! spune solemn persoana care conduce ceremonia. Apoi îşi întinde mâna: S-a săvârşit! Muribund, fă-ţi datoria!

O detunătură puternică, sala e inundată de o lumină atât de orbitoare, încât închid ochii. Peste o clipă, când îi deschid, lumina-i ca mai înainte. Fiecare se află la locul lui. Mă uit la cele două cabine de sticlă şi de uimire scot exclamaţii ca la circ, la văzul unei scamatorii extraordinare. În cabina de sticlă cu soclul roşu îl văd, zâmbind liniştit, căzut într-un somn adânc, pe bărbatul de mai înainte. Cealaltă cabină e goală!

Apuc spasmodic braţul lui Paolo 34.

— Unde a dispărut?

Un zâmbet trist, grav.

— Îl duce acolo.

Unul din slujbaşi scoate un sertăraş de sub cabina cu soclu negru şi îi deşartă conţinutul într-o urnă de sticlă, îi pune capacul şi se îndreaptă spre ieşire.

— Executorul va avea grijă ca peste o oră, când norocosul câştigător se va trezi, să fie scos pe uşa roşie, să i se restituie hainele, actele şi să i se înmâneze pachetul sigilat pe care l-a moştenit de la rivalul său.

Insul cu barbă şi ochelari se apropie apoi, zâmbind, de noi.

— Sunteţi mulţumiţi, domnilor? Din partea cărei publicaţii aţi venit? Ori aţi venit doar pentru a paria?

Cele văzute m-au buimăcit. Paolo 34 îi întinde mâna funcţionarului cu ochelari.

— Care a fost pricina? întreabă cu interes.

— Nimic deosebit. Acestea sunt cazurile cele mai frecvente în ultimul timp. Se concurau într-o meserie în care numai unul avea şanse de reuşită. În plus, se îndrăgostiseră de aceeaşi femeie. O complicaţie destul de obişnuită. Li s-a dat aprobarea fără dificultăţi. Condiţiile puse erau şi ele obişnuite. Câştigătorul vieţii moşteneşte

bunurile celuilalt, întrucât amândoi sunt fără copii.

Paolo 34 mă privi dintr-o parte.

— Ei? începi să pricepi?

Simţeam că inima-mi zvâcneşte dezordonat.

— Cred că da..., m-am bâlbâit eu.

Funcţionarul mă privi zâmbitor.

— N-aţi mai văzut nici o tragere la sorţi a vieţii?

— Ba da, a mai văzut, se grăbi Paolo 34 să răspundă în locul meu, dar foarte de mult. Atunci se proceda însă altfel... nu aşa, adică nu cu acordul înţelept şi mărinimos al puterii de stat, ci mai degrabă sub forma unor acţiuni individuale... Pe atunci toate acestea se obţineau prin suferinţe inutile. Esenţa vieţii fiind insuficient cunoscută, se puteau săvârşi numeroase fărădelegi, inutile şi dureroase...

GÂNDIREA FOTOGRAFIATĂ

— Acuma ştiu! am strigat, ducându-mi arătătorul la frunte.

Degeţel mă privea zâmbitoare.

— Ei, să auzim, simpatică fantomă! Ce ştii?

— Ştiu ce-mi lipseşte! Înţeleg de ce nu am fost uitat. Ideea de a alege dintre atâtea personalităţi ilustre ale ultimului secol din cel de al doilea mileniu şi de a învia umila mea persoană cu Incarnatorul de spirit (pe care, dacă am înţeles bine, l-ai primit din partea unui unchi, de ziua dumitale) este delicată şi mărinimoasă. Hoinărim împreună de trei săptămâni, dragă Degeţel. Suntem în anul trei mii cinci sute de când s-a rostit cuvântul...

— Vai, te rog, nu atât de întortocheat, dragă prietene. Ştii că, deşi, de dragul dumitale, am învăţat destul de bine vechiul esperanto, nu suport construcţiile acestea complicate. Ce-ţi lipseşte, deci?

— Problema mă preocupă fără voia mea de câteva zile. E drept, m-am lăsat copleşit de avalanşa impresiilor noi şi am uitat cu totul de mine. Dar acum... Trebuie să ştii că în epoca mea eram, cum se zicea, poet...

Degeţel dădu din mână cu îngăduinţă:

— Altfel de ce m-ar fi interesat persoana dumitale? Nu ştiam nici cum te cheamă. În tipăritura străveche pe care profesorul nostru de arheologie mi-a tradus-o, am găsit două imagini care mi-au plăcut.

I-am strâns mâna.

— Îţi mulţumesc. E pentru prima oară când, după atâtea secole, simt rostul nefericitei mele vieţi. Deci mă vei înţelege. În cele trei săptămâni de când sunt aici, mi-am făcut cât de cât o imagine (dacă se poate spune aşa) despre starea socială, culturală şi tehnică a prezentului dumneavoastră şi a viitorului meu. Încep să înţeleg cum trăieşte uimitoarea generaţie a acestui secol. Am văzut oraşele aeriene, am coborât în staţiunile de odihnă plasate în adâncul mării, am învăţat să respir cu branhii electrice sau cu oxigen comprimat. Toate acestea sunt adevărate minuni pentru mine. În plus, din rândul strănepoţilor mei am mai făcut cunoştinţă cu câţiva oameni excepţionali, de o deosebită delicateţe. Spiritul, gândirea acestora... Dar tocmai despre asta vroiam să-ţi vorbesc. Mă întreb mereu: de unde îşi ia fiul atât de înzestrat, atât de spiritual al acestei epoci, cultura sa rafinată? Cum să-mi explic supleţea lui sufletească? Am avut ocazia să verific impresiile artistice transmise prin viu grai: am

cunoscut arta desăvârşită a unor actori proiectaţi în spaţiul întunecat al scenei. O proiecţie perfectă care întrecea chiar realitatea. Ştiu, toată povestea era doar ilustraţie de culoare şi sunet. Era mai degrabă artă plastică. Dar să nu uit: Degeţel, ce e cu literatura? Mă plimb de trei săptămâni pe aici, dar n-am văzut încă niciun rând scris, nici o carte, nici o foaie de ziar...

Mă privi mirată.

— Doar acum spuneai că la teatru...

— Da, da, înţeleg... Ştiu că şi teatrul este creaţie, deşi este transmis totul direct, prin viu grai. Dar cartea, trebuie să înţelegi, cartea, ziarul...

Dădu din umăr:

— Tocmai că nu înţeleg. Care e deosebirea?

Deodată, parcă şi-ar fi adus aminte de ceva:

— Aha, înţeleg! Dumneata te gândeşti la acele forme de comunicare care nu transmit simultan unui număr mare de oameni ideile artistului, ci pe rând, fiecăruia în parte. Cartea! Ai dreptate, pe vremuri aşa i se zicea. Multora le place şi azi să-i spună tot aşa. De ce nu mi-ai cerut de la început? Puteam să te duc la un palat al cărţii. Stai puţin! Ştii ce facem? Intrăm într-o librărie şi cumpărăm ultima creaţie a lui Gheară de Uliu, un autor la modă.

— Librărie?! m-am entuziasmat eu. Ca să vezi! Deci nu m-am înşelat!

Peste două minute, giroplanul nostru a coborât în dreptul unui magazin elegant. Degeţel o luă înainte, eu în urma ei. Vânzătorul ne întâmpină cu amabilitate. Am aruncat o privire în jur. De sus până jos, pe pereţii unei încăperi circulare, agăţate de cabluri subţiri de oţel atârnau o mulţime de obiecte ciudate, semănând mult cu nişte cutii.

— Se găseşte la dumneavoastră „Visul verde“, ultima carte a lui Gheară de Uliu?

— Cum să nu! Mai avem nouă exemplare, deşi lucrarea este foarte căutată. Poftim, frumoasă doamnă.

Scoase o cutiuţă şi i-o dădu. Degeţel nu mă lăsă să plătesc:

— Treceţi-o în contul vizitei.

Ne-am întors la aparatul nostru, care ne-a urcat într-un minut la două mii de metri. Degeţel mi-a întins cartea.

— Poftim, porneşte-o.

— S-o pornesc?! Vrei să spui s-o răsfoiesc?

— Nu, trebuie doar să priveşti, iar şnurul acela să-l duci la ureche. Mai întâi însă, trebuie să apeşi butonul din colţul cutiei.

M-am supus, plin de uimire.

În clipa următoare, prin lentila şlefuită îmi apare în faţa ochilor un peisaj puternic luminat, în mărime naturală, munţi verzi, un cer albastru în depărtări. Se aude, apropiindu-se, un uruit tot mai

puternic. De după munţi se iveşte un avion, se apropie, aterizează. Din carlingă sare o fată tânără şi frumoasă. Se aşază în iarbă, oftează. Apoi, gânditoare, spune: „O, doamne…”

Uluit, îi relatez lui Degeţel ceea ce văd şi aud. Dă din cap înţelegătoare.

— Da, mai totdeauna îşi începe astfel romanele. Eu nu i-am mai citit de mult nici o carte. În ultimul timp urmăreşte doar efecte uşoare. Are, totuşi, o imaginaţie destul de bogată. Ce mai urmează?

Povestea mirifică a lumii din cutie se deapănă mai departe. Imaginea înfăţişează acum, ca prin ceaţă, un interior. O fată palidă pe canapea. Pe neaşteptate, imaginea dispare, vântul adie printre frunzele trandafirilor agăţători ai unui umbrar. Când îi spun ce se întâmplă, Degeţel se strâmbă.

— Nu înţelegi? Era o comparaţie. Destul de uzată. Ei da! Îmi dau seama că dumitale, care eşti încă obişnuit ca autorul să-şi prezinte povestea indirect, cu ajutorul literelor ce alcătuiesc cuvinte abstracte, toate acestea ţi se par neobişnuite. Să ştii, încă la începutul mileniului s-a observat că în literatură e mai simplu să înfăţişezi imaginea pe care vrei s-o evoci, decât s-o descrii. Iată: „O fată frumoasă a intrat în cameră“. În ce priveşte latura tehnică a problemei, evident, încă n-o cunoşti.

Am lăsat din mână cutia care trecea drept carte şi am întrerupt-o pe Degeţel cu un aer de superioritate:

— Nu te mai obosi, înţeleg totul. Cândva, eram recunoscut pentru aşa-zisa mea fantezie. E uşor să-mi închipui că mai întâi romanul a fost înregistrat pe nişte fire extrem de subţiri, realizându-i-se probabil sunetul, culoarea, lumina, iar acum, când apeşi pe buton, aparatul îţi proiectează pe un spaţiu restrâns acţiunea romanului, aidoma cinematografelor din timpul nostru.

— Ei da! Scriitorii şi-au dat seama că a-i face pe cititori să-şi imagineze un lucru indirect, cu ajutorul cuvintelor adică, e mult mai complicat decât dacă l-ar înfăţişa pur şi simplu. În epocile foarte vechi, în perioada ideografiei egiptene, se intuise calea cea justă...

— Înţeleg, nu-i nevoie să continui, pe vremuri mă gândisem şi eu la asta: doar fiecare cuvânt, la origine, provine dintr-o imagine senzorială. Aşadar literatura se întoarce la izvoarele sale străvechi. Totuşi, dacă mă gândesc, în ziua de azi trebuie să coste cam mult realizarea unei cărţi.

— De ce ar costa mult?

— Iartă-mă, dar ca să pui în scenă un roman..., câţi actori îţi trebuie? Câtă recuzită? Câte călătorii, peisaje noi, construcţii chiar?... E o muncă uriaşă să strângi, să regizezi, să expui, să repeţi totul până vei obţine înregistrarea.

Mă privi stupefiată, apoi începu să zâmbească.

— Înţeleg, dumneata nu cunoşti esenţialul.

— Ce anume?!

— Invenţia cea mai de seamă a mileniului. Aşteaptă puţin.

De data asta mă făcuse curios cu adevărat. Nu mi-a mai răspuns însă la nici o întrebare. A potrivit maneta de aterizare şi în câteva minute am coborât într-o galerie subterană. Ne-a întâmpinat un vânzător îmbrăcat în halat alb.

— Cu ce vă pot servi?

— Aveţi liber vreun vizor de spirit?

— Poftiţi pe aici, vă rog.

Într-o cabină luminată straniu, o maşină fantezistă, un amestec de lentile şi manete, şi puţin mai jos o canapea.

— Culcă-te aici, mi-a poruncit Degeţel.

M-am supus buimăcit. Am auzit un zumzăit de curent electric. „Sunt conectat la ceva, amorţesc." Însă n-am apucat să-mi exprim gândul până la capăt, în jur s-a făcut întuneric. Apoi inima a început să-mi bată puternic, de parcă mi s-ar fi dat să respir oxigen. Închid ochii şi aproape fără voie mă las năpădit de amintiri. Mă văd puşti pe străzile vechi ale Pestei. Alerg cu obrajii îmbujoraţi spre şcoală, plin de dorinţă, speranţă, curiozitate...

Aud atunci glasul lui Degeţel:

— Interesant! Ce-i cu strada asta străveche? Trebuie să fie dintr-o epocă tare depărtată. Ce case scunde! Şi băieţelul acesta care aleargă pe lângă ziduri. Ia te uită — vă rog imaginea mai clară — cât de mult seamănă cu dumneata! Acum îşi ridică privirea spre cer. Sigur că da, eşti chiar dumneata, ţi-ai evocat copilăria...

Îmi vine să strig: „Degeţel, dumneata vezi ceea ce gândesc eu?! Ceea ce îmi reamintesc?"

— Nu striga, tulburi calitatea imaginii. Oare de ce te miri? Dacă-mi aduc bine aminte, se ştia încă pe vremea dumitale că impresiile, gândurile înmagazinate de creier nu sunt altceva decât imagini. Imagini fixate. De ce n-ar fi fost posibil ca imaginea transmisă cu ajutorul mecanismului intern al gândirii şi memoriei să fie recepţionată, transformată, captată pe ecrane şi, în ultimă instanţă, chiar fotografiată? Ei, nu te speria, acum nu se fac înregistrări, am urmărit totul doar prin vizor.

Îmi bâzâie ceva în ureche. Ce-i asta? E un gând care mă ameţeşte.

— Degeţel... Degeţel...

Îi aud glasul tot mai îndepărtat:

— Mai clar, vă rog mai clar, imaginea se estompează... A apărut o femeie... Sunt eu... Înseamnă că se gândeşte la mine. Ce drăguţ din partea lui!... Dar ce vrea?... Asta-i neruşinare! Vă rog, deconectaţi imediat, deconectaţi imediat!...

PRINŢESA ŞI BROASCA RÂIOASĂ

Staţia la care am coborât mă dezamăgeşte. Îmi scosesem biletul de călătorie cam pentru anul 2030820 după Neanderthal. O epocă avansată! Mă aşteptam deci la realizări tehnice ieşite din comun, staţia anterioară găsindu-se cam cu o sută de mii de ani în urmă, pe un satelit artificial plasat undeva între Pământ şi Marte. O astfel de staţie nu m-a mirat, deoarece cunoşteam traiectoria gândirii umane şi saltul tehnic care făcuse ca basmele, cu calul năzdrăvan, cu covorul fermecat, cu căciula care te face nevăzut, cu lampa fermecată a lui Aladin (era să spun tubul-audion), cu zâna înaripată şi altele să se transforme în realitate. Mi se părea firesc dar ca, odată şi odată, să le vină rândul în timp şi poveştilor despre cucerirea stelelor. De aceea nu prea înţelegeam ce însemna acest canton sătesc murdar şi prăpădit, lipsit de cel mai elementar confort, care nu lăsa să se întrevadă nici urmă de civilizaţie avansată. Să se fi întors timpul? Să aibă oare dreptate Spengler şi ceilalţi adepţi ai teoriei ondulaţiei universale, pe care nu i-am putut suferi niciodată? Sau ce s-a întâmplat?

Coborând cu chiu, cu vai scările şi uitându-mă după cineva care să-mi ia bagajele, eram gata-gata să cred că a dispărut întreaga omenire. Nicăieri nici o suflare. Peronul e pustiu. Deşi dacă îmi arunc privirea pe harta timpului, reiese că pe aici, în urmă cu o mie de ani, se găsea un oraş înfloritor.

Dar, ia te uită, n-au dispărut toate vieţuitoarele, ci, pesemne, numai omul; dinspre uşă se apropie alene de mine un patruped care seamănă cu o girafă şi care, şchiopătând din picioarele-i lungi, îşi tot întinde gâtul.

Şi, spre marea mea uimire, începe să vorbească. Da, da, vorbeşte, şi nu oricum, ci aşa cum vorbesc oamenii... Nu-i nici o greşeală, vorbeşte aşa cum vorbesc oamenii, şi încă în limba mea maternă. Dar asta nu-i de ajuns. Mă strigă şi pe nume.

E prea de tot.

— De unde mă cunoaşteţi? întreb uluit.

— S-a anunţat că veţi sosi, spune patrupedul politicos, dar destul de indiferent. Avem aparate care menţin retroactiv legătura cu seria reconstituită a celulelor necrozate până la epoca de bronz.

— Dar limba maghiară?

Îşi suceşte distrat gâtul lung, sinuos.

— Am reconstituit şi celulele centrului vorbirii, îmi explică, dar

asta... vom mai discuta. Unde vă sunt bagajele?

I le întind, codindu-mă; acum îi observ, ieşind de undeva de sub cap, şi cele două prelungiri ce par să fie braţele, cu care apucă bagajele. Le saltă uşor pe spinare. În timp ce ne îndreptăm spre piaţa din faţa gării, încerc să-mi adun gândurile, să intuiesc unele schimbări, pentru a nu fi nevoit să întreb prea multe. De obicei, mă ghidez după un vechi principiu: „Decât să întrebi, mai bine să vezi!" Dar nu-mi trece nimic inteligent prin minte. O întrebare neghioabă îmi dă mereu târcoale: nu cumva, înainte de a fi pierit, omenirea a învăţat animalele să gândească şi să vorbească? Hotărăsc să tatonez terenul în acest sens, cu atât mai mult cu cât în piaţa din faţa gării patrupedul este aşteptat de un fluture uriaş. Vorbesc ceva într-o limbă necunoscută, apoi fluturele ia bagajele şi zboară, evident, spre reşedinţa mea. Încerc să las impresia că toate acestea mi se par normale; de altfel, călătoriile în timp m-au făcut să înţeleg că nu-i frumos să te miri mereu sau să priveşti în jur uluit.

Ne îndreptăm spre un sălaş mizer de câmp (oare aici să fie capitala?). Ca să nu mă piardă pe drum, însoţitorul meu îşi micşorează paşii, grijuliu.

Întreb pe un ton degajat, după ce îmi dreg glasul, tuşind de câteva ori:

— Iertaţi-mă, în oraşul acesta, dacă pot să-i spun aşa, locuiesc numai girafe?

— Girafe?! Gazda îşi suceşte gâtul nedumerită. A, da, vă gândiţi la mine. Nici vorbă. În prezent, aici veţi întâlni laolaltă multe alte forme de viaţă. Eu însumi am apărut în această formă numai de două săptămâni.

Nu mai înţeleg nimic. Am senzaţia că simpatica mea gazdă bate câmpii. De aceea schimb cu precauţie subiectul.

— Dar domnul primar sau cum îi spuneţi acum, şeful oraşului, ştie de sosirea mea?

— Ştie! Şi vă roagă să-l scuzaţi. Ar fi vrut să vă primească personal, dar l-au oprit sporii.

— Cine?

— Îl preocupă o specie rară de spori. Până la alegeri ar vrea să-i crească pe cap nişte bule luminoase.

Încerc să-mi păstrez calmul, dar puterile mă părăsesc. Simt că n-o să mai pot continua conversaţia. Interlocutorul îmi sare în ajutor:

— După câte ştiu, din epoca depărtată a electricităţii n-a mai venit nimeni pe la noi. Ce noutăţi sunt pe la dumneavoastră?

A sosit momentul să-mi manifest superioritatea. Dezinvolt, nu fără oarecare maliţiozitate, îi spun:

— Dacă socotiţi secolul douăzeci drept epoca electricităţii, trebuie să vă mărturisesc că moda escapadelor în viitor apune. Cândva, Jules

Verne şi Wells erau indignaţi de „Utopia“ lui Thomas Morus. Acum nici ei nu mai sunt atât de captivanţi, iar cel din urmă s-a lăsat prins de nişte lucruri mai reale. Îl preocupă sociologia, politica. În ce mă priveşte...

— Ştiu, ştiu, spune prompt Girafa, dumneavoastră, domnule redactor, v-aţi încumetat, cu câţiva ani în urmă, să înaintaţi până în epoca Maşinilor Eliberate şi Autonome. Zona aceasta e despărţită de noi abia prin câteva sute de mii de ani. Am citit Noua Iliadă.

Cunoştinţele gazdei, atât de temeinice, mă ruşinează, mă fac să amuţesc. Pe de altă parte, întrezăresc posibilitatea să pot continua tatonările în altă direcţie.

— Mă bucur că vă amintiţi atât de bine, îi spun cu modestie. Atunci probabil ştiţi...

— Că oamenii stăteau cât se poate de prost în lupta inegală dusă împotriva giganticelor, puternicelor şi mai ales foarte numeroaselor maşini. După cum ştiţi, n-a lipsit mult să fim nimiciţi, domnule redactor. Abia în ultima clipă, ca să zic aşa, am reuşit să obţinem superioritatea şi să recucerim Pământul, ajutaţi de semenii noştri care emigraseră pe planeta Venus şi-şi desfăşurau în linişte experienţele potrivit semnelor străvechi, mitice, ale mendelisticii. Ei au schimbat direcţia instinctului biologic, au creat plămânii pentru heliu, s-au întors, au organizat rezistenţa şi au învins imperiul preistoric al mastodonţilor mecanici şi al reptilelor consumatoare de benzină. A fost nimicită o parte a acestui imperiu, cealaltă a pierit, încât azi pe planeta noastră nu mai există niciun mecanism realizat din materie anorganică. Am reuşit să obţinem fuziunea dintre gazele obişnuite şi cele nobile, corespunzător scopurilor diviziunii celulare dirijate de celula nervoasă... Leleberinbinba brahatmi!

La auzul ultimelor cuvinte tresar, dar îmi dau seama îndată că nu mi-au fost adresate mie; nici nu le-aş fi înţeles. Cu nişte mişcări ciudate, parcă s-ar rezema în coate, în faţa noastră se opreşte un păianjen uriaş, cam de trei ori cât mine. Un păianjen sau ceva asemănător. Are opt picioare, două capete, aripi rigide şi, în jurul gurii, câteva mâini cu numeroase degete.

— Hrabutra brsgma! răspunde prietenos ciudatul personaj.

Şi, fără să mă bage în seamă, discută ceva cu Girafa. Eu stau ca o stană de piatră. Simt că mi-e cald, totuşi tremur de parcă aş avea friguri. Şi, deodată, îmi pierd stăpânirea, puterea de a mă disciplina, superioritatea.

Părul mi se face măciucă, îmi prind capul în mâini şi încep să strig, să urlu ca scos din minţi spre cerul indiferent şi mut.

— Un om!... Un om!... Vreau să văd un om... Un o-om! De ori-unde! Pe oricare!... Aju-to-or!...

Tremur de surescitare, de spaimă, de scârbă. Mă surprind scâncind

ca un câine şi tac. Îmi vâr capul între umeri. Păianjenul face un salt înapoi, speriat de strigătele mele. Girafa întoarce capul de la înălţimea ei solitară şi bate din picior.

— Ajunge! îmi strigă supărată.

Gestul mi-e cunoscut, îl fac şi eu ori de câte ori îl aud pe Tomi lătrând fără motiv. Ca să-l oblig să tacă, bat nemulţumit din picior. Acum nu îndrăznesc să scot o vorbă. Supărată, ameninţătoare, Girafa aşteaptă câteva clipe, să vadă dacă m-am liniştit. Apoi îmi vorbeşte pe un ton aspru. Politeţea a dispărut. Ce mai tura-vura, mă tutuieşte pur şi simplu. Şi ce expresii întrebuinţează!

— Copil nătâng ce eşti! Vrei să vezi un om! Ce om, care om? Noi ce suntem? Năluci?

Simt că e mai bine să tac.

— De ce nu ne vezi? Numai pentru că n-am ţinut cu orice preţ să ne păstrăm înfăţişarea, aleasă nu de propria noastră opţiune, nu după bunul nostru plac, ci formată la voia întâmplării, a instinctului orb, dintr-o maimuţă nu prea arătoasă? Ce s-a schimbat în om, în structura lui internă de-a lungul a multe milioane de ani?

Îmi dau seama că — deocamdată cel puţin — e mai cuminte să tac. Cu respiraţia întretăiată, aştept urmarea. Clipesc şi răsuflu adânc ca să las impresia — cu ultima fărâmă a orgoliului meu — că nu mi-e teamă.

— Ce este, ce înseamnă omul, dacă nu voinţa care utilizează, care dirijează şi modelează intenţia şi energia „instinctului?” Crezi poate că era mai bine reprezentat de acea îngrămădire de celule pe care „forţele naturii”, lucrând după reţete osificate, le-au organizat, le-au constituit, le-au modelat într-o formulă definitivă, fără a consulta în prealabil voinţa şi raţiunea şi pe care le-au încredinţat raţiunii abia după aceea, într-o formă finită, aproape imposibil de schimbat? Nu-i oare mai bună varianta aleasă de noi, acum când proiectul poate fi realizat în mod conştient, codificat în celula nervoasă singulară, şi când, cu ajutorul forţelor biologice, nu mai permitem celulelor să se constituie în ce se vor ele? Află că acest drum este ireversibil. De-acum instinctul şi toate procesele de modelare a vieţii sunt dirijate de raţiune, direcţia imprimată corpului animal a încetat să joace rolul unui apendice neputincios, ca dincolo, în lumea voastră. Omul! Te pomeneşti că tu eşti omul! Tu care descinzi întâmplător din maimuţă şi nu eu sau prietenul meu Pek-Bor care am hotărât după bunul nostru plac, încă pe când nu eram decât nişte ovuli inteligenţi şi entuziaşti, ce formă să ne alegem din cartea atât de bogat ilustrată a naturii? Şi asta nu e totul. Mâine, dacă o dorim, revenim la forma iniţială, pentru a lua o altă formă...

Mă bâlbâi, încerc să-i răspund, dar nu mai am glas, scot doar un măcăit de raţă.

Girafa tace şi mă priveşte lung. Apoi, spre uimirea mea, se adresează păianjenului:

— Ai auzit? Vrea să vadă un om! Unul după chipul şi asemănarea lui! Am impresia că se potrivesc. Du-l la Ha-Bang.

Într-o clipă mă trezesc în spinarea păianjenului, care îşi desface aripile. Zburăm spintecând aerul. Apoi începe coborârea. Suntem iarăşi pe pământ. Iată, în apropiere văd un parc splendid. Şi, puţin mai încolo, pe cer se profilează silueta unui castel. Pare a se roti în jurul axei sale. Fantastic!

Păianjenul şi-a luat zborul. Pe o alee se apropie graţios o femeie nespus de frumoasă. E îmbrăcată în alb. O prinţesă!

Duc mâna la inimă şi mă înclin. O clipă, pe chipul ei apare un zâmbet, dar ceva nu-i place. Îşi încruntă sprâncenele. În glasul ei răsună clinchetul clopoţelului şi ciripitul turturicii:

— Ia stai… Fii atent… Închide ochii!… Nu te gândi la nimic. Voinţa ţi-e cam slabă… Las' că o să vreau eu în locul tău. O să-ţi transmit voinţa mea… Trebuie doar să mă asculţi. Aşa cum eşti acum, nu-mi placi… Dar îndată o să te prefac într-o frumoasă broască râioasă…

Încep să strig, să mă zbat, ca într-un coşmar. Sărind gardul, alerg înnebunit spre gară, în speranţa că trenul care m-a adus încă n-a plecat.

NOUA ZEELANDĂ

Peste o sută de ani

Motorul îşi încetini turaţia. Se opri şi sâsâitul rachetei electrice. În urma noastră unduiau ca nişte inele de fum dâre albastre. Aterizam. După câteva clipe, trecând prin plafonul de nori, am zărit pământul.

O voce tunătoare anunţă în limba engleză:

— Aţi ajuns!

Ameţit cum eram, m-am ridicat, dar n-a fost nevoie să fac vreun pas, deoarece un trotuar rulant s-a pus în mişcare şi m-am trezit într-o hală cu coloane înalte. Dincolo se întindea un parc îngrijit, cu plante tropicale, palmieri şi agave uriaşe. În apropiere, scări largi, uşi în pereţi şi tot felul de inscripţii într-o limbă necunoscută. Mă aflam pesemne pe un aeroport, însă nu se zărea nicăieri personalul de serviciu.

N-am avut timp să meditez asupra celor văzute. Căutând ieşirea, am călcat pe ceva ce aducea a buton. În preajmă au izbucnit triluri de păsări, la doi paşi a ţâşnit un jet de vapori, care s-a desfăcut ca un evantai, în centrul căruia am zărit un bărbat cu faţă măslinie şi ochi migdaliţi de malaiez. Purta un costum de mătase neagră, uşor şi elegant ca un frac. Zâmbea, privindu-mă lung. Aştepta parcă ceva.

— Unde mă aflu? am întrebat dezorientat.

— Nu reuşiţi să descifraţi inscripţiile? Vorbea o engleză corectă. A, da, sunteţi străin. Aţi binevoit să aterizaţi în Noua Zeelandă.

Mi-am oprit cu greu o exclamaţie.

— Noua Zeelandă? Insula sălbaticilor?!

Omul a ridicat o sprânceană.

— Ne vizitaţi în problema săpăturilor arheologice?

Ah, puteam să mă dau de gol. Şi n-aveam voie să dezvălui adevărul: că soseam din anul 1929, perioadă anterioară cu aproape o sută de ani. Ce mult se schimbase lumea între timp! Trebuia să fiu prudent. Am întrebat într-o doară:

— Găsesc undeva un hotel mai ca lumea?...

— Desigur. Totul e aranjat. Guvernatorul ştie că aţi aterizat şi că aparţineţi unui trib străin. Sunteţi aşteptat. Consiliul se întruneşte în plen. În spatele coloanei a patra vă aşteaptă tubomobilul care o să vă ducă numaidecât la destinaţie. Vă rog să poftiţi!

— Vă mulţumesc, după dumneavoastră...

Omul mă privea uimit.

— De aici? În clipa aceasta eu mă găsesc în clădirea centrală, la două sute de kilometri de înţelepciunea Voastră.

Simt că lumea se învârteşte cu mine. Nu cumva am de-a face cu un nebun!

— Vă rog să mă iertaţi că nu am venit personal să vă întâmpin. Am trimis însă proiecţia mea. Îmi pare rău, nu ştiam că s-a defectat aparatul...

Am întins braţul spre umărul celui din faţa mea, dar n-am întâlnit decât aerul. Braţul mi-a căzut lângă corp, fără vlagă. Însă năluca mă privea zâmbind.

— Aşadar, la tubomobil! Consiliul vă aşteaptă! La revedere!

S-a auzit un pocnet şi arătarea a dispărut cu viteza cu care dispare o bilă de fildeş în mâna scamatorului.

M-am frecat la ochi şi, clătinându-mă ameţit, am luat-o pe lângă coloane. M-am dezmeticit abia lângă coloana a patra. Aici staţiona un fotoliu comod şi îmbietor, aflat într-un tunel săpat în perete. S-a auzit un bâzâit uşor. Cum m-am aşezat, s-a aprins o lumină, uşa s-a închis şi eu am coborât cu fotoliu cu tot ca într-o ecluză. Apoi am avut senzaţia că zbor cu iuţeala fulgerului prin tunel.

Peste două minute s-a deschis o trapă. Tubomobilul opreşte în mijlocul unui hol, fotoliul este săltat pe un podium şi eu mă trezesc la o masă rotundă. În jurul ei se află vreo douăzeci de bărbaţi cu feţele de o culoare galben-verzuie, tipuri exotice, din rasa australă, bine cunoscută mie din manualele de geografie. Poartă costume impecabile.

— Salve, străine!

Mi se adresează cu braţul ridicat insul din mijloc, cel care poartă în jurul capului o bentiţă aurie. Ceilalţi, cu mâinile încrucişate la piept, fac o plecăciune adâncă.

— Salve, guvernatoare! strig încântat. Sunt fericit că am posibilitatea să fiu oaspetele dumneavoastră, sunt fericit că am venit în epoca... scuzaţi, că am ajuns să trăiesc în epoca triumfului definitiv al raţiunii, culturii şi civilizaţiei umane, epocă în care fiului unui continent îndepărtat al planetei noastre se acordă o astfel de primire, aici, în Noua Zeelandă, unde, în urmă numai cu o sută de ani, canibalii ameninţau cu o moarte groaznică. A învins, deci, tehnica! Egalitate şi Fraternitate pe pământ! Şi aviaţia, radiofonia, şi minunile proiectate în spaţiu, şi tubomobilul au ajuns în Noua Zeelandă! Şi toate minunatele înfăptuiri ale Geniului şi înţelepciunii! Şi primirea asta!... Vă rog să mă scuzaţi, nu găsesc cuvinte care să exprime toată bucuria mea. Vă mulţumesc, domnilor, vă mulţumesc...

Simt că mă năpădesc lacrimile. Mă înclin de câteva ori, tulburat.

Guvernatorul, cu vădită mândrie, dă din cap aprobator. Apoi îmi

răspunde politicos, cu modestie:

— O, străine, dar e firesc să fie aşa. Nu trăim în întunecatul ev mediu şi-i firesc să-l primim pe cel ce vine la noi aşa cum o cere conştiinţa unei naţiuni culte, luminate, cum o cer ştiinţa, civilizaţia. Să-l primim după posibilităţile pe care dezvoltarea igienei — noi nu uităm nici o clipă igiena — ni le oferă! Dorim înţelepciunii Voastre să se simtă bine printre noi. În ce ne priveşte vom face totul să vă petreceţi după-amiaza plăcut şi sănătos în mijlocul nostru. La ora cinci, Oglinda Vie va prezenta un spectacol de gală în cinstea voastră, la ora şase se vor desfăşura manifestări sportive, iar la ora opt va avea loc ceremonia festivă de adio, organizată sub cupola catedralei Tam-Tam, unde directorul academiei muzicale va interpreta cântece naţionale. Oaspeţii vor sosi la banchet în jurul orei zece. Ne vom strădui să răsplătim apariţia voastră amabilă şi generoasă cu multă veselie, aşa cum se cuvine. Doriţi ceva răcoritor? Sau poate o gustare?

Întrebarea e cât se poate de curtenitoare, dar a venit pe neaşteptate, iar zâmbetul jovial care o însoţeşte mi se pare ciudat în raport cu tonul festiv al celor spuse mai înainte, încât îmi cam pierd cumpătul. Încerc totuşi să-i răspund fără sfială.

— O, vă mulţumesc, nu mi-e sete. Şi nici foame nu-mi este. Am servit masa pe nava spaţială. Nu mă ating de nimic până la banchet. Vreau să-mi păstrez pofta de mâncare pentru atunci.

Mă priveşte surprins, apoi aruncă o privire uimită celor din jur. Aceştia ridică din umeri, nedumeriţi.

— Hm, mormăie cam încurcat guvernatorul. Mi se pare că nu sunteţi pe deplin lămurit asupra obiceiurilor noastre. În privinţa banchetului, nu înţeleg la ce vă gândiţi. Pentru că nu prea văd cum aţi putea să vă arătaţi apetitul.

— Cum, domnule guvernator? Nu aveţi obiceiul să-l invitaţi la banchet pe sărbătorit?

— Dacă vreţi să-i spuneţi invitaţie... În orice caz vă putem asigura că vom aduce la îndeplinire obiceiurile sacre ale tradiţiilor noastre, ţinând seama în cel mai înalt grad de cerinţele civilizaţiei moderne, ale omeniei şi, să nu uităm, ale igienei! Calităţile fiziologice ale înţelepciunii Voastre vor fi apreciate de cei mai vestiţi profesori în medicină şi, înainte de a fi introdus în cuptorul electric sterilizat, chirurgul nostru cel mai bun vă va tranşa, ţinând cont de sosurile şi garniturile care vi se potrivesc.

În sfârşit, am înţeles.

Banchetul programat pentru diseară vor să-l organizeze nu atât pentru mine, cât mai ales din mine...

Unde mă aflu? Oare am nimerit în junglă? Oricum, principalul e că omenirea progresează.

NOUA ILIADĂ

I

Blocul de gheaţă în care mă aflam începu să se topească; mai întâi mi-am mişcat membrele înţepenite, apoi, ceţoasă, trezită parcă dintr-un somn greu, a început să-mi revină şi memoria.

Mi-am adunat gândurile.

Îmi aduceam aminte cu precizie că fusesem congelat în capsula frigorifică inventată de profesorul Shoover. Noutatea acestei maşini consta în aceea că, printr-un proces treptat, lent, erau oprite toate funcţiile vitale. După părerea lui Shoover, corpul uman congelat în acest fel putea fi păstrat, într-un sicriu de gheaţă, timp de milenii, urmând ca la o dată prestabilită un mecanism corespunzător să topească gheaţa. Persoana înviată avea să iasă din capsulă nevătămată şi în deplinătatea facultăţilor sale. După toate aparenţele, experimentul reuşise.

Mi-am pipăit trupul: eram eu, întreg şi în viaţă. În clipa următoare am deschis ochii. Mai întâi mi-am aruncat privirea asupra ceasornicului; ştiam că acele acestuia fuseseră potrivite de Shoover la o dată fixă.

De uimire era să îngheţ din nou.

Cinci mii de ani zăcusem în frigider!

Asupra timpului eram perfect edificat, dar nu ştiam încă unde mă aflu! Ameţit cum eram, la început nu mi-am adus aminte.

O privire aruncată pe fereastră mi-a împrospătat însă memoria.

Sigur că da! Oraşul acesta nu putea să fie decât New York-ul! Schimbările petrecute de-a lungul a cinci milenii nu puteau anula impresiile de odinioară. Dar chiar de le-ar fi şters, ţărmul înverzit al oceanului, ce se desluşea prin fereastră, mi-ar fi adus aminte oricum de Oraşul Oraşelor.

Da, îmi aminteam totul. Aici, la New York, fusesem conservat în gheaţă, pe la începutul secolului douăzeci.

Şi totuşi, cât de mult s-a transformat oraşul de atunci!

Părăsind capsula, m-am convins din prima clipă că ceea ce visaseră utopiştii în legătură cu revoluţia tehnică nu era simplă himeră, nici exagerare. Dimpotrivă, ei îşi reprezentaseră destul de palid viitorul. Contemporanii mei ar putea să-şi facă o vagă imagine despre cele văzute şi auzite de mine dacă şi-ar aminti filmele naive ale deceniului

doi, cum ar fi filmul despre Acropole, de pildă, dar până şi această imagine ar fi sărăcăcioasă, palidă în raport cu realitatea. Mă gândesc la comparaţia asta doar în lipsă de una mai convingătoare, pana, creionul, aparatul de filmat fiind incapabile să arate ceea ce devenise New York-ul între timp.

Să ne imaginăm o îngrămădire de clădiri ce se înşiră la nesfârşit pe orizontală şi pe verticală; mii de turnuri Babel aşezate unul lângă altul în arc, cu vârfurile în nori, se ridică în jurul unui uriaş crater central. Etajele turnurilor înalte cât munţii sunt legate între ele prin labirintul fantastic al culoarelor şi podurilor ce urcă, îngustându-se, în spirale de douăzeci-treizeci de nivele, iar din turnuri se prăvale spre gura craterului un torent luminos, roşu, azuriu şi argintiu, pentru ca din crater să ţâşnească apoi culorile curcubeului, luminând această arenă mirifică, până hăt departe către stele. Şi toate acestea însoţite de un vuiet, de un muget ce mă înfioară. Uneori am impresia că urletul a milioane de clacsoane, de sirene şi de tunuri s-a unit cu murmurul pădurilor şi cu strigătul unei omeniri dezlănţuite într-un uragan de sunete.

Aproape o jumătate de oră am rămas aşa, împietrit, cu privirea spânzurată de înălţimi. Mi-a trebuit o jumătate de oră ca să fac o descoperire uluitoare.

În raport cu monumentalitatea priveliştii şi cu intensitatea zgomotului, animaţia din jur părea surprinzător de redusă. Ce-i drept, torentele luminoase se prăvăleau fără întrerupere, revărsarea caleidoscopică a efectelor de lumină nu se oprea nici o clipă, dar pe culoare, pe poduri, pe străzi, la ferestre n-am văzut nici furnicarul viu al mijloacelor de transport, nici mulţimea tumultuoasă care să poată justifica acel concert bubuitor de sunete. Pieţele erau goale, pe poduri nici o fiinţă vie, nimic din acea forfotă caracteristică, fără de care totul ar fi fost de prisos. La început m-am gândit că poate era duminică sau vreo altă sărbătoare. Apoi m-a cuprins un sentiment apăsător, de teamă.

În sfârşit, după ce a mai trecut o jumătate de oră, am observat mişcându-se ceva, nu prea departe, între două turnuri: aruncându-şi pentru o clipă umbra asupra pilonilor unui pod, a apărut un ciudat aparat de zbor; ca un zmeu, şerpuind printre turnuri, s-a rostogolit de câteva ori, s-a înălţat şi a dispărut iar.

Mai târziu, la nivelul celui de al zecelea pod am descoperit ceva ce semăna cu un tanc: a ţâşnit de sub bolta unei porţi, a alergat o vreme, ca să dispară apoi în întunericul altei porţi. În acelaşi timp am auzit parcă şi nişte ţipete îndepărtate.

Asta a fost tot.

Deasupra acestei privelişti pustii, înspăimântătoare, cerul se arcuia întunecat, misterios, înstelat.

Am pornit la drum împleticindu-mă; locul în care mă aflam se găsea prin părţile unde odinioară fusese podul Brooklyn. Am luat-o spre centru, gândindu-mă că mă voi urca în prima maşină sau că voi găsi pe undeva un telefon.

Îmi era foarte greu să-mi explic de ce nu întâlneam nicăieri măcar un om. Din această cauză, neliniştea care mă cuprinsese continua să crească. După ce am mers pe jos mai bine de o oră, am ajuns la acea poartă uriaşă care marca parcă printr-un uriaş zid circular intrarea principală în oraş. Lângă poartă am văzut două scări cu trepte largi, iar la câţiva paşi spre dreapta se prăvălea vuind un torent albastru.

Şi nicăieri niciun mijloc de locomoţie!

Am hotărât să urc treptele uneia din scări. Aveam ce urca, şi când am ajuns la primul palier al uriaşului sistem de terase începusem să fiu îngrijorat de-a binelea. M-am aşezat pe un cub de marmură aflat în cale, ca să mă odihnesc puţin.

Şi atunci am zărit primul om.

Cred că el m-a văzut întâi.

Era un bărbat înalt, cu părul vâlvoi, gol puşcă. Avea chipul acoperit aproape în întregime de o barbă deasă, iar ochii îi străluceau îndărătnici. A scos un strigăt ciudat, gutural. L-am văzut bine. A luat-o la fugă, apoi a dispărut.

Eram atât de surprins, încât n-am apucat să scot nici o vorbă. M-am ridicat doar de pe cubul de marmură. Dacă mi-ar fi apărut în faţă o fetişcană cu înfăţişare de marţiană, înveşmântată într-un costum de aluminiu, cu aripi şi motoraşe din care să iasă fulgere — pentru că mai degrabă mă aşteptam la aşa ceva, având în vedere cei cinci mii de ani care trecuseră — n-aş fi ezitat o clipă să-l recunosc pe descendentul târziu al generaţiei mele. Dar un bărbat în pielea goală, ars de soare, cu barba stufoasă, în această epocă şi-n acest cadru!

Vrând parcă să adâncească şi mai mult confuzia, în clipa următoare acelaşi bărbat s-a aruncat cu faţa la pământ, aidoma băştinaşilor din Patagonia când apărea Fernando Cortez. Tremura şi făcea plecăciuni, repetând ca într-un bocet un cuvânt necunoscut:

— Dei-me! Dei-me!

La strigătele lui, de sub poarta boltită a unui palat de marmură s-a ivit un alt bărbat. Era un ins vânjos, cu ţinuta mândră. De umăr îi atârna neglijent un văl ciudat, croit dintr-un material umed-strălucitor. În mână ţinea un buzdugan şi încă un obiect. A strigat la cel ce se zvârcolea pe jos, l-a împins cu piciorul, apoi şi-a ridicat capul spre mine.

Am bâlbâit ceva.

La câţiva paşi de mine s-a oprit, a ridicat buzduganul şi l-a rotit deasupra capului. Am încercat să mă feresc. El mi-a dat a înţelege că nu voia să-mi facă vreun rău, dar nici eu să nu-i fac, că nu se teme de

mine.

Cumplit de înspăimântat, am încercat să mă fac înţeles prin semne. Mă privea atent, dar nu-mi răspundea. Parcă voia să-mi atragă atenţia că se întâmplă ceva în spatele meu. M-am întors şi în lumina îndoielnică a torentului, la o depărtare onorabilă, adunaţi în semicerc, am văzut alţi sălbatici goi sau aproape goi: mai toţi aveau arme primitive, câte o suliţă, câte un buzdugan. Dumnezeu ştie de unde apăruseră pe neobservate. Poate de sub scări. Prudent, şeful — n-aş putea să-i spun altfel — s-a mai apropiat puţin. Ridicându-şi braţul, a spus ceva.

Am încercat şi eu să vorbesc.

Atunci, în spatele meu s-a auzit un ţipăt ascuţit, animalic. Aruncându-se cu faţa la pământ, unul dintre sălbatici a arătat îngrozit spre şosea. Ceilalţi s-au împrăştiat, au dispărut în câteva clipe, ascunzându-se cu o iuţeală inexplicabilă, pe unde au putut. Câţiva luptători care nu apucaseră să se ascundă au început să-şi arunce la întâmplare suliţele. Şeful, uitând cu totul de mine, a încercat să-i îndrume, strigând nervos la ei. Apoi a început să se retragă şi el.

M-am întors zăpăcit în direcţia de unde se părea că vine primejdia necunoscută şi, fără să-mi pot stăpâni uimirea, am exclamat aproape bucuros:

— În sfârşit, un vehicul!

Pe şosea gonea cu o viteză nebună ceva ce semăna cu automobilele de odinioară. În faţă avea nişte roţi late, în lături, de ambele părţi, aripi extraplate, iar deasupra un volan ridicat în sus aidoma unui periscop. Arătarea îmi amintea cumva de maşinile-rachetă tip Opel, dar era cu mult mai complicată.

În sfârşit, nimerisem totuşi într-un loc potrivit! Printre oameni civilizaţi!

Am fluierat, ca să atrag atenţia şoferului sau pilotului asupra mea. Dar cel din vehicul nu m-a luat în seamă, a trecut în goană pe lângă mine, urmărind pe unul dintre sălbatici care încerca disperat să se salveze. L-a ajuns, un răcnet a izbucnit în noapte, apoi nu s-a mai auzit decât zgomotul strident al vehiculului.

Am alergat într-acolo. Vehiculul s-a întors, o clipă s-a ridicat pe roţile din spate, părând că vrea să se înalţe în aer.

Însă a recăzut, s-a învârtit de câteva ori în jurul axei sale, apoi a început să alerge ţăcănind, bubuind, gâfâind pe-o serpentină, de parcă ar fi căutat ceva. Deodată s-a oprit, drept în faţa mea, s-a retras puţin şi, pe neaşteptate, scoţând un zgomot tunător, s-a îndreptat spre mine.

I-am făcut semne, am ridicat braţul.

Când a ajuns la vreo doi metri, mi-am dat seama îngrozit că voia să mă calce, că nici gând nu avea să reducă viteza sau să mă ocolească...

M-am aruncat într-o parte, scoţând un strigăt de groază. M-a atins

doar cu capătul aripii, dar şi asta mi-a fost de ajuns. M-am prăbuşit pierzându-mi cunoştinţa. În ultima clipă, din instinct de conservare şi cu sentimentul celei mai mari disperări, mi s-a întipărit în minte gândul că în interiorul vehiculului nu se găsea nimeni.

II

Revenindu-mi (pentru a doua oară în decurs de câteva ore), mai întâi am recunoscut pereţii; sentimentul că mă aflu iar într-o încăpere cunoscută era liniştitor ca un murmur. Pereţii erau acoperiţi de o crustă verzuie-poroasă; la început, îmi amintesc bine, avusesem impresia că mă aflu într-o baie. Lângă pereţii goi nu se vedea nimic, nici o mobilă, niciun ornament.

Mi-am întors capul. Atunci, alături de mine s-a mişcat ceva şi am tresărit. Am desluşit un chip brăzdat de riduri pe care le săpaseră vârsta şi suferinţa. Din orbitele adânci mă priveau cu atenţie doi ochi inteligenţi.

Ne-am măsurat în tăcere vreo câteva minute: eu — clipind des, gânditor, puţin tulburat încă de lovitură, el — cu compasiune, încurajator, familiar.

— Shoover! am exclamat deodată, revenindu-mi cu totul şi încercând să mă ridic.

— Eu sunt. Stai liniştit, odihneşte-te. Eşti încă slăbit. Ai primit o lovitură zdravănă.

Îmi aminteam tot ce se întâmplase.

— Shoover! Visez? Cum ai nimerit dumneata aici?

A zâmbit.

— E curios, nu-i aşa? O astfel de întâlnire după aproape cinci mii de ani. Dar ţi-am spus încă de atunci...

— Ce mi-ai spus?

— Ai uitat, desigur. Ori n-ai fost atent, erai cam surescitat când ai intrat în capsula frigorifică. Ţi-am spus că la opt-nouă ani după dumneata, urmându-te, mă voi congela şi eu. Se pare însă că n-am potrivit bine mecanismul deşteptător şi m-am trezit mai repede.

Am sărit în picioare, cuprins de o puternică emoţie, de bucuria ameţitoare a solidarităţii umane. Mai întâi m-au podidit lacrimile, apoi am început să râd din toată inima.

— Shoover, dragule! Bătrâne scump!

L-am îmbrăţişat furtunos. El s-a scuzat în felul său obişnuit.

— Haide, haide. Linişteşte-te. Am să-ţi spun atâtea. Pe cât se pare, eşti încă dezorientat. Nu ştii nimic.

— Da, da, te rog, spune-mi totul.

— Mi-am potrivit deci deşteptătorul, dar m-a trezit mai curând. Cu

vreo douăzeci de ani.

— Ce vorbeşti?! Dumneata, de douăzeci de ani...

— Da, trăiesc aici de aproximativ douăzeci de ani. În lunile din urmă am bănuit că se apropie şi trezirea dumitale. Îţi poţi închipui cât de mult am aşteptat-o. Mai ştiam că, slavă domnului, capsula dumitale e nevătămată, numai că stratul de platină o făcea inaccesibilă. Din păcate, data exactă, adică ziua trezirii dumitale, nu mi-o aminteam. De două săptămâni mă învârt pe aici, aşteptându-te. Am întârziat doar câteva ore şi era să-ţi fie fatal.

— Da... A fost îngrozitor... Sălbaticii aceia, ca maimuţele... Iar pe urmă maşina aceea înaripată, fără nici o fiinţă vie la volan... Shoover dragă, ce-i asta? Unde ne aflăm? În ce epocă am nimerit? Cine sunt, ce sunt ăştia?

— Calmează-te, te rog. În curând ai să înţelegi totul. Deocamdată e important că suntem în siguranţă.

Abia acum am cercetat mai atent încăperea în care ne aflam. Era o cameră goală, pătrată ca formă, cu o singură fereastră. Pe pereţi, o crustă groasă ca în peşterile cu stalactite. Patul pe care zăcusem era mai degrabă un culcuş. Nişte paie fuseseră aşternute între două plăci grosolane. Shoover îmi observă uimirea.

— Te rog să mă scuzi că nu pot să-ţi ofer mai mult confort. Asta e locuinţa mea de vreo zece ani şi ai să te convingi că pot să fiu mulţumit de ea. Că-i aproape o vizuină? Tot ce se poate. În orice caz, mi-a fost destul de greu să te târăsc până aici. Ia priveşte pe fereastră.

Împleticindu-mă, m-am apropiat de deschizătura din perete. Era una din ferestrele uriaşelor turnuri, poate pe la etajul cincizeci. Jos, la adâncimi ameţitoare, se zărea Oraşul. M-am holbat la Shoover.

— Atât... Doar atât e în stare să-i ofere omului cel de al optulea mileniu al civilizaţiei şi culturii?

Dădu din cap într-un fel ciudat, trist.

— Cultură? Civilizaţie?... Of, ce surprize te aşteaptă. Deocamdată îţi atrag atenţia doar asupra unui detaliu: n-ai observat că tot Oraşul — aşa cum i-ai zice dumneata — e acoperit de un strat stalactitic, ca şi pereţii aceştia?

— Da, desigur... Mi s-a părut cam ciudat...

— Asta însă nu e rezultatul activităţii umane. Totuşi, n-am recăzut în epoca peşterilor din CroMagnon, cel puţin în ce mă priveşte pe mine, fiul unei epoci fericite, paradisiace, rătăcit în milenii. Eu, datorită unei munci de douăzeci de ani şi învăţămintelor desprinse din amintirile de acum cinci mii de ani, am ajuns să fiu cineva. Am şi o slugă printre animale... Ia uită-te...

Într-un colţ se zărea o nişă. Shoover s-a dus într-acolo şi s-a lăsat în genunchi. Mai întâi a fluierat, apoi a scos nişte sunete răguşite.

În nişă s-a mişcat ceva. S-a auzit un hârâit, am văzut o licărire

strălucitoare şi imediat au apărut două ţevi. Pe urmă, înaintând pe patru roţi mititele, a ieşit ceva triunghiular şi foarte plat, având o deschizătură largă în faţă; deschizătura se lărgea şi se strângea aidoma fălcilor. Obiectul era metalic şi semăna cu aspiratoarele de odinioară. Însă apăruse la chemare. Toată povestea mi se părea atât de terifiantă, încât am simţit că dau îndărăt de spaimă. Shoover m-a liniştit:

— Nu-ţi fie teamă, nu muşcă! E cât se poate de domestic.

— Cum adică nu muşcă?! Ai înnebunit? Cum ar putea să muşte? Nu vezi că-i un aspirator?

L-a cuprins un râs sănătos. În acest timp, aspiratorul continua să alerge gâfâind în jurul camerei, apoi, apropiindu-se de Shoover, şi-a ridicat una din ţevi şi, cu mişcarea obişnuită a câinelui care linge mâna stăpânului, a lăsat-o pe braţul acestuia.

— Aspirator? Ai dreptate, nici n-am observat până acum! Într-adevăr, seamănă cu aparatele acelea. E clar că strămoşii săi erau aspiratoare.

— Shoover, dumneata nu obişnuiai să faci glume de prost gust.

— Glume? Vorbesc foarte serios. Ai nimerit în plin. Animalul acesta trebuie să descindă dintr-o familie oarecare a aspiratoarelor de praf.

— Animal care descinde dintr-o familie de aspiratoare, de aparate?!... Shoover... lumea se învârteşte cu mine!

— În primii ani se învârtea şi cu mine, poţi să mă crezi. Până când, în sfârşit, am înţeles ce se petrece aici, ce se întâmplă cu lumea.

Între timp, aspiratorul s-a retras într-un colţ al bârlogului, unde s-a aşezat, retrăgându-şi ţevile sub corp. M-am lăsat şi eu pe grămăjoara de paie de alături, privindu-l pe Shoover, plin de o mare, o profundă nelinişte, de o teamă apropiată de leşin, de o adâncă şi surdă tristeţe: nu înţelegeam încă nimic, dar dacă a existat vreodată un Creator care a presimţit la un moment dat că fiinţa pe care şi-o crezuse nemuritoare, puterea pe care şi-o socotise nesfârşită şi bogăţia pe care şi-o ştiuse inepuizabilă se va prăbuşi — acest Creator trebuie să fi simţit ceea ce simţeam eu în clipa aceasta, nu pentru mine ca individ, ci ca reprezentant al întregii specii umane. Nu înţelegeam încă nimic, dar, cu inima strânsă, simţeam că voi afla îndată o mare, o ireparabilă nenorocire. Shoover devenise şi el foarte serios şi, ocolindu-mi privirea, începu să măsoare încăperea în lung şi în lat. Am şoptit:

— Vorbeşte, Shoover. Ce s-a întâmplat? Ce se întâmplă cu lumea?

Nu-mi aduc aminte toată povestea, cuvânt cu cuvânt. Însumând ceea ce mi-a relatat Shoover şi ceea ce am constatat eu însumi ulterior (în paranteză fie zis, dacă întâmplarea ar fi făcut să mă trezesc eu primul, n-aş fi înţeles, n-aş fi priceput, nu mi-aş fi putut imagina, din ceea ce vedeam şi mă înconjura, nici în douăzeci, nici în patruzeci de ani ce se întâmplase aici), aş putea spune că fusese nevoie de geniul

lui Shoover, de un geniu darwinian şi laplaceian pentru a deduce trecutul din prezent şi a creiona acea imagine inteligibilă pe care o înfăţişez aici, în cele câteva fraze ce urmează.

Iată ce s-a întâmplat:

Începând cu secolul întâi al mileniului al treilea socotind de la Cristos, rupând orice zăgazuri, dezvoltarea tehnicii luase proporţii pe care noi, cu concepţia noastră de azi asupra ştiinţelor naturii, nu le putem nici imagina, nici înţelege. Comparaţia cea mai edificatoare ar fi, poate, aceea că mijloacele tehnice pe care noi le numeam maşini şi unelte, apărute în proporţii de masă şi în forme infinit de variate, au schimbat înfăţişarea lumii, faţa Pământului, la fel cum, după răcirea scoarţei, această faţă s-a schimbat datorită proceselor de mişcare, creştere, înmulţire pe care în mod curent le numim Viaţă, adică de mulţimea pestriţă a plantelor, animalelor şi oamenilor. Lumea se umpluse de aceste obiecte realizate din materii anorganice, din metale, din minerale, din sticlă, având o existenţă autonomă şi fiind capabile să acţioneze în slujba a tot felul de ţeluri; ele executau diferite sarcini, iar mişcarea le era pe atunci dirijată, bineînţeles de om. (Cunoscând acest proces, mă exprim foarte greu cu noţiunile rudimentare ale secolului douăzeci; dar n-am altă soluţie dacă vreau să fiu înţeles măcar în linii generale.) Pe suprafaţa Pământului, în apă, în aer mişuna o multitudine de vehicule; roţile, elicele se învârteau, maşinile uruiau, radioul urla, aparatele de proiecţie fulgerau. Această mişcare, această forfotă, zgomotele şi fulgerele îndepărtaseră încetul cu încetul în întregime acea slabă mişunare şi ciripire cu care odinioară viaţa împestriţase şi animase pământul şi apele. Dar toate acestea deocamdată nu puteau să însemne schimbarea radicală a ordinii de până atunci a lumii, pentru că, aşa cum am mai spus, maneta şi volanul maşinilor şi uneltelor se aflau în mâna omului; maşinile, pe atunci neînsufleţite, au fost făurite şi utilizate de om pe linia amplificării şi perfecţionării existenţei proprii. Vehiculul, indiferent dacă e vorba de un automobil sau avion, era o prelungire extrem de dezvoltată a organului mişcării, a piciorului, la fel cum radioul arunca la depărtări vocea omului, iar telescopul şi microscopul imitau la proporţii infinit mai mari funcţia ochiului omenesc.

Pasul cel mare, hotărâtor în schimbarea stării de lucruri, apariţia epocii noi poate fi socotită de la sfârşitul mileniului trei. După părerea lui Shoover, toate semnele arată că prima maşină independentă (evit în mod conştient cuvântul „automat“ pentru a nu da loc la confuzii) a apărut pe Terra în acea perioadă. E foarte probabil, ba, mai mult, e aproape cert că a fost realizată de om; ideea posibilităţii ei apăruse în mintea unui om, iar pe baza acestei idei tot un om o realizase din metal şi minerale, precum altădată, după unele legende, însuşi omul a fost plămădit din pulberea Pământului.

Această primă maşină autonomă (cercetările lui Shoover duc la concluzia că fusese un fel de vehicul) se deosebea de cele precedente prin aceea că mişcările ei erau dirijate de un mecanism intrinsec, destinat slujirii propriilor ţeluri. Evit noţiunea de homunculus, deoarece acesta este imaginat de regulă ca un mecanism complex care-l imită pe om, săvârşeşte fapte umane. Aici era vorba de altceva, de mult mai mult. Maşina aceasta fusese făurită cu concursul a diferite forţe, astfel încât să-şi procure singură tot ce-i era necesar. Odată pornită, circula sau gonea atâta timp cât îi permitea energia (benzină sau electricitate) cu care se alimenta; când energia era pe terminate, un mecanism automat, bazat, evident, pe reactivi chimici, conducea maşina într-un loc unde găsea benzina sau energia trebuitoare. Aici se alimenta automat, să zicem cu benzină, continuând apoi să gonească (şi aici putem întrebuinţa fără rezerve această noţiune) până când i se făcea foame din nou. Nu existau niciun fel de temeri că în lipsa raţiunii, adică fără să stea cineva la volan, maşina s-ar ciocni, zdrobindu-se. Era prevăzută cu tot felul de antene şi tentacule extrem de sensibile, care, sesizând obstacolele din calea sa, o îndreptau automat la dreapta sau la stânga. (Am văzut doar cu toţii astfel de jucării automate, pline de haz, cărăbuşi care nu cad de pe masă, fluturi care ocolesc în zbor o sticlă.)

Înzestrată cu această capacitate, pe drept cuvânt maşina putea fi numită, în accepţiunea terestră, primul perpetuum mobile. Însă această maşină executa un ciclu de mişcări doar atâta timp cât organele sale, diversele resorturi, osii şi roţi dinţate nu se uzau, nu se consumau.

De aici nu mai era decât un pas.

Nimic nu împiedica, în principiu, construirea unui mecanism automat care să-şi înlocuiască din proprie iniţiativă piesele uzate cu altele noi, dacă erau la „îndemână“ lui. Ce ar împiedica, la un moment dat, ca în interiorul unei maşini aproape complet uzate să se pună în mişcare un automat, aflat până atunci în repaus, care, utilizând diferite forţe motrice, să realizeze, din materiile existente pretutindeni, o maşină identică cu ea însăşi?

Să nu uităm că şi în uzinele noastre de maşiniunelte — bineînţeles, pentru început sub supravegherea omului — maşinile erau făcute tot de maşini.

Din cele spuse până aici e lesne de înţeles ce s-a întâmplat.

La sfârşitul mileniului trei, pe Pământ au apărut maşini şi automate, minuni ale tehnicii, cu forme şi mişcări ciudate, născocite din capriciul, din pura curiozitate a unui geniu ingineresc. Aceste maşini şi automate nu mai erau însă în slujba vreunui scop uman. Privite din punctul de vedere al omului, aveau o existenţă aparte, autonomă, lipsită de scop şi de sens, totuşi o existenţă. Alergau, se roteau, săreau,

zburdau. La anumite intervale se duceau ori aterizau la sursele de petrol, de benzină, de electricitate sau de radiu, se alimentau şi-şi continuau jocul. După câţiva ani sau câteva decenii de uruit se retrăgeau liniştite în apropierea minelor, a depozitelor de metale şi, fără gălăgie, începeau să lucreze asemeni omizilor care spre sfârşitul vieţii se retrag şi, cu mişcări mecanice, îşi depun ouăle din care cu timpul ies omizi asemănătoare lor. Uzându-li-se mecanismele, aceste fiinţe mecanice cu piesele încă intacte se apucau de treabă, făurind din metale şi alte materiale corespunzătoare noi maşini, asemănătoare lor.

Odată făurite, aceste maşini se mişcau, se hrăneau, se reproduceau, adică se înmulţeau.

Ce altceva era aceasta, dacă nu viaţă?

Se pare că în primul veac al apariţiei acestora oamenii n-au luat în serios aceste fiinţe independente. Nu erau periculoase. Cu ajutorul altor maşini neînsufleţite, de care se slujea, omul se apăra lesne de ele. O torpilă, un obuz, o furtună artificială le alunga din locurile unde apăreau din întâmplare, fără ca prezenţa lor să fie necesară. Nu erau utile, dar fuseseră tolerate. Salturile, rotirile, uruitul, mişcările lor bizare, groteşti, lipsite de sens constituiau, desigur, o distracţie pentru copiii de-atunci, aşa cum şi copiii noştri se distrau cu jucăriile mecanice.

În acea perioadă omul era încrezător şi avea de ce. Lumea era a lui, existenţa sa nu era ameninţată de nimic serios: forţele naturale de pe pământ, căldura, lumina, fulgerul, magnetismul fuseseră domesticite şi puse de mult în slujba lui.

Uitase însă de celelalte forţe ce se dezlănţuiau în spaţiu, adică dincolo de Pământ, pe scena imensă a Cosmosului.

Dezastrul mondial, al doilea potop sau a doua eră glacială, indiferent cum o numim, s-a produs, după calculele lui Shoover, la aproximativ trei mii de ani după ce ne-am congelat de bună voie. El fusese provocat de o furtună meteoritică. Totul s-a produs în mod cu totul neaşteptat. În apropierea Soarelui avusese loc o explozie, probabil era vorba de o cometă sulfuroasă, explozie care a afectat Pământul. Acel bombardament meteoritic fusese atât de puternic încât pur şi simplu măturase Luna de pe cer. Astrul s-a sfărâmat. În locul lui apăruse o altă Lună mai mică: era bomba meteoritică pe care o captase forţa de atracţie a Pământului, silind-o să se înscrie pe orbită şi să se rotească în locul vechiului său satelit natural. (La câteva zile după ce mă restabilisem, am văzut şi eu această nouă Lună. Un corp ceresc ciudat, de formă ovoidală, se profila pe cer; nu apucase încă să capete cuvenita formă sferică.)

Pământul rămăsese pe vechea-i orbită, nu i se schimbase nici înclinaţia axei. Suprafaţa lui însă fusese devastată cumplit.

Africa, America de Sud suferiseră grave inundaţii. Timp de câţiva ani Europa fusese pustiită de o arşiţă infernală (60—70 de grade!) care a secătuit-o, transformând-o într-un deşert; apoi crăpăturile adânci ale solului fuseseră inundate de ape, pentru ca, în cele din urmă, totul să rămână acoperit de o crustă groasă de gheaţă.

Urmase un an care nimicise şi bruma de viaţă ce mai rămăsese pe Pământ. Pare-se că ploaia meteoritică provocase uriaşe viitori în misteriosul spaţiu interplanetar; acestea smulseseră o parte din atmosfera terestră.

Pierise totul.

În acea vreme noi doi, Shoover şi cu mine, dormeam liniştiţi în sicriele noastre de marmură. E probabil ca un timp şi această parte a lumii, deci şi împrejurimile New York-ului, să se fi aflat sub apă sau acoperite de gheaţă, dar cu siguranţă că şi aici se făcuse simţită lipsa de aer; atunci se depusese şi crusta asta verzuie, de origine cosmică. Oraşul se păstrase în linii generale aşa cum fusese în anii 3000 — 3500 după Cristos, căci scheletul său de granit rezistase şirului de calamităţi naturale.

Şi în apropierea Polului Nord, prin părţile Alaskăi, s-a mai păstrat câte ceva. Undeva, pitit, ascuns prin peşteri subterane decenii, secole de-a rândul — abrutizat şi decăzut, uitându-şi strămoşii — rămăsese un trib sălbatic, nişte urmaşi prăpădiţi ai ultimului Adam şi ai ultimei Eve, reprezentanţi ai umanităţii, care supravieţuiseră catastrofei. Din bogăţia infinită a florei şi faunei rămăseseră doar câţiva oameni.

Pentru că, în afară de aceştia, tot ce fusese viaţă pierise fără urme. Germenii vieţii nu rezistaseră cumplitelor variaţii de temperatură.

Iar când, peste sute de ani, condiţiile meteorologice deveniră mai favorabile, acest trib sălbatic şi-a părăsit vizuina şi, ca odinioară din văile Gangelui, precaut, tremurând, a pornit spre sud.

Aceşti supravieţuitori ai omului nu-şi mai aminteau trecutul. Doar nişte legende, transmise din generaţie în generaţie, pomeneau de zeii de demult, care, semănându-le la înfăţişare, stăpâniseră acest Pământ: ei struniseră fulgerul şi furtunile.

Apoi legendele vorbeau despre sosirea Necuratului. Lumea fusese populată de monştri şi de fiare. De zmei şi de hidre, creaturi ale Necuratului.

Numai forţa zeilor ar fi fost în stare să le vină de hac. Doar o fiinţă dumnezeiască i-ar fi putut stăpâni şi vrăji.

Dumnezeu sau reprezentantul lui, de origine divină.

III

Shoover făcuse o pauză, aşteptând să-mi revin. Abia după aceea

adăugase, încet, cu capul plecat, fără ironie:

— Şi cine altul ar fi putut să fie acest reprezentant al lui Dumnezeu? Acum pentru ei sunt eu!

Mă apucase râsul, dar un râs amar.

— Dumneata, Shoover? Shoover — idolul sălbaticilor??

Ridicase din umeri.

— Ce vrei? Aş fi preferat să fiu docent la Universitatea vechiului New York. Însă n-am încotro, deocamdată sunt nevoit să accept acest rol. Doar pentru ei am căzut din cer. Şi nu încăpeau explicaţii. Ce-aş putea să le explic? Intelectul uman a degenerat până într-atât încât sălbaticii ăştia n-ar fi în stare să priceapă adevărul pe care, ca martor al măreţului trecut al omenirii, eu aş putea să li-l înfăţişez. Şi-apoi, cine ştie? Când uneori, în clipele libere, încerc să evoc trecutul, mai că-mi vine şi mie să cred că, pe atunci, la începutul secolului douăzeci, am fost cu toţii un fel de semizei! Ce zici?

— Într-adevăr... faţă de aceştia...

— Nu-i aşa? Ceea ce am fost noi, bagajul nostru de cunoştinţe sau capacitatea noastră de înţelegere ne deosebesc de aceşti degeneraţi şi ne situează deasupra lor în acelaşi fel în care imaginaţia unui nenorocit de ţăran din Grecia antică situa în raport cu sine, deasupra sa, noţiunea de semizeu din mitologie.

Rămăsese pe gânduri.

— Cine ştie? Poate că au existat cândva şi acei semizei... cum am existat şi noi...

Cuvintele declanşară în mine o lumină ciudată, ca şi cum aş fi văzut concomitent, ca printr-o perdea de ceaţă, luminându-se reciproc, trecutul şi prezentul.

— Mitologie...

— Ai cărei semizei suntem! Dacă stau să mă gândesc, la urma urmei, după concepţiile lor, nu e nimic exagerat în asta! Chiar dacă ar crede că sunt adevăratul Creator! Doar tot ceea ce a mai rămas din lumea veche, care, după părerea lor, a arătat întotdeauna ca azi, a fost într-adevăr creat, din nimic, de noi, nefericiţii oameni-zei, care ştim prin câte am trecut! Şi nu de către Necuratul sau Satana, aşa cum cred ei...

Rostise cu pasiune cuvintele acestea şi, dintr-o dată, parcă mă luminasem...

— Zmeii... fiarele... monştrii… mă bâlbâiam fără să vreau.

— Exact. Ei nici nu ştiu că vietăţile au pierit de pe faţa pământului, că acestea au existat vreodată! După dezastru au rămas doar afurisitele astea de maşinării care au rezistat gerului şi arşiţei. S-au înmulţit printre ruine, printre ruinele care pentru sălbaticii mei naivi reprezintă ceea ce a fost pentru noi natura, adică înlănţuirea formelor de relief: munţi, stânci.

— Crezi?

— Dacă cred? Ştiu! Adepţii mei consideră ruinele scorţoase ale New York-ului un... fenomen al naturii tot aşa cum noi considerăm că sunt Vezuviul şi Etna. Înţelege-mă, pentru ei tot ce am creat noi reprezintă un fenomen al naturii, creaţie divină! Pricepi acum de ce spuneam că din punctul lor de vedere au dreptate când ne cred zei? Mişună printre ruinele astea de colo până colo, înarmaţi cu buzduganele lor primitive. Clădirile vechi ori sala de recepţie a preşedintelui le par nişte grote sau nişte peşteri naturale, unde se pot ascunde de zmei. Pentru ei totul se reduce la atât!

— Aşadar... automobilul sau ce era... care mă lovise...

— Era unul dintre urmaşii târzii ai unui automobil construit în urmă cu două mii de ani de un nechibzuit de constructor, ca şi drăcia asta din colţ, unica mea vietate... domestică, pesemne vreun urmaş întârziat al unui aspirator nătâng, făcut şi acela să funcţioneze independent. Nici eu nu prea sunt în stare să stăpânesc maşinăriile astea: doar pe cel de aici reuşisem să-l cunosc întrucâtva; îi dibuisem un resort, un şurub cu ajutorul căruia putea fi făcut docil. Cât despre celelalte aparate — maşini zburătoare, automobile, sfârleze, avortonuri ale războaielor de ţesut, piane mecanice deşucheate — naiba le mai ştie mecanismul! Atacă, se apără, au o forţă teribilă, se găsesc printre ele şi mâncătoare de oameni, instalaţiile propulsoare funcţionând, probabil, pe bază de sânge omenesc. Şi ce mai uruie, ce mai vuieşte câte una!

— Într-adevăr! Uruitul acesta continuu e insuportabil.

— Bineînţeles! Pe vremuri, fonograful, radioul se găseau în slujba omului. Acum, scăpate de sub control, acestea nu sunt în stare decât să repete într-una vechile cântece. Auzi? Sunetul acesta, ce se distinge de celelalte?... E îngrozitor. Nu recunoşti în el o veche melodie de jaz a negrilor?

— E ca un muget prelungit...

— Pentru adepţii mei e la fel de înfiorător cum era răcnetul dinozaurului sau al mastodonţilor pentru strămoşii noştri. De altfel ei se luptă cu aceştia!

— Se luptă?

— Cum, n-ai văzut?

— Ba da... mi-amintesc ce îngroziţi erau când apăruse zmeul!

— La fel fugeau să se ascundă odinioară strămoşii noştri când erau atacaţi de reptilele zburătoare.

IV

Mult mai târziu, plimbându-ne pe stradă, în timp ce în ascunzişurile

lor fiarele urlau, am întrebat cu sfială:

— Dar viitorul?

Se opri la marginea balustradei de piatră rătăcind cu privirea către craterul Vechiului Oraş.

— Cine ştie? Valurile se umflă şi scad, se ridică din adâncul Timpului, se retrag, apoi se întorc iarăşi. Am ajuns acum în pragul unui nou val. Epoca se aseamănă cu ceea ce s-a păstrat. Noi, zeii cei vechi, am pierit, am părăsit Pământul; cât despre ei, cred din nou că pe Pământ istoria se repetă, că la început a fost omul, izgonit din paradis, silit să-şi câştige existenţa cu sudoarea frunţii, să scurme în pârloaga străbună, stropind-o cu roua sângelui său. Ce va urma? Suntem, probabil, martorii unei noi epopei, ne aflăm aproape de... leagănul unor viitori eroi, care vor ucide balauri — un Siegfried sau Hercule. Ca într-o nouă Iliadă. Mai e mult până se va naşte din nou Homer; ca să se nască, pe Pământ va trebui să se creeze un mediu prielnic pentru el. Trebuie învins Minotaurul, trebuie să i se taie Hidrei cele douăsprezece capete, trebuie învins şarpele de mare. Atâta vreme cât mai există măcar un singur monstru preistoric — nu-i aşa — nici vorbă nu poate fi de poezie, de civilizaţie.

— Dar s-o fi născut oare eroul noii epopei? S-or fi născut noul Siegfried, noul Hercule?

Mă privi în faţă.

— Îţi mai aduci aminte de acel tânăr şi mândru bărbat care nu s-a speriat când l-ai întâlnit, cu câteva minute înainte de apariţia balaurului?

— Desigur.

Făcu un gest care voia să arate ceva depărtat.

— Priveşte într-acolo!

În fundul craterului, sub o dâră roşiatică a Soarelui, se găsea un grup curios. Se aflau, aşezaţi în cerc, prăvăliţi cu faţa la pământ, nişte sălbatici goi, iar în mijlocul lor un bărbat — era el, îl recunoscusem — se apleca tocmai atunci şi aprindea ceva. Îndată se înălţă o trâmbă de foc şi fum. Grupul se ruga şi implora.

— O jertfă în toată regula, adusă zeilor mâniaţi.

— Oare la ce să fi dat foc voinicul?

— E vorba de rămăşiţele unei fiare răpuse. Ieri i-a venit de hac şeful de trib, Dei-me, cu buzduganul. Am văzut-o şi eu, era uşor de recunoscut. Dacă nu mă înşel, strămoşii ei fuseseră maşinile de tipărit cărţi.

LEGENDA DESPRE OMUL CU O MIE DE FEŢE

Urmează aici scurta evanghelie a anului 1943, adică a primului an al erei noi, aşa cum o ştim cu toţii, cei care trăim în acest an şi i-am fost martor, văzându-l cu ochii, auzindu-l cu urechile, palpându-l cu mâinile noastre pe el, cel cu o mie de forme.

Kurt Jozsef

I

Îşi consultă ceasul: era în ziua de 24 iunie, ora două şi jumătate după-amiază, când terminase totul. În laboratorul cu storurile trase ardea lumina; o stinse şi deschise larg ferestrele. Pentru ceea ce urma să mai facă nu avea nevoie de lumină artificială. Pe fereastră năvăleau în voie fasciculele galbene ale soarelui văratic.

Aruncă o privire în jur: instrumentele, aparatele aşteptau în ordine pe masa din laborator. În stradă se auzea uruitul maşinilor; micul vânzător de ziare striga în gura mare rezultatele bătăliei ce se desfăşura de zece zile în zona Canalului Mânecii. Pe faţă îi apăru un zâmbet abia perceptibil. O clipă rămase pe gânduri, apoi îşi aminti ce avea de făcut. Scoase o foaie de hârtie şi aşternu cu litere mari, citeţe, cele câteva rânduri care azi se păstrează la British Museum din Londra.

„Cadavrul din fotoliul de fier este al celui ce se numea Titus Telma. A fost doctor în biologie şi profesor la Universitatea din Haga. Provenea dintr-o veche familie de evrei; fusese un corp zdravăn, sănătos, de care m-am folosit treizeci şi trei de ani; a rezistat tuturor solicitărilor şi nu a avut nevoie de reparaţii; am fost mulţumit de el. De-acum încolo e puţin probabil să-l mai utilizez: cel care îl va găsi poate să-l păstreze ca amintire. Aparatura, laboratorul vor reveni discipolului meu Kurt Jozsef, însărcinat să înregistreze rezultatele experienţelor mele. De altfel, s-ar putea ca măsurile în acest sens să le

iau eu însumi“.

Închise stiloul şi-l puse pe birou. Oftă apoi din greu. Controlă încă o dată conducta, întoarse cu faţa spre fereastră scheletul din colţul încăperii şi consolidă firul de legătură. Porni discul razelor delta: în complicatele retorte fulgeră o lumină violacee, după care se făcu auzit un zumzet monoton, constant.

Era pregătit: îşi scoase halatul alb, puse pumnalul pe măsuţă şi se aşeză în fotoliul metalic. Îşi fixă de picioare plăcuţele din seleniu, având grijă ca trupul său să fie în contact cu firele. Privi îndelung spre fereastră, fluieră câteva măsuri, apoi închise ochii, apucă pumnalul, strânse cu amândouă mâinile mânerul şi cu o mişcare energică îl împlântă drept în inimă, smulgându-l apoi în acelaşi fel. Deschise iarăşi ochii şi văzu sângele ţâşnind la un metru şi jumătate; dădu satisfăcut din cap: nimerise drept în ventriculul stâng. Aruncă pumnalul şi se lăsă pe spate; simţea cum îi înţepeneşte corpul. Deschise gura, începu să numere în gând; numără cât îl ţinură puterile, urmărind cum i se scurge sângele. Se opri la nouăsprezece, când i se înceţoşă privirea şi i se puse un nod în gât.

Lumina violacee din retorte trecu în verzui, zumzăind tot mai puternic. O ultimă convulsie şi Titus Telma rămase în fotoliu, nemişcat.

Atunci, precum s-a scris, scheletul se însufleţi, păşi din colţul său şi, cu braţele scârţâind, întrerupse contactul. Îşi întinse oasele, orbecăi neîndemânatic printre instrumente, se aplecă asupra cadavrului şi-l pipăi curios. Se opri apoi lângă fereastră, scrâşnind surd din măselele calcefiate. Îşi scutură scăfârlia, zicându-şi parcă: aşa nu e bine. Deodată, amintindu-şi de ceva, se duse la fereastră, pe pervazul căreia se aflau pregătite de Titus Telma, două fire presate de liliac. Privi fix, înţepeni încet-încet şi rămase acolo lângă fereastră, pe când unul din firele de liliac începu să se umfle, să crească, să prindă viaţă, răspândind parfumul caracteristic. Se aplecă asupra cutiei în care, cu labele desfăcute, zăcea, dinainte pregătit, un şobolan mort. Şobolanul zvâcni, zvârcolindu-se un timp pe spate, se întoarse pe burtă şi, chiţăind, o zbughi din cutie, peste pervaz în jos, prin burlan, ajunse în stradă, se opri o clipă, traversă şi dispăru sub o poartă.

În laborator se făcu linişte, doar fasciculul violaceu al razelor delta mai zumzăia, dar şi acesta mereu mai slab, până când amuţi cu totul.

II

Din primele reportaje privind bătălia de la Kolm, pe scurt, s-au putut reconstitui următoarele: Oficial, sublocotenentul Strogoff, „zâmbăreţul“, a raportat cele întâmplate abia peste câteva luni, cu

prilejul interogatoriului. El a mărturisit că auzise despre povestea respectivă cu vreo trei-patru zile mai înainte de la soldaţi, dar nu i-a dat, bineînţeles, nici o atenţie, punând-o pe seama obişnuitelor himere ale fanteziei slavilor.

În seara premergătoare acelei bătălii de noapte, corpul ofiţeresc ţinuse un mic consiliu de război şi ordonase ca odată cu lăsarea serii — se aştepta o noapte cu clar de lună — să se înainteze neobservat până la poziţiile inamice, atacându-se prin surprindere.

Acţiunea reuşise doar pe jumătate; santinelele inamice dăduseră alarma, din care cauză primul lanţ de trăgători fusese întâmpinat de un foc puternic.

Plutonul pe care-l comanda sublocotenentul nu s-a angajat într-o luptă corp la corp, ci, la adăpostul unui gard viu, a atacat tranşeele inamicului de la vreo sută cincizeci de paşi. La lumina lunii se distingeau perfect detaliile cele mai mici. După un schimb intens de focuri care a durat un sfert de ceas, mai mulţi soldaţi din pluton s-au retras pe poziţii, raportând că avuseseră trei morţi: unul dintre ei zăcea chiar lângă sublocotenent.

Atunci, din tranşeea inamică apăru un cap, urmat mai apoi şi de corp; arătarea s-a căţărat pe parapetul de beton, a făcut un salt şi a pornit agale spre ei.

În prima clipă, sublocotenentul a avut impresia că cei de acolo trimit un parlamentar; cum soldatul nu semnaliza în niciun fel şi n-avea niciun steag asupra lui, abia când s-a apropiat mai mult au constatat că era înarmat. S-a oprit la jumătatea drumului şi şi-a aprins o ţigară.

Crezând că au de-a face cu un nebun (cazurile acestea sunt destul de frecvente), Strogoff, după cum a mărturisit el însuşi, i-a spus subofiţerului de lângă el să nu se tragă, dar soldaţii aflaţi mai departe au şi deschis focul asupra nebunului. Se pare însă că niciun glonte nu l-a nimerit, pentru că nebunul a înaintat încă vreo zece paşi, până la gardul viu, unde s-a întors cu faţa la el: avea o mutră obişnuită de răcan, din cele care se întâlnesc cu sutele printre soldaţi, cu trăsături dure şi ochi mici, de purcel. Tirul s-a întrerupt pentru o clipă, iar câţiva soldaţi s-au ridicat, surprinşi.

Inamicul se îndrepta spre Strogoff, ceea ce l-a surprins atât de puternic pe acesta, încât şi-a luat pistolul abia când, ajuns lângă el, soldatul s-a sprijinit de gard. Atunci ofiţerul s-a ridicat în genunchi şi l-a luat la ţintă. Soldatul, ţinându-şi calm arma, l-a întrebat într-o franceză impecabilă dacă el e comandantul plutonului.

Văzând că cel întrebat nu-i în stare să scoată un cuvânt — deşi vorbea bine franceza — soldatul i-a făcut un semn liniştitor şi i-a spus textual:

— Domnule sublocotenent, adunaţi-vă oamenii, retrageţi-vă şi

raportaţi că Titus Telma a somat corpul de armată rusesc, angajat în luptele de aici, să evacueze neîntârziat poziţiile pe care le ocupă, să depună armele şi să se încartiruiască la Kolm.

Convins că, într-adevăr, are de-a face cu un nebun, Strogoff nu şi-a folosit nici acum pistolul, ci i-a făcut subofiţerului de lângă el semn să-l dezarmeze pe dement. Nefiind de felul lui ceremonios, caporalul a ţâşnit din loc şi l-a lovit atât de tare cu patul puştii, încât victima şi-a pierdut echilibrul, dar, revenindu-şi, şi-a scos pistolul şi a tras în caporal, care s-a prăbuşit lângă gard.

Strogoff s-a dezmeticit în sfârşit — prea mult nu se putea ridica, deoarece de dincolo erau ţinuţi sub foc — a scos o mână prin gard, l-a înşfăcat pe nebun, l-a trântit la pământ şi, ţintindu-l în cap, a tras. Era sigur că a nimerit în plin, pentru că nebunul a rămas întins, nemişcat. În acest moment Strogoff aminteşte pentru prima oară de flăcăruia violacee; el susţine că a văzut ţâşnind din scăfârlia acelui soldat un mic fulger, însoţit de un sâsâit.

Ce-i drept, acest din urmă amănunt nu-l susţine cu tărie. De un lucru însă e sigur: în clipa următoare, flăcăruia violacee a apărut şi în dreptul capului caporalului, care s-a ridicat în picioare şi s-a întors către el. Bineînţeles, a crezut că acela nu a fost ucis, poate nici rănit, şi s-a trântit numai ca să-l inducă în eroare pe nebun. Strogoff susţine cu tărie că era acelaşi caporal, îl ştia foarte bine, avea pe cap boneta obişnuită a armatei lor. I s-a părut însă că visează când, din gura lui, l-a auzit pe nebun, în aceeaşi franceză impecabilă, având doar timbrul vocii puţin mai grav:

— Nu te ţine de şotii, domnule, nu-mi arde de glumă. Ajunge cu măcelul, cară-te şi raportează că Titus Telma a sosit.

Crezând că înnebunise şi caporalul său şi fiind el însuşi aproape să-şi piardă minţile, Strogoff a încercat să-şi calmeze omul. Acesta însă s-a apropiat de el şi l-a apucat de nasturele mantalei:

— Nu pricepi ce-ţi spun? a zis cu hotărâre.

Atunci, înfuriat, adus la disperare, Strogoff şi-a strigat în gura mare soldaţii, care se apropiau în fugă.

— Prindeţi-l... Împuşcaţi-l..., a gâfâit Strogoff, încercând să se desprindă de caporal.

Câţiva s-au aruncat asupra acestuia, dar caporalul i-a îmbrâncit cu amândouă mâinile, în timp ce — mai mulţi afirmă acest lucru — râdea de se prăpădea.

Un soldat şi-a împlântat baioneta în pieptul caporalului, care a căzut în genunchi, apoi s-a prăbuşit cu faţa la pământ. Câteva clipe au rămas cu toţii locului, gâfâind zgomotos. Unii s-au retras totuşi, simţind că, de fapt, lucrurile nu se vor opri aici, că printre ei bântuie o putere miraculoasă, ca în vise. Şi iată că flăcăruia violacee a reapărut, dănţuind, iar sublocotenentul s-a prăbuşit: cineva îi pusese piedică.

Atunci când şi-a ridicat privirea, soldatul inamic stătea cu piciorul pe pieptul lui, râzând şi ameninţându-l cu pumnul. Îi vedea limpede capul, rana de pe frunte. Din rana pe care i-o provocase chiar el se prelingea o şuviţă de sânge.

Despre ceea ce a urmat Strogoff îşi aminteşte ca de un coşmar, ca de o ilustraţie reprezentând Infernul lui Dante imaginat de un pictor futurist ieşit din minţi: totul părea alcătuit din linii strâmbe, tremurate. A strigat cu putere. Doi soldaţi s-au apropiat în salturi, trăgând amândoi odată în inamic; acesta l-a străpuns pe unul dintre ei cu baioneta, dar celălalt l-a lovit în cap cu patul puştii; soldatul s-a prăbuşit, dar în aceeaşi clipă s-a ridicat celălalt, pe care-l străpunsese mai înainte, şi s-a aruncat asupra tovarăşului său de arme, trântindu-l la pământ. De dincolo continuau să latre mitralierele, soldaţii se zăpăciseră, ridicându-se în picioare şi îngrămădindu-se; cinci... zece... cincisprezece au fost seceraţi... Un leş se rostogolea la vale, dar un altul sărea de jos şi se năpustea asupra celor vii, lovindu-i cu baioneta. Flăcăruia violacee apărea ba ici, ba colo, şi tot timpul se auzea un râs răguşit, strident. Era straniu să vezi cum se băteau, se sfâşiau, se măcelăreau soldaţii între ei, cum la un moment dat treizeci de inşi săreau asupra unuia, îl loveau cu patul puştii în cap, îl muşcau de gât, îi smulgeau o mână, îl călcau în picioare, îl striveau ca pe o râmă, iar în minutul următor se îngrămădeau în alt loc, sărind asupra celui care se năpustea ca un orb să-i înjunghie cu baioneta pe ai săi. Apoi s-a auzit un lătrat sau un horcăit prelung, mitralierele au început să răpăie mai puternic; pretutindeni cădeau ghemotoace mari, negre, care se desfăceau, se întindeau; cei ce se mai aflau în viaţă, aruncând arme, caschete, au luat-o la sănătoasa.

De dincolo, din tranşee, s-a ridicat atunci în rânduri compacte pâlcul inamic: „Uraa, uraa!“ se auzea de departe şi întreaga linie — şarpe pământiu — s-a pus în mişcare, venind spre ei.

Tot ce a urmat i s-a părut văzut de sus, parcă de undeva din înălţimi. Avea senzaţia (a mărturisit el peste câteva luni, la spital, când — revenindu-şi — încă se mai îneca de râs) că priveşte un spectacol de marionete absurd. Nişte păpuşi rigide de sârmă care săltau şi cădeau, rămâneau fără cap, dar se băteau mai departe cu înverşunare, dispăreau cu zecile prin, trapă, ca să reapară cu capul în jos, strâmbându-se, sărind orbeşte din sufită, fără mâini şi fără picioare. Îşi mai aducea aminte că se amuzase ca niciodată; că înainte de a-şi pierde cunoştinţa râdea în hohote, aşa cum nu mai râsese de mult, din anii copilăriei.

III

E interesant că nici după retragerea de la Kolm nu s-au găsit prea mulţi care să creadă în existenţa lui Titus Telma. Cercurile oficiale făcuseră totul, ce-i drept, pentru a evita recunoaşterea anumitor fapte evidente. Corpul trei de armată evacuase într-adevăr poziţiile ocupate şi se retrăsese pe o nouă linie de apărare, în spatele Kolmului: comunicatele oficiale anunţaseră însă în termeni strategici obişnuiţi cauzele retragerii. Din articolele confuze publicate în presă nu se înţelegea nimic, iar relatările martorilor oculari nu lămureau lucrurile. Foarte mulţi jurau că-l văzuseră pe Titus Telma, că au şi discutat cu el, dar fiecare îl descria într-alt chip; or, fiind vorba de un nume, imaginaţia mulţimii nu putea să şi-l reprezinte decât sub forma unei singure persoane. Ştirile corespondenţilor de război, publicate sub titluri ca „Panica de lângă Kolm“ sau „Psihoza de masă de la Kolm“, păreau mai degrabă nişte fantasmagorii care vorbeau despre încăierări confuze şi debandadă. Însă Titus Telma era prezent peste tot şi de fiecare dată cu alt chip; ba un popă, ba un bătrânel, ba un ofiţer, ba diferiţi indivizi care nu se puteau legitima afirmau că ei sunt cel în cauză.

Punctul de vedere al neurologilor cucerea tot mai mult teren, părerea lor menţinându-se vreme îndelungată. E vorba despre o neuropatie de un tip nou, spuneau ei, tratând toată povestea cu un surâs de superioritate. În natură nu există salturi, iar ştiinţa nu cunoaşte minuni. Viaţa chinuită a oamenilor a determinat apariţia acestei boli, care de altfel nu era fără precedent, numeroase cazuri de isterie în masă asemănătoare fiind cunoscute. „Telmismul“ sau „telmomania“ a figurat vreme îndelungată printre cuvintele la modă în vocabularul medical. Neurologii au adunat un noian de date privind predispoziţia şi simptomele care însoţesc apariţia bolii la indivizi aparţinând celor mai diferite clase sociale. La ospiciul din Varşovia au fost trataţi cel puţin opt bolnavi cu acest diagnostic şi deşi fiecare a murit sau s-a sinucis, Titus Telma a continuat să trăiască.

Cineva a lansat părerea că e vorba de o mistificare de care se făceau vinovate societăţile spiritiste. Teoria asta părea cam obscură, dar poate că tocmai de aceea mai atrăgătoare. Pe atunci, datorită cercetărilor întreprinse de anumiţi savanţi americani, spiritismul ajunsese să fie iarăşi la modă. Noţiuni ca „încarnare” sau „materializare” deveniseră mai populare ca oricând şi nu se putea tăgădui că ele ar fi lipsit complet din vocabularul lui Titus Telma. Era la îndemână presupunerea că America face propagandă unei religii noi, pe care poate s-o pună de acord cu propria-i politică internaţională mai lesne decât cu creştinismul umanist al lumii vechi. America, ţipau francmasonii, vrea să închirieze şi să sufoce Europa: nu-i de ajuns că ne bagă pe gât grâul şi bovinele sale, nu se mulţumeşte cu monopolul livrărilor de armament, acum ne pune în

mână paharul cu otravă ca să ne sinucidem, spre a o desemna moştenitoarea noastră generală — şi vrea să ne livreze şi credinţa, o credinţă haină şi ipocrită, care ne sugerează să renunţăm la viaţă, deoarece prin asta nu pierdem nimic.

Desigur, toate acestea dispăruseră ca prin minune la treizeci şi unu octombrie, când s-a aniversat ziua memorabilă a afişării de către Martin Luther, pe peretele catedralei din Wittenberg, a celor 95 de teze ale reformei. Cu prilejul acestei aniversări, la intrarea Parlamentului din Londra a apărut proclamaţia în cincizeci de puncte a lui Titus Telma.

Toată lumea cunoştea conţinutul acestor puncte. După generalităţile din partea întâi, în care e vorba despre însemnătatea individului, despre drepturile omului născut liber şi în care se demonstrează cu argumente surprinzător de simple că masa este victima unei puerile — dar totuşi teribile — erori, deşi e formată din indivizi, Titus Telma cheamă pe reprezentanţii guvernelor să se întrunească la Antwerpen într-o conferinţă la care, într-o înfăţişare adecvată, va apărea el însuşi. Apoi, fără ură rebelă, dar cu hotărâre blajină şi calmă, precizează numele acelor bărbaţi care cunosc eroarea fatală a masei, dar din răutate sau prostie o împing şi mai mult spre prăpastie. Pe aceştia îi cheamă să-şi părăsească neîntârziat posturile care le asigură forţa executivă, „pentru că în caz contrar, eu, Titus Telma, voi fi silit să-i nimicesc oriunde-i voi întâlni, în firul de iarbă, şi-n pom, şi-n piatră, în vii şi în morţi“.

Proclamaţia avea forţa copleşitoare a scrierilor al căror efect rezultă din faptul că ideile pe care le cuprind sunt bine gândite, cunoscute de toţi, dar, datorită unei inhibări extraordinare, nu au fost formulate până atunci, adică nimeni nu a observat că ele pot fi rostite fără teama că nu vor fi înţelese.

Poliţia, desigur, n-a stat să filozofeze prea mult asupra valorii literare a proclamaţiei. Părea evident că acţionează o asociaţie de anarhişti: timp de două săptămâni, în ciuda celui mai sever control, proclamaţia reapărea zilnic la intrare. Prima oară fusese lipită de către un muncitor care, trântind câteva santinele, a străpuns cordonul poliţiştilor. Muncitorul a fost arestat, a decedat însă noaptea la închisoare, dar a doua zi a venit o babă, care a fost şi ea arestată. Telmomania apăruse de altfel şi în rândul paznicilor — s-au înregistrat cazuri când proclamaţia a fost lipită chiar de către santinela de la intrare —încât cea mai mare parte a gărzii, din cauza atâtor pălăvrăgeli halucinante, absurde, a fost internată în ospiciu: unul văzuse o cioară coborând cu proclamaţia în cioc — o împuşcase, dar peste câteva minute apăruse alta în loc.

Asta era starea lucrurilor în ziua de trei noiembrie, când s-a comis acel triplu atentat. Unul dintre oamenii de stat incriminaţi în

proclamaţie a fost ucis de un muncitor, iar ceilalţi doi, de unul şi acelaşi ostaş. Fiecare dintre ucigaşi afirmase că e Titus Telma. Doi dintre ei au fost executaţi, al treilea a dispărut.

Atmosfera devenise pe atunci atât de încordată, încât soldaţii mercenari puteau fi determinaţi să asigure aplicarea măsurilor de siguranţă, legate într-un fel sau altul de cazul Telma, numai prin ameninţarea cu moartea.

IV

— Doreşte să vorbească cu domnul preşedinte, spuse secretarul.

Şeful cabinetului prezidenţial tot nu pricepea.

— Doreşte să vorbească cu preşedintele Statelor Unite? Cum vine asta? I-a fost anunţată vizita? Am fost înştiinţaţi în vreun fel?

Secretarul dădu din umeri. Pe faţă i se citea o teribilă confuzie.

— Ce se întâmplă, despre cine-i vorba? insistă şeful de cabinet.

— Să-l ia naiba, izbucni exasperat secretarul, dacă n-aş şti că ministrul Lincoln a fost ucis cu trei săptămâni în urmă, aş zice că e chiar el.

— Dumneata ai înnebunit.

— Veniţi să-l vedeţi şi dumneavoastră.

— Hm. O să trec pe acolo.

Omul care dorea să vorbească cu preşedintele Statelor Unite şedea pe una din canapelele aflate în hol. Şeful cabinetului se frecă la ochi, clipi des, crezând că necuratul îşi bate joc de el: în faţa lui era chiar Lincoln! O clipă i-a stat mintea în loc, pe urmă şi-a zis însă: „Măgarule, cum de nu-ţi dai seama, Lincoln n-a murit, doar tu ai visat tâmpenia asta!“ Afişă pe loc un zâmbet amabil.

— Domnul preşedinte a fost înştiinţat că excelenţa voastră se află la Casa Albă?

— Cred că ştie, răspunse calm Lincoln.

— V-am recunoscut îndată, excelenţă.

Totul se desfăşură cu rapiditate: până să-l înştiinţeze telefonic pe preşedinte, unul dintre secretari îl şi introduse pe oaspete în cabinetul acestuia.

Preşedintele îşi puse ochelarii, îi scoase apoi, ca să şi-i pună iar. „Damned!“ spuse roşind. Pe urmă îşi dădu capul pe spate:

— Ce să spun, curioase glume ni se mai fac, Lincoln: *very strange jokes*. Am mai auzit că din motive politice s-ar fi ascuns moartea lui Soliman Magnificul, în locul lui arătându-i-se poporului un manechin de ceară, dar să se răspândească vestea morţii unuia care trăieşte — aşa ceva n-am mai pomenit. Din asta trebuie să rezulte ceva grandios. Vorbeşte, Lincoln.

Străinul zâmbi.

— Nu sunt Lincoln. Lincoln a murit, spuse liniştit. Vă vorbeşte Titus Telma, domnule preşedinte.

Încurcat, preşedintele îşi duse mâna la cravată, o îndreptă, apoi se retrase încet spre biroul pe care căută ceva, în timp ce ochelarii săi sclipeau chiorâş către străin...

— Luaţi loc, domnule preşedinte. Nu vă fie teamă.

Dădu din mână văzând cum degetele tremurânde ale bătrânelului căutau butonul soneriei.

— Lăsaţi, nu mai chemaţi pe nimeni. Ce rost au aceste încăierări inutile? Credeţi-mă, am avut parte de suficiente în ultima jumătate de an. Am să vă arăt câteva scamatorii, sper să vă satisfacă; pe urmă putem discuta.

— Lincoln, zău... eşti dumneata... sau nu mai înţeleg nimic...

— Vă rog, luaţi loc, domnule preşedinte. Veţi înţelege totul îndată. Aveţi la îndemână o hârtioară, acolo, pe birou, ca să notaţi ce vă voi spune. Da, dar vă rog foarte mult, lăsaţi în pace soneria aceea (ochii lui Lincoln fulgerau, iar vocea îi suna aspru), altfel o păţiţi. Amintiţi-vă de cazurile Telma! Amintiţi-vă de Lincoln, al cărui chip îl aveţi în faţă!

Preşedintelui i se tăie respiraţia, voia să strige.

— Uf! Ce nătărău! Nu înţelegeţi odată că eu nu pot să fiu ucis? Lincoln putea să fie, ia priviţi (îşi smulse cămaşa, îşi arătă pieptul pe care se vedeau trei răni adânci), asta am făcut-o eu, Titus Telma. Aveţi de ales. Ori mă ascultaţi, ori o sfârşiţi ca şi ceilalţi! E totuşi absurd că oamenii se conving că pot să-i ucid numai dacă o şi fac!

Preşedintele luă loc.

— În sfârşit, spuse ceva mai calm Telma. Ca să vă liniştesc, am să vă arăt câteva scamatorii. Aţi rămas nişte copii, vreţi mereu să vedeţi minuni.

Se ridică şi se apropie de un perete pe care era fixat un albatros împăiat. Îl atinse cu mâna, în locul atins se iscă o flacără violacee, albatrosul se cutremură şi începu să dea din aripi.

— E de necrezut, spuse Telma peste câteva minute când preşedintele îşi mai reveni, începând să-l urmărească, e de necrezut că până şi gânditorii cei mai luminaţi pot să aibă un orizont atât de îngust. Constatând aceleaşi manifestări în corpuri diferite, nu le trece prin minte să le caute cauza unică. Controversele Telma mă necăjesc de o jumătate de an şi aştept mereu să apară cineva care să se apropie de realitate. Dar nu, vă găsiţi şi acum în stadiul isteriei de masă! Galilei, Newton, Volta aveau contemporani mai inteligenţi, domnule preşedinte, decât mi-a fost dat mie să am. Dumneavoastră mă priviţi cu gura căscată şi aveţi respiraţia întretăiată. Iată la ce se reduce până în prezent efectul descoperirii mele. E posibil să nu se găsească niciun

om care, în loc să fie uimit, să-şi aplece fruntea şi timp de câteva minute să se gândească intens?

— Eu... eu mă gândesc... spuse preşedintele ridicând neputincios din umeri.

— Aş, de unde. Încercaţi în disperare să adunaţi ideile printre care aţi crescut, pe care le-aţi primit de-a gata şi, desigur, nu găsiţi niciuna potrivită. Concepţia despre lume nu poate fi formată decât luând totul de la capăt, fiecare trebuie să ia totul de la capăt, dacă vrea să înţeleagă lumea. Credeţi că Descartes şi-a conceput sistemul începând prin a se îndoi de propria-i existenţă din prostie şi incultură, că n-ar fi citit suficientă filozofie de la autori care credeau că reuşiseră să rezolve enigmele existenţei? Dacă Volta ar fi fost atât de cult şi înţelept ca stâlpii ştiinţei voastre materialiste, la văzul pulpiţei de broască ce se contracta şi-ar fi amintit pe loc vreo treizeci de tomuri ale unor fiziologi şi ar fi descoperit, te pomeneşti, că pulpa broaştei are un suflet aparte, iar tunetului şi trăsnetului ştiinţa le-ar zice şi azi „fulgerul lui Dumnezeu”. Slavă domnului, a fost suficient de naiv şi de talentat ca să apeleze la propriul său cap şi să mediteze asupra faptului că interdependenţa fenomenelor poate fi descoperită nu numai accidental.

Aţi presupus la un moment dat că, totuşi, Terra nu e purtată în spinare de un elefant, dar cu noţiunile de „dincolo de viaţă“, de „transcendental”, de „metafizic” se jongla cu tot atâta dezinvoltură ca mai înainte. De câte milioane de ori nu s-au pronunţat cuvintele: „spirit“ şi „forţă“ vitală până la apariţia lui Titus Telma, pentru ca el să se oprească în sfârşit în faţa cuvintelor respective aidoma lui Newton, care la şaispreceze ani a început să se mire că mărul, căzând, o pornea fără şovăire într-o direcţie anumită, de îndată ce i se dădea drumul din mână! Şase mii de ani nu s-a mirat nimeni de asta, deoarece cineva a descoperit cuvântul „cade“, şi timp de şase milenii, liniştiţi şi bucuroşi că nu trebuie să se gândească mai departe, toţi au dat din cap satisfăcuţi: „Păi sigur că da, cade“.

Aţi discutat despre proprietăţile spiritului, despre dragoste, afecţiune — aţi discutat până şi despre nemurire, deoarece mirosul de cadavru v-a izbit nasul, dar carnea putrezită licărea fosforescent. Cu greu aţi priceput, aşadar, că există ceva ieşit din comun, ceva ce seamănă cu ceva; mii de ani v-aţi stors creierii ca, în cele din urmă, să inventaţi noţiunea „energie vitală“, şi atunci v-aţi liniştit, cu conştiinţa datoriei împlinite. Mai târziu aţi început s-o căutaţi, asemenea profesorului distrat care nu-şi găsea ochelarii, pentru că îi avea pe nas. Unde-i, unde-i? v-aţi întrebat. Un lucru era cert, că e undeva. Undeva pe aici, uite-o, nu-i, vă jucaţi cu ea printre vertebrele cadavrelor disecate. Desigur, pe-acolo, pentru că într-acolo fugise, lăsându-şi urma: căldură, lumină, pe care aţi avut norocul să le cunoaşteţi din

altă parte. Dar toate acestea nu făceau două parale, fiindcă vă foloseaţi doar *ochii* şi *urechile* şi nu vă dădeaţi seama că, după cele *văzute* şi *auzite*, trebuia să închideţi ochii, să vă astupaţi urechile, ca să aflaţi adevărul: deoarece adevărul e intrinsec. Pentru că omul primitiv, deşi îşi dă seama că trăsnetul îi aprinde coliba, la fel cum îşi aprinde el nişte vreascuri, continuă să considere fulgerul drept o zeitate, şi a fost nevoie de un Volta care să mediteze asupra fenomenelor înrudite.

Şi a fost nevoie de un nou Volta, care să caute forţa vitală, spiritul, acolo unde sunt accesibile, adică în propria-i persoană. În afară, în lumea exterioară, forţa aceasta o pot vedea doar descompusă în alte forţe, la fel cum vede omul primitiv forţa descompusă a fulgerului: lumina şi căldura în acţiunea lor vie, dinamică. Problema care se pune este următoarea: există oare o modalitate să pun stăpânire pe forţa asta în forma sa nedescompusă? Pentru că, dacă există, pot să-i caut un *mediu*, pot să lucrez cu ea, s-o experimentez, să-i găsesc aplicare, s-o folosesc ca forţă motrice, s-o transfer; şi pot să-i împiedic dezintegrarea, descompunerea în alte forţe pe care le numim: moarte.

Tot *ce e posibil există de fapt* în natură, având uneori contururi vagi, ceţoase, primitive, dar există. Trebuie doar să ne dăm seama de importanţa fenomenelor. În condiţii normale, moartea descompune spiritul, forţa vitală, dar au fost şi cazuri ieşite din comun, când forţa nu s-a dezintegrat. De cazurile acestea se ocupă spiritismul, care însă explică lucrurile dintr-o optică greşită, cu un sistem inadecvat. În jurul fenomenelor de netăgăduit, spiritismul crease legende extravagante, puerile — pentru că materializarea, domnule preşedinte, a avut loc *într-adevăr*, de câteva ori chiar în prezenţa mea; din păcate spiritiştii au rămas ameţiţi de ceea ce văzuseră şi au continuat să combine temerar, empirismul, intuiţia, ştiinţa şi credinţa, aidoma alchimiştilor de odinioară.

Dar alchimia confuză şi stupidă a fost urmată de chimie, iar spiritismului trebuie să-i urmeze o nouă ştiinţă. Tot ceea ce produce natura aici, pe Pământ, îşi găseşte mijloacele aici, pe Pământ, şi nu există stavilă care să-l împiedice pe om să le găsească, să realizeze conştient şi voluntar, cu ajutorul lor, tot ceea ce face natura. E de prisos să ne îndoim; exista însă un neajuns: anume că, cercetând şirul nesfârşit al posibilităţilor, ne-ar fi trebuit mii şi mii de ani până când mijlocul corespunzător ne-ar fi căzut în mână.

Din acest punct de vedere, recunosc, nici eu n-am fost mai mult decât un alchimist norocos, un Berthold Schwarz care, căutând aur, a descoperit praf de puşcă. Teoria conservării spiritului, mărturisesc, a urmat mai târziu; cum se întâmplă întotdeauna, ştiinţa fusese precedată de o descoperire accidentală. Altfel, domnule preşedinte, ne întâlneam, poate, peste o mie de ani.

Despre descoperirea făcută n-am să vă vorbesc acum. În clipa de faţă — e lesne de înţeles — mă preocupă un singur lucru: ce rezultă pentru mine din descoperirea făcută şi din aplicarea ei curajoasă: faptul că trăiesc, eu, Titus Telma, exist momentan în trupul ministrului Lincoln, ucis, că ieri eram într-al unui muncitor, alaltăieri în creierul unui ostaş măcelărit, mâine voi îmbrăca poate corpul unui armăsar ucis pe front, dar pretutindeni — în piatră, în lemn — sunt eu, numai eu, Titus Telma, spiritul ce nu poate fi nimicit, la atingerea căruia se clintesc pietrele şi învie morţii.

Domnule preşedinte! Însemnătatea descoperirii pe care am făcut-o n-o cunosc încă nici eu, pentru că n-am experimentat încă forţa de care dispun din toate punctele de vedere şi în raport cu toate celelalte forţe. Pentru asta e nevoie de mult timp. Un lucru însă, pe care în ultimele şase luni l-am dovedit de atâtea ori, mie însumi şi altora, este cert: pe acest Pământ eu nu pot fi nimicit nici de om, nici de fiară, iar dumneavoastră, cunoscător al dreptului uman, ştiţi foarte bine ce înseamnă asta: înseamnă că eu pot ucide, pot nimici nepedepsit pe oricine vreau. Dovezi în plus sper că nu sunt necesare, gândiţi-vă la Lincoln, la ceilalţi. Titus Telma, după cum v-aţi convins personal, nu este o psihoză de masă, o molimă, ci un singur om care-şi poate schimba corpul când vrea şi cum vrea, aşa cum vă schimbaţi dumneavoastră cămaşa, şi căruia, când e ucis, nu i se întâmplă mai mult decât dumneavoastră când vi s-ar smulge cămaşa. După toate acestea, după ce aţi cunoscut adevărata stare a lucrurilor, vă întreb, domnule preşedinte: credeţi sau nu, înţelegeţi sau nu ceea ce v-am spus? Şi dacă da, sunteţi dispus să trataţi cu mine?

V

Paloarea dispăruse de pe faţa preşedintelui, iar ochii îi zâmbeau. Mâinile îi mai tremurau puţin, dar asta era acum semnul unei tensiuni noi, sănătoase, care se observa la el în preajma marilor lupte politice, a unor campanii electorale, ultimatumuri sau tratative diplomatice.

— Cred sau nu cred în ceea ce mi-ai spus, pot sau nu să cred, dragă Lincoln — care te numeşti Titus Telma — asta în fond n-are nici o importanţă. Aşa cum n-are importanţă dacă împăratul Constantin cel Mare a crezut în existenţa lui Dumnezeu şi a Mântuitorului atunci când s-a încredinţat că adepţii noii învăţături sunt suficient de puternici pentru a forma o armată. Ascultând cu înţelepciune de excelentul său instinct de om de stat, a trecut la creştinism. Dumneata, dragă Titus Telma, mi-ai servit mai adineauri, de la catedra ştiinţei şi cunoaşterii exacte, o lecţie serioasă; permite-mi ca eu să-ţi întorc acum această lecţie de la catedra de politică, asigurându-te că la această

problemă dumneata te pricepi tot atât de puţin cum mă pricep eu la interesantele probleme de gnoseologie pe care ai avut amabilitatea să mi le expui. Te rog să ai răbdare, n-am terminat încă, presupun ce vrei să spui. Cele afirmate mai înainte nu înseamnă câtuşi de puţin că eu consider imposibil ceea ce mi-ai comunicat. Afirm, pe cuvânt de onoare, că nu mi se pare imposibil ca dumneata să fii Isus Cristos în persoană. Dar asta schimbă prea puţin părerea pe care o am, pentru că de-ar fi chiar bunul Dumnezeu în faţa mea, dovedindu-şi identitatea cu acte în regulă, aş spune şi atunci: „Doamne, te respect şi te ador, dar la politică nu te pricepi. Că lumea a fost creată de tine — o cred, dacă o poţi dovedi; eu nu mă pricep la asta. La politică însă, tu nu te pricepi, tu, cel care afirmi, că eşti atotputernic, iar eu îţi voi spune îndată ce nu eşti tu în stare: nu poţi să fii meschin şi hain şi necredincios”.

Aşadar, nu-i important, dragă Titus Telma, dacă dau crezare acestei explicaţii, recunosc, destul de surprinzătoare, asupra telmismului sau nu. Important e cum iau în considerare faptele, şi cum anume le apreciez. Ei bine, afirm din capul locului că iau în considerare faptele şi le acord însemnătatea cuvenită. Prin asta ţi-am şi răspuns că sunt dispus să duc tratative cu dumneata. Sigur că sunt dispus! Când mi s-au comunicat (poţi să fii sigur, într-o descriere demnă de crezare) primele ştiri referitoare la afacerea Telma, am crezut şi eu că este vorba de tulburări trecătoare, iar fachirul care se ţine de scamatoriile respective se va întoarce odată şi odată în Indii. Dar ceea ce a urmat m-a făcut să presupun că e vorba despre ceva de care, vrând nevrând, puterile vor trebui să ţină seama. Iar acum, când văd cu ochii mei că ceea ce mi s-a raportat din mii de surse concordă, acum pot să-ţi zic, Titus Telma, că, după părerea mea, de la apariţia creştinismului omenirea n-a mai avut de a face cu o mişcare şi o schimbare de asemenea proporţii. Nu ştiu dacă dumneata ai descoperit într-adevăr ceva sau pur şi simplu eşti un hipnotizator excepţional — asta pentru mine n-are importanţă. Văd masele puse în mişcare — dumneata le-ai pus în mişcare — văd arma pe care poţi să le-o pui în mână şi recunosc că în clipa de faţă nu ştiu vreun mijloc de apărare împotriva lor — văd toate acestea şi sunt dispus să duc tratative cu dumneata, precum Constantin cel Mare a dus tratative cu reprezentanţii lui Cristos. Sunt dispus să duc tratative şi îţi propun să ajungem la o înţelegere, la o activitate comună, iar dacă, din punctul de vedere al realizării înţelegerii, consideri necesar, voi trece, fireşte, la telmism, îngrijindu-mă ca acest crez, cu timpul, să devină religie de stat. Aş vrea să aud acum condiţiile dumitale.

După o pauză îndelungată, Titus Telma începu să vorbească într-un fel tărăgănat.

— Aţi citit, domnule preşedinte, proclamaţia de la Londra;

cunoaşteţi, deci, concepţia mea despre lume. Ceea ce aţi spus dumneavoastră despre politică nu mă interesează. Sentimentul cu care mă gândesc la specia umană nu seamănă cu politica, dar nici cu etica religioasă sau filozofică. Am trecut dincolo de acestea. De ceea ce poate fi apropiat acest sentiment e ceva care în general se cheamă estetică, şi căruia i s-a acordat un rol cam ingrat printre factorii ce pun în mişcare destinele omenirii. Pot să-mi rezum foarte pe scurt sentimentele. Consider că viaţa e frumoasă, domnule preşedinte, iar moartea urâtă. Asta e tot. Până în prezent politica, filozofia şi etica dumneavoastră au stat în slujba morţii. Nu altruismul mântuitor, ce se contopeşte cu soarta maselor largi, e ceea ce mă determină — întâmplător dispun de o forţă ce mă poate face la fel de bine răufăcătorul, ucigaşul omenirii, ca şi mântuitorul, binefăcătorul ei — deci, nu asta mă determină să stau de partea vieţii şi să doresc s-o trăiască frumos şi bine toţi oamenii care o vor. Îmi pot găsi echilibrul şi liniştea sufletului numai şi numai aşa — asta-i totul. Doresc deci viaţa şi fericirea omenirii şi nu vreau să văd moarte, distrugere şi regres. Nu doresc războiul, domnule preşedinte, deoarece prezenţa mea îl face pe de-a întregul inutil. Acum, că trăiesc aici, pe pământ, dumneavoastră nu mai puteţi utiliza dogma mincinoasă după care războiul ar fi necesar întrucât, altminteri, bunul plac şi violenţa ar duce la mizerie şi decădere şi mai mare. Sunt aici eu însumi ca să mă împotrivesc nelegiuirii, ca să-i frâng puterea, sunt aici, reprezentând ordinea şi legea, pentru a asigura viaţa celor buni şi înţelepţi şi frumoşi, împotriva celor urâţi, răi şi proşti. N-aţi observat că în voi înşivă există instinctul care distruge nu numai insecta dăunătoare, dar şi pe cea urâtă şi dezgustătoare? Ceea ce-i slut şi diform are la fel de puţin drept la viaţă ca şi ceea ce-i rău şi dăunător — de fapt acestea sunt unul şi acelaşi lucru. Iată, asta e etica mea! Războiul nu trebuie să existe, pentru că e inutil. Rezolvarea e foarte simplă, domnule preşedinte. Programul complet mi-l voi expune la conferinţa de la Antwerpen. La dumneavoastră am venit, domnule preşedinte, să vă comunic, deocamdată, următoarele: America va înceta pe toate liniile şi fără întârziere livrările de armament. Navele de transport ieşite în larg vor fi rechemate telegrafic; muniţiile existente se vor depozita într-un loc anume stabilit şi veţi rămâne în aşteptarea celor ce vor urma.

VI

Încetarea livrărilor de armament n-a surprins lumea. America invocase argumente diplomatice şi se acoperise cu acorduri comerciale. Oficial, problema Telma nu figura nicăieri, numele Telma

nu apărea în nici o declaraţie, în niciun acord. Adepţii telmismului — numărul lor devenise destul de mare — nu se foloseau nici ei de acest nume, mulţumindu-se cu legile adoptate în parlament, care tolerau noua sectă, o apărau împotriva persecuţiilor şi-i permiteau să-şi răspândească nestingherit ideile.

Era vorba de acea lentă şi imperceptibilă fermentare ce caracterizează evenimentele — care se mai desfăşoară şi azi — menite să transforme lumea în mod radical. În forma sa exterioară, lumea părea neschimbată; se păstraseră formele statale, contractele sociale — totul se desfăşura ca şi cum evenimentele s-ar fi succedat în mod necesar, în conformitate cu legile aflate în vigoare. Titus Telma, acest *deus ex machina* al tragediei universale, era atât de bine caşerat de nişte regizori ingenioşi şi iscusiţi, de parcă ar fi fost un personaj obişnuit, aflat el însuşi în ghearele destinului. Iar dacă Titus Telma a existat într-adevăr, e de presupus că n-a avut nimic împotriva acestei regizări, pentru că, altfel, ar fi avut posibilitatea să protesteze.

În aceste condiţii, conferinţa de la Antwerpen, a cărei necesitate a fost temeinic motivată de către diplomaţi, a decurs normal şi fără greutăţi. Noul nume — al contelui Muller — pentru receptarea căruia urechile fuseseră bine pregătite încă înainte de conferinţă, s-a pierdut abil printre numele celorlalţi, iar din procesele-verbale nu rezultă că, în toate problemele, cuvântul hotărâtor a fost pronunţat de omul care, oficial, purta acest nume.

Desigur, acordul de la Haga, care a urmat tratatului de pace, n-a mai fost posibil să fie prezentat ca şi cum marile puteri s-ar fi pregătit de mult să-l încheie, ca şi cum acordul de cea mai mare anvergură semnat vreodată prin voinţa comună de către statele civilizate ar fi fost precedat de o concepţie unitară. Câteva persoane sus-puse au trebuit să cadă, câteva orânduiri să dispară pentru totdeauna, iar căderea acelor organisme şi instituţii, care în decursul a mii şi mii de ani au fost înălţate prin forţă şi presiune, nu s-a produs fără trosnetul zidurilor ce bubuie şi se cutremură şi fără uriaşul nor de praf ce însoţeşte prăbuşirea.

Dar a ieşit la iveală că lumea nu s-a cunoscut îndeajuns de bine, atâta vreme cât nu şi-a imaginat corpul fără acest apendice; şi a mai reieşit că omul n-are nevoie de sabia pe care ajunsese s-o considere ca pe un al treilea braţ.

După ce s-au scurs cele trei luni asupra cărora s-a convenit, navele şi trenurile din interiorul ţărilor au pornit de după munţii întunecoşi, pe albia îngustă a apelor spre mările libere, depunându-şi povara pe ţărm. S-au adunat munţi de praf de puşcă, iar munţii aceştia au fost făcuţi să se scurgă în adâncul mărilor. Vagoanele treceau pe nişte poduri şi cheiuri prelungite până spre larg şi descărcau praful de puşcă direct în apă. Uzinele şi-au întrerupt pentru două luni activitatea

obişnuită ca să poată prelucra materia ce se aducea: podurile rulante lucrau neîntrerupt pentru a căra în ateliere tunuri, aruncătoare de mine, arme, cu scopul de a fi demontate şi topite în cuptoare. Trenurile au transportat săptămâni de-a rândul miliardele de proiectile, depunându-le în punctele stabilite, încât, în decurs de o jumătate de an, s-a creat, prin explozii, cel mai mare canal din lume, canalul Internaţionala.

VII

Doamnă,

Vă rog să mă scuzaţi că ieri n-am coborât la plajă, dar credeam că poate nici dumneavoastră nu veţi coborî, văzând că dinspre mare se adună nori grei. Am stat în parc şi toată după-amiaza am citit şi am reflectat. Mâine, dacă vremea va fi frumoasă şi vă va face plăcere, ne putem întâlni.

Marchizul de Mesquin

Doamnă,

Poate că aveţi dreptate, şi ar fi mai cuminte să plec. Dar e totuna: lumea nu e atât de mare; viaţa la Paris e veselă acum şi ar fi plăcut să stau în penumbra unei loji, ascultând o muzică nebună, ireală. Am citit că săptămâna viitoare va fi reluată opera Lohengrin, pe care am ascultat-o astă-iarnă împreună, dar nu până la capăt, pentru că am părăsit loja. Am fost nepoliticos, dar dumneavoastră aţi fost de vină, imposibila logică feminină cu care aplicaţi instinctiv orice gând sau sentiment celui ce pe moment se află cu dumneavoastră. Durerea teribilă încercată de Lohengrin care îşi părăsea iubita, deoarece ea se interesase de arborele lui genealogic, a fost un pretext pentru dumneavoastră ca să mă întrebaţi cine a fost mama mea şi ce fel de, copil am fost, blond sau brunet. Totodată aţi remarcat că iubiţi foarte mult copiii şi aţi schiţat şi câteva supoziţii pentru a vă imagina cum arătam la zece ani; aţi şi râs, zicând că dacă m-aţi fi cunoscut atunci, m-aţi fi sărutat cu siguranţă. E drăguţ că aţi observat efectul acestei drăgălaşe prostii şi că de atunci ocoliţi subiectul. Dacă promiteţi că vă veţi purta frumos, vă promit şi eu că data viitoare, la Paris, vom asculta până la capăt opera Lohengrin.

Marchizul de Mesquin

Doamnă,

Nu ştiu de ce ţineţi să vă scriu şi atunci când avem prilejul să ne vedem, să discutăm zilnic. Vă interesează starea mea de spirit. Ce să vă spun? Aţi avut posibilitatea să observaţi astă-seară că nu sunt bine dispus. N-am motive să ascund că prezenţa prietenului nostru Pallo, pe care de altfel îl respect şi îl stimez, n-are o influenţă binefăcătoare asupra întâlnirilor noastre. Dacă aş fi cinic, aş spune că omul acesta, cu problemele, cu adoraţia, cu ochii lui strălucitori, mă plictiseşte. Spiritismul lui nu mă interesează, iar când îl aud discutând despre telmism îmi vine să turbez. Mi se pare stupid ca cineva să ia atât de în serios ceva la care în mod cert nu se pricepe şi în legătură cu care nu-şi poate permite decât nişte supoziţii. Dumneavoastră vreţi să cunoaşteţi părerea mea: jur că n-am nici o părere; sunt marchizul de Mesquin, supusul dumneavoastră cavaler, şi nu vreau să fiu nimic altceva. De altfel, totul e o evidentă stupiditate şi declar că această pace universală pe şase ani o consider o perioadă de tranziţie, la fel cum a fost fiecare pace în decursul istoriei. Nu văd nicăieri prezenţa lui Telma; dezarmarea, topirea armelor, scufundarea explozivelor, toate sunt, de fapt, o farsă ordinară. Pot să vă asigur că, în cercurile la care am acces, informaţiile obţinute sunt demne de încredere. De aceea, am plăcerea să vă fac cunoscut, dumneavoastră şi prietenului dumneavoastră Pallo, că în taină înarmarea a reînceput şi se face cu dezinvoltură în întreaga lume. Pallo e un om foarte simpatic, iar mania lui de a-l descoperi pe Titus Telma, pentru a-i smulge secretul, nu prezintă niciun pericol. După părerea mea, remarcabilul Titus Telma n-ar tăcea ca un peşte în baltă dacă invenţia lui n-ar avea o lacună fundamentală, şi anume aceea că e netransmisibilă şi că va pieri odată cu el. Dar de ce ne plictisim cu astfel de lucruri când zilele sunt atât de însorite, iar dinspre fiorduri se simt în aer o tainică şi frumoasă briză. Pe mâine!

Marchizul de Mesquin

Nebuno,

Ai părul roşcat şi trupul teribil de alb, ca norii. Nu suport ca rochia să-ţi cadă pe umeri când îţi ridici braţul. Mă sufoc, simt că mă sfârşesc. Ce ai făcut, nebuno? Te-ai întins în iarbă, ai închis ochii, pe mal picioarele îţi atârnau fără vlagă deasupra apei, iar sub papucii tăi de aur, pe apele verzui, pluteau doi nuferi; petalele lor, umflate până la refuz, au leşinat, revărsându-şi asupră-ţi tot sufletul, întregul lor parfum greu. Plec acum şi mă ascund în pădure, pentru că sunt nebun, ca şi tine.

Mesquin

Dragostea mea,

Plângi, iar eu sunt mut şi mă cuprinde teama teribilă că n-am să mai rezist şi îţi voi mărturisi totul. Tu nu ştii de unde m-am întors la tine. Pe unde n-am umblat! Doamne, era groaznic să mă gândesc la asta pe când şedeam lângă tine şi îţi strângeam mâna. A fost un coşmar îngrozitor, pe care niciun pământean n-a apucat să-l viseze. Tu plângi, iar eu îmi apropii mâna tremurândă de ochii tăi — dragostea mea, nu plânge. Ce să fac, cum să te consolez, cum să procedez, cu ce mătăsuri să te acopăr, în ce ape să scald trupul tău mai splendid ca muzica cea mai frumoasă, ca să te cufunzi într-o voluptate de care nici o femeie n-a avut parte? Cum să fiu, ca în ochii tăi să se aprindă văpaia? N-am să mă mai ating de tine, vrei?

Spune-mi cum să fiu! Voi pleca pentru a mă întoarce aşa cum mă vrei tu! Am părul castaniu — îl vrei blond? Doreşti să se întoarcă la tine un băieţaş blond de şaisprezece ani, un tânăr cavaler, care să-ţi sărute mâna cu buzele tremurânde? Sau ai dori să descalece aici un falnic împărat de la răsărit, cu faţa măslinie, un adevărat erou? Îţi voi face pe plac. Vrei un harap cu o musculatură de atlet, un marinar cu ochii albaştri? Spune-mi cum ai dori să-ţi apar?

Aş putea să fiu şi un leu, şi dacă de asta umerii ţi se vor înfiora sub vălul de mătase, voi veni noaptea sub fereastra ta şi, zbârlindu-mi coama galbenă, voi rage spre cerul negru de catifea. Dar nu, mai bine mă fac un dulău negru, să stau toată ziua în prag, să urlu şi să-l muşc pe tâlharul care dă târcoale casei tale pentru a fura parfumul uşor ce-l emani. Iubeşti păsările? Îţi voi apărea în chipul unui fazan cu pene superbe care ţi se aşază lin pe braţ. Un vultur se va abate din cer spre tine, ca să-ţi dezmierde obrazul, să-ţi zbârlească părul.

Nu plânge, dragostea mea. Spune un cuvânt şi voi face toate acestea.

Mesquin

Doamnă,

V-am părăsit ca un bădăran, ba mi se pare că v-am şi lovit. Abia am reuşit să-mi revin. S-a întâmplat ceva îngrozitor cu mine atunci când mi-aţi spus că mă iubiţi. Nu pot să vă explic asta — nici n-aţi înţelege-o — iar eu n-am dreptul să vorbesc. De ce nu m-aţi crezut, de ce n-aţi vrut să mă înfăţişez într-o mie de chipuri, de ce aţi spus că n-aveţi nevoie de nimeni, nici de împăratul din Orient, nici de tânărul cu ochii albaştri, nici de lei, nici de dulăi sau vulturi, ci doar că mă vreţi

pe mine, numai pe mine!

V-a mirat că am fost atât de agitat, când de fapt ar fi trebuit să mă bucur. Nu mă bucur, ci, dimpotrivă, sunt cuprins de o furie nebună, de o disperare cumplită. Ce aş putea să mai spun? Doar atât, ca s-o ştiţi: dumneavoastră îl iubiţi pe marchizul de Mesquin şi nu pe mine! Eu nu sunt marchizul de Mesquin, înţelegeţi? Marchizul de Mesquin — singurul pe care-l puteţi iubi — a murit demult, iar eu îl urăsc şi l-aş mai ucide odată, nemernicul, dacă aş putea!

Doamnă sau ştiu eu ce eşti,

Ascultă-mă, aşteaptă-mă şi fii atentă. Nu-l mai iubi pe marchizul de Mesquin, iubeşte-mă pe mine. Râzi şi mă întrebi: unde mă aflu în fond? Nu ştiu încă. Idiotul şi nenorocitul de mine, mi-am pierdut propria persoană. Undeva prin Berlin, într-un laborator, şi nu ştiu unde mă aflu acum. Am aruncat un lest, crezând că nu voi mai avea nevoie de el, şi-acum dau cu capul marchizului de Mesquin de toţi pereţii ca să scap de el şi să-mi regăsesc corpul. Să-l regăsesc şi să ţi-l aduc: iată, ăsta sunt eu, priveşte-mi obrazul, mâinile, priveşte-mi ochii, gura, ca să vezi că sunt mai frumos decât marchizul de Mesquin, să te fac să-l uiţi şi să mă iubeşti numai pe mine!

Am plecat la Berlin — aşteaptă-mă.

Şi încă o filă din însemnările dezlânate, încâlcite ale marchizului de Mesquin, care a pierit într-un ospiciu:

„...trupul meu, unicul meu trup, pe care mi-l împrumutase natura, ca să i-l restitui, nu se mai găseşte, l-am pierdut. Mi-l reamintisem după mulţi ani. M-am dus la Berlin ca să-l regăsesc, dar nimeni nu mi l-a putut restitui. Am săpat cimitirul, dar n-am mai găsit decât rămăşiţele trupului, pulberea putredă, mucedă, aşternută peste oasele îngălbenite. M-a cuprins scârba şi disperarea: cum să-i duc, cum să-i arăt ei aşa ceva? Deşi ea mi-ar putea iubi doar trupul, deoarece spiritul mi-e liber şi imperceptibil. Spiritul acesta e obosit şi abătut, o iubeşte, se dedică trupului ei şi se resemnează. Spiritul acesta e obosit şi trist; îi dau drumul liniştit, cum dau drumul din mână copiii unui balon, ca să se înalţe în spaţiu şi, descompunându-se în elementele sale..., să fie lumină, care se joacă în părul ei; prefacă-se în căldură, care să-i mângâie buzele, în fulger, care s-o facă să-nchidă genele, şi niciodată să nu se mai reconstituie ca spirit în stare să-şi zică «eu»... Iar legenda să se sfârşească aici“.

Noi cei care credem în spiritul cu o mie de feţe afirmăm că toate

acestea au existat. Credem că odată şi odată acest spirit va reapărea, dezvăluindu-şi secretul. Credem în el şi-i căutăm urma în opera savanţilor, în eprubetele laboratoarelor, de unde a pornit la drum, vestindu-ne că pe Pământ a existat cândva un om care a văzut de aproape chipul naturii acoperit de un văl de nepătruns, acel om fiind mărturia că vălul poate fi tras la o parte de muritorul de rând, dacă cunoaşterea şi voinţa se vor mai uni o dată cu acea şansă unică.

AUTOMATUL-OM

Doamnelor şi domnilor,

Putem constata cu bucurie că aşa-zisul cult al automatelor, care a fost temporar stânjenit de războaie şi de criza de mărunţiş (înţelegem prin automat orice maşinărie în care omul introduce o monedă şi obţine ceva), a cunoscut o puternică înflorire de când pretutindeni monezile circulă iarăşi normal.

Există din nou bufetul automat, cântarul automat, telefonul automat, benzinăria automată, ghişeul automat şi aşa mai departe.

Automatul este iubit de toată lumea. Pentru că automatul este curat, sigur, ne simplifică viaţa. Omul nu mai are treabă cu vânzătorul, cu casieriţa, cu funcţionarul, cu organe oficiale sau cu intermediari — într-un cuvânt, cu semenul său despre care ştiinţele moderne ale naturii susţin că nu s-ar deosebi de automat, că în esenţă ar acţiona în virtutea unor complicate mecanisme. Bineînţeles, noi nu observăm acest fapt esenţial, ci numai unele aspecte secundare, pentru că în exerciţiul funcţiunii oamenii sunt neplăcuţi, grosolani, nervoşi şi neîndemânatici.

Cu automatul n-ai treabă. El îndeplineşte acea unică sarcină pe care şi-a asumat-o fără să cârtească, fără să se supere, iar alte probleme nu-l interesează. Un automat pentru sandvişuri n-o să-ţi dea de înţeles că el s-a născut pentru altceva, că adevărată lui chemare l-ar meni unor ţeluri mai nobile, că visează să fie maşină rotativă sau submarin, că dacă te serveşte totuşi, stăpânindu-şi dispreţul, o face numai pentru că n-a reuşit să obţină o slujbă mai bună.

Viitorul este al automatului. Ba chiar...

Sigur, eu nu sunt un utopic, un fantezist, cum este, bunăoară, prietenul meu Karinthy, care într-una dintre poveştile sale scrie că în viitor maşinile vor trece la o existenţă independentă, că-şi vor extinde dominaţia asupra naturii şi a omului.

Însă nu pot să ignor un lucru. Omul simte, încă de pe acum, superioritatea automatului. O să vă dau un exemplu. Un exemplu uluitor, covârşitor.

În piaţa unui orăşel de provincie am văzut un automat. Sus introduceai o monedă de douăzeci de fileri, iar dedesubt apărea o ciocolată.

M-am interesat cum ajunsese acolo, în mijlocul pieţei. Nimeni nu ştia. Privindu-l mai de aproape, am făcut o descoperire senzaţională!

Doamnelor şi domnilor, automatul acela nu avea niciun mecanism. În carcasa de oţel era pitit un om. Ţinea palma la orificiul de sus, prelua moneda pe care o introduceai şi cu cealaltă mână îţi elibera, jos, marfa.

Un om în carne şi oase, care şi-a dat seama că oamenii săi au mai multă încredere într-o maşină! Un om care a văzut că, dacă vrea să trăiască, n-are nimic mai bun de făcut decât să mintă, să simuleze, să se dea drept maşină. Un om care se preface că-i mort ca să nu moară de foame.

ŞI CE AR PUTEA SĂ MAI FIE?... SAU, CU ALTE CUVINTE: CE-O SĂ NE ADUCĂ BUNUL, BĂTRÂNUL MILENIU AL TREILEA...

**Solduri de Crăciun pentru
uzul utopiştilor**

„Cine vede departe în viitor —
vede departe şi în trecut."

Karinthy

Maxima aceasta a utopistului meu preferat m-a impresionat întotdeauna profund. Cel mai vehement curent de opinii de la sfârşitul secolului nouăsprezece şi începutul secolului douăzeci pare să confirme teza că într-adevăr n-a existat nici o epocă în care cele două extreme ale timpului, Trecutul şi Viitorul, înrudite (eram gata să zic unite) prin mister şi taină, să fie prezentat un interes atât de mare ca în epoca noastră. Previziunile bazate pe intuiţie, ca şi acelea sprijinite pe criterii ştiinţifice, referitoare la viitor, la care aş adăuga încercările de a investiga trecutul, adică de a şti ce va mai fi după istoria de acum şi ce a fost înaintea ei, trezesc gânditorului senzaţia că specia umană se află pe o pantă abruptă, pe culmea unei înălţimi nemaipomenite şi vrea să-şi contemple în aceeaşi clipă şi leagănul şi mormântul. Adevărul este că azi, în lumina cunoştinţelor şi a gândirii contemporane, ştim mult mai multe despre acea epocă primitivă de care romanii, de exemplu, erau mai apropiaţi în timp. Pe de altă parte, în ce priveşte utopiile...

Anunţ soldurile.

Utopişti — să încheiem socotelile!

Pentru că la urma urmei ce ar putea să mai fie? Poftiţi, vă rog! Fiecare idee pe care o ofer ar putea constitui tema unui roman, a unei piese, a unui film la modă. Eu nu mai scriu, eu îmi vând ideile, le vând tinerilor arivişti, şi le vând ieftin, sub preţul lor, deoarece impulsurile continui ale unui spirit neîmblânzit mă atrag mai mult decât oricare dintre invenţiile sau descoperirile înşirate aici, menite să

transforme lumea.

I. CIVILIZAŢIE

Planeta noastră

Globul pământesc, ca reşedinţă a minunatei noastre specii, nu va face faţă multă vreme destinaţiei sale iniţiale. Pentru că tendinţa speciei umane de a se dezvolta, de a se înmulţi, este în contradicţie cu o altă tendinţă, şi anume ca indivizii, naţiunile să fie cât mai fericite, să aibă un trai cât mai bogat. Această contradicţie se poate rezolva numai prin sporirea suprafeţelor Terrei. În acest sens apar două soluţii, una absolută şi alta relativă; eventual o combinaţie a celor două.

Soluţia absolută se bazează pe aplicarea unor metode chimice corespunzătoare (fizica modernă poate transforma după dorinţă densitatea şi forţa de atracţie a moleculelor), prin care să regrupăm structura cristalografică a materiei. Pământul ar putea fi asemenea cauciucului sau, şi mai exact, asemenea unei mingi de fotbal. Mingea aceasta ar putea fi micşorată sau mărită la dimensiunile dorite. Astfel, suprafaţa sferei, cu toate accesoriile ei, se măreşte, iar ţările, fără a mai fi nevoie să acapareze teritorii una pe seama celeilalte pentru a-şi satisface nevoile crescânde, vor deveni de douăzeci, de treizeci de ori mai mari. Aerul, gazele necesare ar putea fi produse utilizând în acest scop plămânii oratorilor imperialişti.

Soluţia relativă e mai simplă. După cum se ştie, cu ajutorul mendelismului s-a ajuns ca prin dirijarea genelor din celulele embrionare să creştem plante şi animale la dimensiunile dorite (*grape fruit drosophila*). În consecinţă n-o să mai umflăm Pământul, ci o să reducem dimensiunile corpului omenesc, ceea ce ne e absolut indiferent. Reducând înălţimea medie a omului la doi-trei centimetri, obţinem un rezultat corespunzător măririi de şaizeci de ori a suprafeţei Pământului. Apar însă nişte avantaje imense: închipuiţi-vă cât de ieftine devin hrana, locuinţele, încălzitul. Închipuiţi-vă că o familie de opt persoane îşi asigură existenţa pe o săptămână cu un singur cubuleţ de zahăr, că în loc să-şi bată capul cu găsirea unei locuinţe ocupă nişte găuri de şoareci. Căldura pentru o iarnă întreagă poate fi asigurată cu câteva beţe de chibrit, iar grindina ar putea fi folosită în frigidere. Scăderea greutăţii corpului soluţionează, bineînţeles, şi problema transportului: avionul nu mai are nevoie de motor. Am putea zbura la orice adiere, ca păianjenul atârnat de firul

lui de mătase. Multe avantaje vor rezulta din modificarea câmpului gravitaţional, din prisosul de materii şi din dilatarea spaţiului, ca să nu mai vorbim de însemnătatea pe care o va avea sporirea cantităţii de insecte, de boabe şi de seminţe; o mare parte din aceste insecte ar putea înlocui animalele domestice. Nimic nu ar fi mai simplu decât să punem şoarecii pe pământ, fluturii în aer şi peştişorii în apă să ne tragă şaretele. Vom folosi până şi bacteriile, ca hrană. În sfârşit, le vom mânca noi şi nu ne vor mai mânca ele.

În afară de aceste două soluţii, păstrându-se dimensiunea globului şi mărimea naturală a corpului omenesc, ar mai fi cucerirea definitivă a mediului înconjurător, a continentelor, a văzduhului, dar şi a întinderilor subacvatice, care reprezintă patru cincimi din suprafaţa globului. În acest scop trebuie să inventăm urgent branhiile artificiale, aşa cum a fost inventat avionul. Legat de urechi, acest aparat furnizează plămânilor aerul din mediul acvatic, eventual oxigenul obţinut prin descompunerea directă a apei. Ne mutăm apoi sub apă, unde ne deplasăm în trei direcţii, nu ca la suprafaţă. Asta înseamnă nu numai că vom putea construi oraşe şi funda ţări pe fundul mării, ci că vom crea adevărate colonii suspendate la atâtea niveluri câte dorim.

Transporturi

Despre vehiculul care se deplasează nestingherit în orice mediu n-are sens să vorbesc, deoarece se află, ca să zic aşa, în pragul realizării. Denumirea definitivă ar putea să fie aceea de autonavoaeromobil. Evident, acest vehicul zboară în văzduh, merge pe uscat, pluteşte pe valuri, se scufundă în apă şi iese iar la suprafaţă. Forţa motrice pe care o utilizează este, desigur, electricitatea din atmosferă sau, ceva şi mai simplu, gravitaţia dirijată sau izolată după nevoi. Interesul mare pentru astfel de vehicule stă în utilitatea lor, în faptul că sunt foarte accesibile, adică se află la îndemâna oricui, pe străzi; cel care doreşte să călătorească se apropie de un aparat la care, formând nişte numere, împarte întreaga suprafaţă a planetei în zone distincte, îşi alege locul dorit, să zicem capătul sudic al Filipinelor, la atâta şi atâtea grade latitudine şi longitudine, se urcă în vehicul, apasă un buton şi se află acolo.

Însă şi această soluţie este provizorie. Formula finală a transportului pare ceva mai complicată, dar cititorul iniţiat cât de cât în fizica modernă va fi de acord că aici nu se ascunde nici o scamatorie. Cum am mai spus, ştiinţele naturii sunt pe punctul de a include materia fizică, inclusiv corpul omenesc, în succesiunea forţelor, respectiv a oscilaţiilor omniprezente, materia nefiind în fond decât numărul determinat al oscilaţiilor cuantelor electronice. De îndată ce dispunem de aparatul care controlează numărul de oscilaţii, putem transforma

materia în lumină sau în electricitate şi invers, la fel cum se transformă o energie oarecare în altă energie. În acest caz ne putem proiecta corpul în orice loc dorim, la fel cum ne propagăm în spaţiu vocea sau imaginea cu ajutorul radioului şi al televiziunii. În acest scop vom folosi aşa-numitul Incarnator, o instalaţie care seamănă perfect cu o cabină telefonică; insul dornic să pornească la drum intră aici, formează pe un disc destinaţia dorită şi dispare instantaneu. Mai exact, se transformă în oscilaţii de energie, pentru ca în clipa următoare, revenind la starea sau forma materială iniţială, să apară la New York, în cabina unui Incarnator, unde va deconecta aparatul şi apoi, părăsind încăperea, va porni la plimbare.

Locuinţe, construcţii.

În privinţa locuinţelor sunt mai multe soluţii. Potrivit celor relatate mai înainte, am avea la dispoziţie locuinţa de cauciuc, ale cărei încăperi ar putea fi mărite, extinse, în raport cu creşterea numărului de membri ai familiei. În caz de mutare, fiecare şi-ar căra în spinare casa dezumflată în prealabil.

Aceste caracteristici pot fi valabile, bineînţeles, şi pentru mobilier.

De altfel, în privinţa mobilierului, tehnica scenică modernă ne oferă destule învăţăminte. Pentru individ — or, se ştie, fiecare va trăi separat după ce viaţa familială va fi evoluat aşa cum se va vedea ulterior — apartamentul cu mai multe camere e complet inutil. Din tavanul camerei, echipat ca o veritabilă sufită, cobori, într-o clipă, interiorul de care ai nevoie. Dimineaţa, apăsând un buton, locuinţa ţi se transformă în cameră de baie; apăsând un alt buton, cada, lavaboul se ridică şi în locul lor coboară salonul pentru dejun, cu o masă turnantă, ca nu eu să mă întind după diferitele feluri de mâncare, ci ele să se apropie de mine. (Vezi maşina de hrănit a lui Chaplin.) În continuare, transformi totul într-un confortabil cabinet de lucru, iar la prânz în sufragerie; dacă trebuie să primeşti vizita unei doamne, în timp ce ea sună, apeşi un buton şi, în clipa următoare, apare un interior încântător, intim, cu canapele, măsuţă-bar şi lumină de alcov. După plecarea vizitatoarei, îţi transformi camera în sală de gimnastică, apoi în sufragerie — ca să iei cina — şi la urmă în dormitor.

Ascensorul de buzunar ajunge în scurt timp o vechitură, pentru că la ce bun să urc, dacă, în cazul clădirilor glisante, coboară etajul, aşa încât de fiecare dată să pot intra în apartament direct de la parter?

Radio, televiziune.

Până la realizarea Incarnatorului amintit mai sus, în mod tranzitoriu vor fi folosite comunicaţiile prin radio şi televiziune. Aici va trebui să avem în vedere forma ideală a Oglinzii Vii. Proiectarea la locul dorit a imaginii unui om trebuie să lase impresia că a apărut chiar acel om, în

carne şi oase, nu pe ecran, ci în spaţiu, în ambianţa dată. Astfel încât, dacă ar fi să-l întâlnim discutând pe stradă cu un altul, să nu ştim care dintre cei doi e fiinţa reală şi care proiecţia. Persoana reală, amintindu-şi că vrea să se vadă, să zicem, cu o cunoştinţă din Africa, scoate din buzunar radioul, îl fixează la ureche, îşi pune ochelarii-televizor, formează pe disc lungimea de undă şi îşi trimite imaginea să-l caute pe cel în cauză. Dacă acesta nu-i acasă, îl caută până stabileşte legătura cu el. Dorind să intrăm în vorbă cu unul dintre ei, trebuie să fim prudenţi: ori aşteptăm până când imaginea proiectată dispare instantaneu, ori, apropiindu-ne, îi atingem cu mâna pe rând. Atingând persoana reală vom întâlni o rezistenţă firească. Dimpotrivă, prin imaginea proiectată mâna va trece nestingherită.

Din cauza multitudinii limbilor vorbite se vor ivi dificultăţi şi, după cum se vede, nici o limbă artificială nu oferă soluţia necesară, mai ales acum, când limbile se diversifică tot mai mult. Numai automatul pentru traduceri va rezolva această problemă. Apăsând pur şi simplu un buton, limba chineză va fi tradusă pe loc în maghiară. Totodată vor putea fi evitate şi unele neplăceri de prisos. De pildă, vocea supărătoare, bombănitoare va căpăta un registru încântător; ocara se va transforma în laudă şi preamărire. Mai târziu va fi posibil să reţinem din cuvântările cu caracter politic numai ceea ce ar fi în concordanţă cu propria noastră concepţie despre lume. Amintim tot aici că, după proiecţia animată, în culori, sonoră, plastică şi odorată, va urma cea gustativă, care va transmite gusturi şi arome.

Îmbrăcăminte.

Cele trei elemente în funcţie de care ne îmbrăcăm (pudoare, modă şi climă) vor fi înlocuite de un singur criteriu. Să începem cu ultimul. Variaţiile de temperatură vor fi anulate fără nici o îndoială, deoarece produse corespunzătoare administrate pe cale bucală, sub formă de prafuri, ne vor ajuta să creăm în jurul nostru temperatura dorită. Rămân moda şi pudoarea. Ambele se vor soluţiona prin proiectarea unei îmbrăcăminţi strălucitoare direct pe corpul gol. Celor ce vor dori să simtă stofa li se vor proiecta în plus senzaţii care să satisfacă simţul tactil.

Nutriţie

O soluţie înrudită cu aceea folosită la îmbrăcăminte. Dublul rost al nutriţiei (plăcere şi necesitate) se va separa în mod analitic şi sintetic. Vom ingera separat caloriile din alimente şi separat gustul, parfumul, aroma lor.

Iluminat

Aici totul va fi atât de simplu încât nici nu merită să vorbim prea

mult. Bineînţeles, tot timpul şi pretutindeni va lumina Soarele, întrucât pe diferite paralele şi meridiane ale Pământului vor fi plasate oglinzi uriaşe, care să proiecteze lumina emisferei scăldate în soare asupra emisferei aflate în întuneric.

Maşini

Viitorul înclină în direcţia maşinilor autonome sau scăpate de sub control. Toate maşinile vor funcţiona, se vor alimenta şi se vor înmulţi automat, ca şi vietăţile. Pe pământ, în apă şi în aer vor apărea astfel fiinţe noi, luptând pentru existenţă conform legilor impuse de om şi în slujba acestuia. Omul îşi va întinde stăpânirea asupra unora dintre aceste maşini, păstrându-le în chip de animale domestice, altele vor fi lăsate la voia întâmplării. În locul omului, războaiele vor fi purtate de maşini, deoarece (după ce se inventează corpul astral indestructibil, inizolabil, penetrabil şi penetrant) omul nu va mai putea fi ucis. Astfel, în război nu va mai putea fi vorba despre nimicirea unor vieţi, ci despre jecmănirea bunurilor produse de om. Nimeni nu va invidia viaţa celorlalţi, ci conţinutul vieţii lor. Dacă se va găsi totuşi un comandant de oşti care să vrea să ia viaţa adversarului, el va trebui să aştepte cu răbdare până când respectivul va muri de moarte bună.

II. CULTURĂ

Carte

Cartea trebuie să ne-o imaginăm, desigur, sub forma unei cutiuţe în care se află nişte bobine de sârmă subţire, pe acestea fiind înregistrat tot ceea ce doreşte autorul să-i comunice cititorului, adică spectatorului. Conectând cartea la văz şi auz, aceasta îţi va înfăţişa lucrurile aşa cum par ele când ţi le imaginezi. Memoria reconstituie impresiile înregistrate, proiectează pe pereţii cutiei craniene şirul imaginilor evocate. Vedem şi auzim povestea doamnei Bovary şi a lui Raskolnikov, iar frumuseţile stilului, comparaţiile, reflecţiile ni se înfăţişează tot sub forma unor imagini; la urma urmei ce deosebire e dacă într-o poezie fetişcana brunetă e comparată cu un crin sau mai întâi vedem o brunetă, apoi — sau concomitent — un crin? Celor pe care, în aceste condiţii, i-ar nelinişti soarta literaturii chemate să transmită o concepţie filozofică, să propage şi să stârnească idei şi sentimente le pot spune că vor exista cărţi din care vor emana substanţe gazoase speciale, ce vor transmite cititorului starea de spirit sau modul de gândire dorit; aşa, de exemplu, cărţile preparate cu „bellicosită“ vor isca porniri războinice, iar cele preparate cu „pacifită” sentimente paşnice.

Vorbire, gândire.

Mecanismul şi aşa obositor al vorbirii va deveni în cele din urmă inutil. Vom lua cunoştinţă în mod nemijlocit de gândurile semenilor din oscilaţiile creierului citite pe un contor electric şi vom putea să-i şi răspundem. Ar mai fi transmiterea sentimentelor. Cuvintele convenţionale vor fi înlocuite cu impulsuri fonice, muzicale, cu melodii. Vom comunica astfel între noi doar prin intermediul portativelor.

Sănătate, boală.

Medicul sau orice altă persoană va purta ochelari rontgenoscopici, iar dacă pe stradă o va întâlni, să zicem, pe doamna X, îi va spune: „A, sărut mâinile, ce bine arată rinichii dumneavoastră, ce culoare splendidă au, în schimb plămânii prezintă nişte pete, iar ficatul e plin de bubuliţe, trebuie să mergeţi la cosmetician".

Dragoste.

Străvechea descoperire — patentul domnului Lux — oferită de inventator în cea de a şasea zi a Genezei drept corectiv aparent inutil, dar totuşi interesant al patentului ce fiinţa deja şi fusese depus sub numele de Adam şi Eva se pare că a dat rezultate bune şi în mod previzibil nu poate fi înlocuit. Totuşi, diferenţierea mai rafinată a amorului fizic şi chimic (constitutiv şi hormonal), cu alte cuvinte a celui de interes general şi cel personal promite o dezvoltare. Celui din urmă, care, independent de perpetuarea speciei umane, are în vedere interesul individului, aşa-zisa fericire, pe baza dezvoltării cunoaşterii hormonilor i se prezic perspective largi. Caracterul feminin sau masculin al individului se va modifica după dorinţă, prin dozarea hormonilor, în funcţie de modul cum se potrivesc mai bine părţile şi utilizând nişte produse cu efect rapid, astfel că în decursul unei discuţii, pe măsura schimbării temei, a accentuării sau diminuării armoniei, femeii să-i crească barbă, iar vocea bărbatului să se transforme în clinchet de clopoţei; lucrurile pot ajunge până acolo încât dacă femeia va dori ca bărbatul să-i spună porumbiţa mea dragă, ea să se transforme în porumbiţă sau chiar în tigroaică, după nevoie.

Bărbierit.

Seara vom ingera o tabletă care în cursul nopţii va muia barba în aşa fel încât dimineaţa s-o putem înlătura spălându-ne.

Fumat, bani.

Se va descoperi un alt narcotic, aromat, mai ameţitor şi mai puţin vătămător ca nicotina. Acest produs nu va degaja fum, ci un abur dens şi parfumat, care va fi obţinut cu ajutorul unui căzănel montat în pipă

sau în ţigaret. În căzănel o să ardă fără încetare ceva. Totul va fi învelit într-un strat protector, încât şi ţigaretul să poată fi pus oricând în buzunar. Acest aparat va servi şi interesele gospodinelor, deoarece astfel vor dispărea feţele de masă şi canapelele arse, dar mai ales va pieri scrumul. Aici ar putea fi amintit şi un alt inconvenient, de fond, al fumatului. Şi anume, banii. De altfel, unitatea monetară va fi identică cu unitatea de energie, treptat aurul va fi înlocuit de radiu. Cu banii primiţi drept salariu vom obţine nemijlocit cele necesare, cu ei vom putea să încălzim sau să iluminăm. Introducând banii în automate corespunzătoare, cu ajutorul unor mecanisme de transformare a energiei vom putea să cumpărăm tot ce dorim: îmbrăcăminte, hrană, bilete de teatru, femei.

Sport.

După ce maşinile vor fi doborât, în locul nostru, toate recordurile, sportul, în opoziţie cu performanţele uriaşe ale maşinilor, va evidenţia fineţea, gingăşia şi la urma urmei fragilitatea corpului uman. Va trebui să lămurim atunci cât de sensibili ne sunt nervii şi cât de ales, de gingaş reacţionează fizicul nostru în raport cu influenţele dure ale mediului exterior. Prin antrenamente vom urmări, deci, obţinerea călirii împotriva eforturilor fizice şi, bineînţeles, în favoarea aptitudinilor intelectuale. La fel ca atunci când luăm imagini cu încetinitorul, nu vor avea importanţă timpii în care vom executa o mişcare, ci detaliile acesteia. De aici vor rezulta concursurile de încetineală. Va câştiga acela care la alergări, la trântă, la box, la vâslit, la tenis va obţine timpul cel mai mare, adică va juca mai încet, deoarece numai în felul acesta vor putea fi observate frumuseţea şi eleganţa stilului. Acela care va şti, de pildă, să se arunce de la etajul patru în aşa fel încât să ajungă la sol abia peste o oră va fi sărbătorit ca un veritabil campion mondial.

Joc de cărţi.

Cărţile de joc vor exprima valori pozitive, nu fictive; prezentarea unui careu de nouari va fi echivalent cu ceea ce azi înseamnă prezentarea unui cec sau a unui ordin de plată la bancă. Insul care nu va avea cu ce plăti va fi împuşcat nu peste douăzeci şi patru de ore, ci pe loc. În strânsă legătură cu asta va fi

Duelul,

care în viitor se va numi loteria vieţii. Doi inşi care îşi încurcă iţele în chestiuni de interes vital — bani, succes, putere, femei — se vor prezenta la autorităţile competente, pentru a-şi trage vieţile la sorţi. Amândoi vor fi închişi în cutii de cristal. Aici, adormind sub influenţa unor substanţe ce stârnesc iluzia celei mai profunde fericiri, vor avea

senzaţia că au nimerit în paradis. După ce vor adormi, executorul va porni ruleta. În clipa în care bila neagră se va opri în dreptul uneia dintre cutii, se va apăsa un buton şi individul închis aici se va transforma instantaneu într-un pumn de cenuşă albă. Celălalt, câştigătorul, va fi trezit şi va moşteni averea, rangul, poziţia şi soţia celui care a pierdut.

Şi, în sfârşit, la urmă de tot va veni cineva şi va descoperi lucrul cel mai important pe care în germenele lui palid, misterios, omenirea l-a mai cunoscut, dar pe care în decursul secolelor de dezvoltare înfăţişate aici îl va uita complet. Acel cineva, aflat pe culmea cea mai înaltă a perfecţiunii, va descoperi

Râsul,

care va rămâne descoperirea cea mai desăvârșită, superioară oricărei alteia, pentru că izbucneşte din om la văzul neghiobiei. Şi atunci un râs imens, hohotitor va izbucni din oameni, măturând din cale, ca un vârtej, toată această perfecţiune. Un uragan de râsete se va înălţa până la stele, vor râde şi Soarele, şi Luna, şi stelele, şi totul se va înnoi, va întineri, şi totul va începe de la capăt.

KARINTHY FRIGYES SAU SARCASMUL VIZIONAR

de ADRIAN ROGOZ

Marele scriitor maghiar Karinthy Frigyes (1887— 1938) este un reprezentant de seamă al umorului european din prima jumătate a secolului XX. În plus, se dovedeşte a fi un pionier în zona mai puţin explorată a science-fiction-ului. Nu vom stărui asupra bogatei lui opere de poet, prozator, dramaturg şi publicist[2], fixându-ne atenţia asupra a ceea ce a făcut din el un clasic al anticipaţiei.

Prima lui scriere (publicată la vârsta de 14 ani!) a fost romanul de science-fiction *Călătorie de nuntă spre centrul pământului*. Acest debut n-a constituit o simplă întâmplare, deoarece, de-a lungul întregii sale vieţi, Karinthy a fost atras de problemele şi destinul ştiinţei. Faptul că a studiat o vreme în cadrul universităţii fizica şi matematica ne oferă un alt indiciu al înclinaţiilor lui ştiinţifice. Figură de prim ordin a satirei anticipative, Karinthy şi-a pregătit metodic armele, dovadă excelenta lui traducere a călătoriilor lui Gulliver (prima transpunere integrală în limba maghiară a capodoperei swiftiene).

Spre deosebire de unii scriitori care au recurs la science-fiction doar în mod excepţional (Ambrose Bierce, A. Doblin, H. Duvernois, A. Maurois), Karinthy vădeşte o autentică vocaţie de anticipator, deşi, pentru el, modalitatea ştiinţifico-fantastică urmăreşte adesea obiective satirice. Scriu „deşi“, deoarece nu la toţi autorii sau în toate lucrările de science-fiction se află prezent acest dualism funcţional: de pildă, Jules Verne în *De la Pământ la Lună* sau H. G. Wells în *Războiul lumilor* sunt cu precădere preocupaţi de latura pur anticipativă, în vreme ce în *20 000 de leghe sub mări* sau în *Oameni ca zeii*, ei îşi îndreaptă net atenţia şi asupra elementelor de critică socială.

Asemenea acelor eroi din Far-West nedespărţiţi de pistolul lor justiţiar, Karinthy nu şi-a părăsit nicicând arma satirei (grefând totodată literaturii, ca şi Ehrenburg, un anumit timbru publicistic). Spre deosebire însă de concepţia scriitorului sovietic, aceea a lui Karinthy „nu depăşeşte un umanism limitat la democratismul burghez”, iar în critica viciilor existente în capitalism, el „nu întrevede altă posibilitate de a ieşi din impas decât autoperfecţionarea acestei societăţi prin progresul ştiinţelor şi al moralei”[3]. Cu această precizare,

nu se poate să nu recunoaştem totuşi caracterul net progresist al viziunilor lui despre lumea de mâine. La baza lor se află încrederea în forţa ştiinţei. „Dincolo de mit şi legendă, închin această carte ştiinţei nobile şi adevărate, care nu a fost niciodată atât de nedreaptă cu superstiţia ca superstiţia cu ea.“ Este motto-ul uneia dintre ultimele lui opere. Iar în povestirea *Chipul eului* citim: „Cred în ştiinţă. Cred că tot ceea ce-i misterios şi obscur ni se prezintă aşa doar din pricina ochilor noştri slabi, că, în realitate, totul e stăpânit de legi simple şi de nezdruncinat". Această totală încredere în metodele ştiinţei aparţine însă unui moralist neînduplecat: „Dacă aş transpune pe scenă viaţa aşa cum o cunosc eu, n-aş putea stabili legea vieţii, ci numai a experienţei. Dar eu sunt dornic să cunosc legea, nu mă interesează ce este omul, ci ce ar putea să fie, în ce direcţie merită să depui eforturi. Vreau să văd omul aşa cum l-ar fi creat raţiunea şi justa judecată în a şasea zi — în locul aceluia creat de întâmplare".

Pentru literatura Ungariei, Karinthy Frigyes are însemnătatea inovatoare a unui Karel Capek pentru anticipaţia cehă. Previziunile sale sunt îndrăzneţe şi, uneori, de-a dreptul uimitoare pentru epoca în care le-a lansat (deceniul al treilea). Atitudinea lui vehement antirăzboinică şi anticlericală, viziunea lui raţionalistă (despre ultimu-i roman un critic al vremii a scris: „Karinthy este singurul care a simţit profund poezia ştiinţelor naturii"), încrederea lui în progres şi în ivirea unei lumi mai bune dau operei karinthyene un puternic mesaj uman, deşi în limitele unui umanism democratic burghez. Aidoma lui Swift şi Voltaire, Karinthy îşi înmoaie adesea penelul în sarcasmul cel mai caustic. Paradoxul, hiperbola şi cazul extrem pot, în concepţia lui, să sugereze mai adecvat legile realului. Pentru el ficţiunea (fantasticul) joacă tocmai acest rol de revelator.

„Raţiunii îi plac secretele primejdioase, observă cunoscutul scriitor maghiar Kuczka Peter, ea este atrasă de dezlegarea misterelor şi enigmelor. Secretele destinului, ale instinctului, moartea au înflăcărat întotdeauna fantezia lui Karinthy. Acesta punea întrebări chiar şi atunci când ştia că nu poate obţine un răspuns autentic şi răspundea şi atunci când nu-l întreba nimeni în afară de noi, cititorii săi din Posteritate."

În cele de mai jos vom încerca să considerăm scrierile ştiinţifico-fantastice ale lui Karinthy în comparaţie atât cu acelea ale predecesorilor săi, cât şi cu viziunea anticipativă actuală.

De la acest prodigios autor ne-au rămas nu numai nuvele şi povestiri science-fiction, ci şi o serie de schiţe. „Fiecare idee pe care o ofer — afirmă el în *Solduri de Crăciun pentru uzul utopiştilor* — ar putea constitui tema unui roman, a unei piese, a unui film la modă. Eu nu mai scriu, eu îmi vând ideile, le vând tinerilor arivişti şi le vând ieftin, sub preţul lor, deoarece impulsurile continui ale unui spirit

neîmblânzit mă atrag mai mult decât oricare dintre invenţiile sau descoperirile înşirate aici, menite să transforme lumea.“ Dincolo de autoironie (stăpânit de demonul publicisticii, Karinthy şi-a comercializat nu de puţine ori talentul, producând scenete de cabaret, nuvele „de larg consum” şi chiar reclame), mărturisirea transcrisă mai sus atestă în acelaşi timp o latură fecundă a stilului său: o excepţională capacitate de concentrare a ideilor.

Astfel, în lucrarea amintită, ne este propusă o veritabilă secţiune transversală în viitor, în care anticipaţia îşi întinde diapazonul de la simple glume până la serioase previziuni ştiinţifice.

Încă de acum o jumătate de secol Karinthy era preocupat de problema pe care astăzi o numim „explozia demografică”. În mod ciudat, printre soluţiile propuse de el există unele surprinzător de vizionare („cucerirea definitivă a mediului înconjurător, a continentelor, a văzduhului, dar şi a întinderilor subacvatice, care reprezintă patru cincimi din suprafaţa globului”; „vom folosi până şi bacteriile ca hrană. În sfârşit, le vom mânca noi, şi nu ne vor mai mânca ele”), altele sunt mai aproape de fantastic (mărirea planetei noastre de câteva zeci de ori, astfel încât să producă mai mult, sau micşorarea corpului omenesc: „reducând înălţimea medie a omului la doi-trei centimetri, obţinem un rezultat corespunzător măririi de şaizeci de ori a suprafeţei Pământului”), dar nicăieri nu ia în considerare calea cea mai realistă pe care o va adopta în mileniul următor o umanitate de zeci de miliarde de indivizi: cucerirea Cosmosului şi popularea planetelor învecinate.

În alte capitole, Karinthy prevede „clădirile glisante“, radioul atât de miniaturizat, încât poate fi pus în ureche, „ochelarii-televizor“ şi cei radioscopici, „maşina automată pentru traduceri”, „proiecţia animată, în culori, sonoră, plastică şi odorată”, după care „va urma şi cea gustativă, care va transmite gusturi şi arome”, îmbrăcămintea înlocuită cu raze strălucitoare, schimbarea sexului pe cale endocrină, unitatea de energie ce va înlocui unitatea monetară, maşinile care vor deveni nişte animale domestice etc., etc.

Nu este exclus ca în opera lui Jorge Luis Borges, această fantastică sinteză neliniştitoare a literaturilor terestre, să existe ca un nod genetic unele povestiri ale lui Karinthy. N-are nici o însemnătate dacă argentinianul l-a citit efectiv pe maghiar. Istoria migraţiei temelor va consemna oricum că *Loteria din Babilonia* a celui dintâi purcede din lucrarea celui de al doilea *Duel în secolul al XXV-lea*. Dacă, la Borges, motivul jocului este veşmântul sub care se îmbracă simbolul metafizic al întâmplării, la Karinthy, tragerea la sorţi a vieţii pune în discuţie, sub o formă anticipativă, progresul exclusiv tehnologic al umanităţii. Finalul feroce pare doar o satiră a prezentului, dar el dobândeşte o perspectivă mai vastă atunci când ne reamintim gândurile

povestitorului decongelat după cinci secole: „Nu minunile tehnicii mă impresionează... toate acestea puteam să mi le imaginez, să le prevăd şi, trebuie să recunosc, nu mă aşteptam ca ele să mântuiască lumea. Omul e trup şi spirit, iar minunile tehnicii nu-i pot ajuta decât trupul. De evoluţia spiritului şi a civilizaţiei eram îngrijorat”.

În povestirea *Noua Iliadă*, Karinthy propune cititorului alte câteva anticipaţii remarcabile. Eroii săi, perpetuaţi prin congelare câteva milenii, se pomenesc pe un Pământ devastat de „o furtună meteoritică“. Faptul că ştiinţa contemporană a dovedit improbabilitatea ciocnirii Terrei cu un obiect cosmic de proporţii mari şi că impactul produs de comete, meteoriţi ori asteroizi n-ar putea avea asupra planetei noastre decât un efect local[4] nu poate ştirbi interesul literar al nuvelei lui Karinthy, al cărei scop este mai puţin insinuarea „fiorului apocaliptic”, cât prilejul de a sugera uriaşa forţă creatoare umană, primejdiile cosmice care ne înconjoară, dar şi modul în care omul poate deveni pentru sine însuşi o divinitate ciudată. Cu cel puţin două decenii înainte de naşterea ciberneticii, scriitorul maghiar schiţează un surprinzător portret-robot al maşinilor automate. E drept că prognoza lui era extrem de timidă, fabricarea maşinilor autoreproducătoare fiind plasată la sfârșitul mileniului al III-lea! Dar (mai mult chiar ca la Capek, care şi el avertiza împotriva unei lumi automatizate şi dezumanizate), impresia dezolării este copleşitoare în descrierea unui New York trepidând de maşini, dar pustiu de oameni (temă care va migra în filmul „Ultimul ţărm“, după romanul lui Nevil Shute On the Beach). Şi dacă „uraganul meteoritic“ constituie un pretext absurd din punct de vedere ştiinţific, posibilitatea unui dezastru planetar rămâne deschisă prin însăşi poluarea a cărei gravitate a fost descoperită în deceniul trecut, iar cel în care suntem s-a angajat să-i găsească remediile. Dar parabola urmărită de Karinthy merge mai departe: ea arată cum profesorul Shoover, transplantat în mileniul VII tocmai din secolul XX, apare drept un zeu în ochii primitivilor ce rătăcesc prin agitatele metropole moarte. În câteva pagini asistăm la naşterea eresului din ignoranţă. Cu râsul său sarcastic, Karinthy Frigyes demitizează şi ne sileşte să fim lucizi.

Cu câteva decenii înainte ca Mc Luhan, profesorul de filologie din Toronto, să fi avut revelaţia faptului că omenirea trece din era culturii alfabetice (*Galaxia Gutenberg*) în cea electrică, a televiziunii, Karinthy vorbeşte textual despre „trecerea de la cultura cuvântului scris la cultura mişcării înregistrate” („Oglinda Vie“ este un televizor ce proiectează imaginea nu pe un ecran, ci spaţial), iar în schiţa *Gândirea fotografiată* transformă „cartea” viitorului într-un fel de cutie magnetovideofonică. „Încă la începutul mileniului — îi explică o fată povestitorului readus la viaţă — s-a observat că în literatură e mai

simplu să înfăţişezi imaginea pe care vrei s-o evoci, decât s-o descrii." Pe când însă gânditorul canadian se pierde în speculaţii cu privire la mediul (de transmitere a ideilor) care se confundă cu însuşi mesajul comunicării, scriitorul maghiar îşi leagă anticiparea de un aparat într-adevăr wellsean — un „vizor de spirit". „Se ştia încă pe vremea dumitale — spune fata care-l însoţeşte pe uimitul povestitor — că impresiile, gândurile înmagazinate de creier nu sunt altceva decât imagini. Imagini fixate. De ce n-ar fi fost posibil ca imaginea transmisă cu ajutorul mecanismului intern al gândirii şi memoriei să fie recepţionată, transformată, captată pe ecrane şi, în ultimă instanţă, chiar fotografiată." Aşadar, „romancierul" îşi va transpune direct opera într-un film fără intermediul niciunui studio cinematografic!

De aici şi până la plăsmuirea *Incarnatorului* nu este decât un singur pas (teoretic). Probabil că anticipatorul maghiar este unul dintre primii, dacă nu chiar primul[5], care a avut ideea „incarnatorului", aparatul de proiecţie a materiei, graţie căruia ar fi posibil ca un om, prin descompunerea lui în energie şi prin ulterioara-i recompunere, să fie proiectat în câteva minute la distanţe uriaşe. Spre deosebire de alţi autori care nu dau niciun temei de plauzibilitate plăsmuirilor tehnico-ştiinţifice sau care furnizează doar o explicaţie pur decorativă, Karinthy se aventurează aproape întotdeauna (chiar atunci când tonul dominant al povestirii este ironic ori satiric) să discute principiile ce stau la baza miracolelor prefigurate.

Un asemenea principiu, care lansează o serie de aplicaţii, precum o rachetă purtătoare o jerbă de sateliţi, este acela privitor la *natura materiei*. Vom insista asupra acestei probleme cu implicaţii atât în filozofie cât şi în fizică deoarece ne va dezvălui originalitatea gândirii anticipative a lui Karinthy, în pofida unor erori şi confuzii.

Incontestabil, deşi avea, ca Descartes, un raţionalism bazat metodic pe îndoială, Karinthy era, din punct de vedere al obiectului cunoaşterii, un realist: „Cred în existenţa materiei din care suntem făcuţi şi sunt convins că ăsta este singurul adevăr" (*Chipul eului*). Această materie se reducea însă, în concepţia lui, la forţă: „Nu forţa este proprietatea deosebită a materiei, ci materia este una din multiplele proprietăţi ale forţei" (*A patra stare de agregare*[6]). Desigur că foarte rari sunt autorii de science-fiction, în acelaşi timp oameni de ştiinţă, capabili să ofere date ştiinţifice nebanale şi certe, iar cei cu o coerentă viziune filozofică sunt şi mai puţini. Gernsback, Clark, Efremov, Asimov, Hoyle, Lem fac parte dintre aceste excepţii. Vom menţiona deci doar în treacăt unele erori din povestirea citată: „electronul nu are corp, nu este un corpuscul“, „am obţinut o mie de grade sub zero“. Asemenea inadvertenţe pot fi astăzi depistate de orice licean. În schimb, teoria despre natura materiei este mai dificilă chiar pentru unii iluştri savanţi, şi merită să fie discutată. De pildă, însuşi

Norbert Wiener, creatorul ciberneticii, susţinea cu vehemenţă că „informaţia este informaţie, nu materie şi nici energie”. Lăsând de o parte tautologia fără nici o perspectivă din prima parte a propoziţiei sale, Wiener se lăsa amăgit de o improprietate terminologică: termenul său de „materie” semnifică, de fapt, „substanţă”. Făcând această substituire, vom admite că informaţia nu se identifică nici cu substanţa (masa), nici cu energia (câmpul). Acest adevăr însă lasă deschisă problema, fizică şi filozofică, a materiei. Unii gânditori marxişti, pornind de la ideea că tot ceea ce există în Univers trebuie să fie material, ajung la ipoteza că materia ni se prezintă sub trei aspecte: sub formă de substanţă, de energie şi de informaţie, această triadă coexistând, fireşte într-un mod corespunzător, la toate nivelele evoluţiei[7].

Concepţia lui Karinthy s-ar înrudi cu panpsihismul lui Leibniz, pentru care „esenţa materiei este forţa, nu întinderea”, dacă la scriitorul maghiar n-ar exista intuiţia (produsă de cuceririle atomismului modern) că substanţa şi energia sunt două caracteristici ale materiei care se pot transforma una în alta. Acest monism nu este însă urmat cu consecvenţă. Astfel, în *Molecula vie* citim textual: „Legile vieţii organice sunt fundamental deosebite de legile existenţei anorganice — lumea s-a născut pe baza a două principii fundamentale: trebuie deci să renunţăm la comoda teorie a monismului”. Semnalăm această eroare, dar e necesar să înţelegem şi cauzele care au provocat-o. Astăzi, când nu ne mai îndoim că viaţa s-a format din materia inertă, când am reuşit să sintetizăm gene artificiale, ştim şi câtă rezistenţă a întâmpinat ecloziunea geneticii. În „teoria“ lui, Karinthy se recunoaşte influenţat de Bergson, care susţinea că „legea specifică vieţii nu poate fi dedusă din legile mecanicii”, o idee justă, denaturată însă de iraţionalismul şi spiritualismul întregului sistem edificat de filozoful francez. Aşa ne explicăm cum a putut Karinthy, deşi se voia antimecanicist, să parvină la un soi de mecanicism de ştanţare: pentru el, ultimele elemente ale vieţii sunt aidoma respectivelor făpturi macroscopice — „genele” lui sunt, de fapt, nişte omuleţi!

Tot la Bergson recurge Karinthy pentru a explica principiul „aparatului care vede în viitor”. De data aceasta însă luciditatea anticipatorului are, probabil, asemenea îndoieli, încât, în cele din urmă, îşi abandonează eroul într-un ospiciu.

Efortul lui Karinthy de a-şi fundamenta ştiinţific scrierile ştiinţifico-fantastice are pentru noi, în ciuda sau poate tocmai datorită erorilor lui, un suflu eroic, însuşi Wells, cu tot geniul său, trece adesea elegant peste dificultatea explicării plauzibile a principiilor. Unii duşmani ai anticipaţiei sau unii care nu-i înţeleg esenţa trag din asemenea eşecuri (erorile lui Jules Verne au ajuns un cal de bătaie clasic) concluzia că

scrupulul amănuntelor ştiinţifice este repudiabil, ducând la tehnicism. Dar capodoperele „genului” ne dovedesc strălucit că rigoarea şi coerenţa pot fi realizate fără să ştirbească arta, ba, dimpotrivă, contribuind la potenţarea ei.

Legenda despre omul cu o mie de feţe este desigur o capodoperă tocmai pentru că reprezintă o reuşită pe toate planurile: literar, filozofic, psihologic şi etic.

Tema povestirii — ar pretinde totuşi unii — nu este nouă, fiind o reluare în spirit ştiinţific a fenomenului reîncarnării, acest arhetip pe care-l găsim în toate mitologiile. S-ar mai putea susţine că numai Schliemann avea privilegiul să creadă că Iliada lui Homer îl va conduce la descoperirea Troii, dar restul lumii trebuia să se îndoiască atâta timp cât legendara cetate nu fusese dezgropată. Oricum, această obiecţie ar fi valabilă — dacă este — doar în arheologie, nu şi în literatură, unde tocmai poziţia autorului determină statutul operei. Deosebirea dintre miraculos, straniu, fantastic şi science-fiction constă mai puţin — aşa cum afirmă Tzvetan Todorov — în felul în care personajul şi cititorul recepteazǎ evenimentele relatate, cât în modalitatea autorului de a-şi exprima viziunea. Atingem aici unele dificile probleme de teorie literară, dar fundamentale şi — credem noi — nu insolubile. În esenţă, fantasticul nu este un efect *psihologic* rezultat din dubiul ce planează în conştiinţa lectorului dacă o anumită acţiune este stranie (adică aparent supranaturală, dar primind în final o explicaţie raţională) sau miraculoasă (adică terminând prin acceptarea supranaturalului, care pentru narator este socotit natural). A reduce fantasticul la psihologia destinatarului înseamnă a-l transforma într-un simplu joc literar. În realitate, fantasticul are un temei mai profund, fiind de natură *gnoseologică*, iar depeizarea pe care o pricinuieşte este desigur un fenomen incontestabil, dar nu reprezintă decât un corolar. În accepţia noastră actuală, unele fenomene persistă să genereze un câmp fantastic în ciuda faptului că ştim cu mult mai mult decât cei din generaţiile trecute: problemele legate de moarte, de infinit, de labirinturile gândirii continuă să întreacă puterea noastră de rezolvare. Nu decorul ştiinţific este de aceea principalul element care ne ajută să discernem caracterul unei scrieri. În *Solaris* totul are o rigoare desăvârşită, dar tulburătoare este concluzia că între două lumi cosmice înzestrate cu „raţiune“ poate să nu existe o punte spre o adevărată înţelegere. Deşi în ultimul aliniat al romanului se iveşte un licăr de speranţă, care conferă brusc întregii aventuri un patetic sens uman şi raţional.

Revenind la nuvela lui Karinthy, observăm că „reîncarnarea”, care pentru cei vechi constituia un concept supranatural, în lumina geneticii actuale devine o idee fireşte încă temerară, dar nu lipsită de unele posibilităţi de realizare, lucru pe care Wells l-a intuit încă din

1897 în *Povestea răposatului domn Elvesham*. Cu o jumătate de secol mai târziu, când s-a demonstrat natura biochimică a eredităţii, când memoria unei specii (de Planaria) a fost injectată alteia, „praful trandafiriu” pe care îl invocă Wells pentru a explica „transplantarea” personalităţii unui om într-altul se dovedeşte a fi mai puţin nebulos. Karinthy însă nu va merge pe calea biochimică[8] şi nici pe aceea dezvoltată în *Molecula vie* (unde, după cum am văzut, a ajuns la un impas). Titus Telma, eroul nuvelei, reuşeşte să se întrupeze mereu în alte fiinţe datorită echivalenţei dintre substanţă şi spirit (energie + informaţie) despre care am scris mai sus.

Interesant este faptul că, de data aceasta, Karinthy nu insistă asupra principiului propriu-zis. El pomeneşte doar de „teoria conservării spiritului”[9], ceea ce ar putea fi socotit un argument panpsihist, dar, în lumina ştiinţei actuale, dominată de principii ale conservării, motivaţia dobândeşte o anumită plauzibilitate. În schimb, şi acest lucru este remarcabil, Karinthy, lăsându-şi eroul să descrie modul în care şi-a înfăptuit descoperirea, îl face să ia ca model însăşi evoluţia cuceririlor ştiinţifice. Cu acest prilej, întâlnim aceste afirmaţii care-l inserează pe autorul maghiar printre urmaşii majori ai lui Jules Verne: „Tot *ce e posibil există de fapt* în natură... Tot ceea ce produce natura aici, pe Pământ, îşi găseşte mijloacele aici, pe Pământ, şi nu poate exista stavilă care să-l împiedice pe om să le găsească, să realizeze conştient şi voluntar, cu ajutorul lor, tot ceea ce face natura”.

Optimismul lui Karinthy nu este aici doar unul de suprafaţă. Telma are încredere în ştiinţă, deşi îşi dă seama că „forţa” pe care a izbutit s-o stăpânească îl poate face „la fel de bine răufăcătorul, ucigaşul omenirii, ca şi mântuitorul, binefăcătorul ei”. Ţelul lui Telma este nobil şi clar: „Consider că viaţa e frumoasă, domnule preşedinte, iar moartea urâtă. Asta e tot... Doresc deci viaţa şi fericirea omenirii şi nu vreau să văd moarte, distrugere şi regres... Iată, asta e etica mea! Războiul nu trebuie să existe, pentru că e inutil”.

Titus Telma este totuşi o figură tragică, dar tragismul său este mai subtil şi mai puţin pesimist decât al *Omului invizibil* zugrăvit de Wells. Descoperirea lui Telma, nefiind transmisibilă, se va dovedi prematură pentru omenire, iar pentru el însuşi — nocivă, silindu-l să-şi piardă propria personalitate.

Toate aceste idei îşi află în povestire o admirabilă expresie artistică, diversele episoade au un dramatism crescător, mesajul umanist se întrupează în situaţii perfect motivate psihologic, iar finalul plin de poezie este culminaţia celorlalte imagini fulgurante ce constelează firmamentul acestei capodopere.

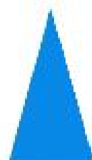
Volumul de povestiri ştiinţifico-fantastice semnate de Karinthy Frigyes nu numai că ne întregeşte profilul acestui proeminent scriitor

maghiar, ci ne şi oferă o operă esenţială rămasă de la un clasic al anticipaţiei mondiale.

Lector: NATALIA PETRUŢ
Tehnoredactor: GABRIELA ILIOPOLOS

Bun de tipar: 13.XI.1975. Apărut: 1975.
Comanda nr.: 953. Tiraj: 15000 broşate.
Coli de tipar: 12,25.

Tiparul executat sub comanda nr. 332,
la Întreprinderea poligrafică „Crişana”,
Oradea, str. Moscovei nr. 5.
Republica Socialistă România

Fantastic Club

Lei 5,25

ÎN ACEEAȘI COLECȚIE
au apărut:

Constantin Cubleșan:
IARBA CERULUI
(Premiul Uniunii Scriitorilor, 1974)

Rodica Ojog-Brașoveanu:
MINERVA SE DEZLĂNȚUIE

Adrian Rogoz:
PREȚUL SECANT AL GENUNII

Vladimir Colin:
DINȚII LUI CRONOS

* * *
OAMENI ȘI STELE

Radu Theodoru:
ȚARA FĂGĂDUINȚEI

Georgina Viorica Rogoz:
ANOTIMPUL SIRENELOR

1 Madach Imre — scriitor maghiar, autorul poemului „Tragedia omului", transpus în româneşte de Octavian Goga. (n.r.).

2 În traducere românească au apărut volumele de schiţe şi scenete umoristice *Zâmbiţi, vă rog, domnule profesor* (Editura Tineretului, 1961), „Cele două suflete ale Oliviei" (Editura Minerva, b.p.t., 1970), romanul *Călătorie în jurul craniului meu* (E.L.U., 1964) şi povestirile *Două corăbii*, *Imaginea eului* (Colecţia „Povestiri ştiinţifico-fantastice" nr. 383), *A patra stare de agregare* (C.P.Ş.-F. nr. 384), *Moartea hipnotică* (C.P.Ş.-F. nr. 385), *Legenda despre omul cu o mie de chipuri* (C.P.Ş.-F nr. 439).

3 Constantin Măciucă, în cuprinzătorul „Cuvânt înainte" la cartea autobiografică a lui Karinthy *Călătorie în jurul craniului meu*.

4 În acest sens, constituie o lectură instructivă cartea lui I. C. Sângeorzan *Încă o dată despre sfârșitul lumii*, Editura enciclopedică română, Bucureşti, 1970.

5 Istoria science-fiction-ului mondial încă mai rămâne un continent explorat doar parţial. Priorităţile absolute ale diferitelor idei vehiculate sunt de aceea dificil de stabilit. În producţiile s.-f. actuale, incarnatorul se numeşte, cu o expresie mai generală, dar, de fapt, improprie: transmiţător de materie.

6 În această povestire, Karinthy, în ciuda unor argumente falacioase, emite probabil printre cei dintâi ideea penetrabilităţii obiectelor materiale şi pe aceea a unei substanţe hiperdense (existente — o ştim doar azi — în „piticele albe").

7 Vezi A. Rogoz, în volumul colectiv „Filozofie modernă si contemporană", Ed. Academiei R.S.R., Bucureşti, 1973, p. 142—145.

8 Karinthy nu era totuşi străin de unele noţiuni de genetică. Nu ştim dacă auzise de Th. H. Morgan, dar despre legile lui Mendel avea desigur cunoştinţă, după cum o atestă un pasaj din *Solduri de Crăciun pentru uzul utopiştilor*: imagina reducerea dimensiunilor corpului uman, pornind de la ideea că, graţie mendelisticii, „s-a ajuns ca prin dirijarea genelor din celulele embrionare să creştem plante şi animale la dimensiunile dorite".

9 O idee pe care de asemenea o găsim la Leibniz („principiul persistenţei forţei").

Table of Contents